

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Bernardini Scardaeonii Patauini Presbyteri de Castitate Libri Septem

Scardeone, Bernardino

Venetiis, 1542

Liber Tertivs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30433

46
BERNARDINI SCARDEONII
PATAVINI DE CASTITATE
LIBER TERTIVS.

DE CONIVGIO ET CONTINEN
TIA SACERDOTVM.

EXORDIVM.

Vpereft nobis dicendum de his,
qui facrosanctæ religioni Chri
stianæ auctorati, perpetuo coeli
batui aut uoto, aut professione sa
crorum ordinum, sua sese sponte
addixerunt: facti ex eo numero
spadonum, qui ultro seipfos cas
trauerunt propter regnum cœ
lorum. Hi sunt autem qui in Dei templo aris propius
ministrant, additi ac consecrati prorsus Deo, & cœ
lestibus misteriis mancipati: & iccirco castitas coelibatus
ultra uirtutes omnes (ut infra dicemus) his ipsis maxi
me necessaria est: quippe qui tanto perfectione uitæ pre
stare cæteris hominibus debent, quanto præstant hono
ribus. De his enim scriptum est. Estote perfecti, sicut &
pater uester cœlestis perfectus est. Quicumq; ergo ele
ctus est, ut erudiat, atque inducat cæteros ad consequen
dam perfectionem uitæ, eum iam, & perfectum esse, &
purum ab omni sorde peccati, & præsertim ab omni
libidinis labe par est. Ad hunc autem perfectionis nito
rem nihil æque facit atq; uirginitas, aut castitas coelibat
us: qua homo quis mortalis & terrenus, ita tñ propius
ad angelorum ultã accedit, ut iam nō carne, sed spiritu,
quo Deo coniungitur, uiuere uideatur: quemadmodū
& Apostolus Paulus qui dicebat. Viuo autem iam nō
ego, uiuit autem in me Christus. Nam dū partem sui,
qua terrenus est, homo despicit, & mētē, qua diuinus est

Matth. 5

Gal. 2

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

excolit, Dei ipsius similitudinem uere exprimit, & ei firmissimo nexu puræ, perpetuæq; charitatis astringitur.

Leui 19

De his autem ipsis dictum est. Sancti estote, quia & ego sanctus sum dominus Deus uester. Sanctum autem dici solet, quicquid Deo, & sacris mysteriis dicatum est:

Ibidē. 27.

qua ratione & uas, & uestimētum, & ædificium, & eiusmodi dici possunt sancta, iuxta illud Moysi dictū. Quicquid semel cōsecratum est, sanctum sanctorum est. Sed multo etiam magis sacerdos hoc nomine dignus est: qui segregatus à uulgo, & a reliquis hominibus carnaliter uiuentibus soli Deo est consecratus: atque ei extra tumultum sæcularium curarum positus diuinis tantum rebus, ac mysteriis inhæret. Tunc enim ueri sacerdotes Dei sumus, quum solius templi usibus consecrati cōtempo mundo Deo tota intentione uacamus. Hinc dominus apostolis, atque cunctis simul sacerdotibus apostolos ipsos officio referentibus, dixit. Ego elegi uos de mundo: uos non estis de hoc mundo. Et enim

Ioan. 15

quandiu nos cum mundi hominibus terrena sectamur, Adæ sequaces sumus, dum uero cum angelis cœlestia meditamur, Christi imitatores efficimur. Nam ut apostolus Paulus disserit, Primus homo de terra terrenus fuit, secundus homo de cœlo cœlestis. Referunt siquidem in hoc mundo, alii imaginem terreni hominis: alii uero cœlestis. Sed nemo cœlestem hanc imaginem induere recte potest, nisi prius & locum, & nomen sortia-

1. Cor. 15

tur inter cœlibes: qui conuersationem suam habere dicuntur in cœlis: & hi potissimum sunt sacerdotes. De horum aut numero censentur in primis esse sacerdotes qui uocati sunt, ut cœlestem illum hominem Christū referant, cuius uicem in terris gerunt. Cæterum quia nō omnes possumus omnia: nec est cuiuslibet hominis

Matth. 19

posse caste uiuere: ideo dictum est à domino. Non oēs capiunt uerbum istud: sed qui potest capere, capiat. Nō enim requirit Christus noster spiritalem istam perfectio-

nem promiscue ab omnibus: sed ab his duntaxat, qui
 capere, & comprehendere continentiam ualeant: ut Dei
 sacerdotes decet: qui nequaquam dare sacris assensum
 debent, nisi adesse ipsis sibi a Deo donum senserint ca-
 sitatis: quod ex eo præsertim dignosci posse uidetur,
 quum nobis firmum fuerit, & certum propositum in to-
 ta uita perpetuo continendi. Sed quoniam de hac ipsa
 re in sequenti sermone latius pertractandum est, differe-
 mus hæc interim, ne crebra repetitionem lector fastidiat
 & fatigetur prolixitate lectionis. In hoc enim tertio li-
 bro studiosissime, tuendum esse censui, uotum, ac pro-
 positum continentia clericali: quum per hæc tempora
 plerique, etiam ex nostris, de castitate male sentiant, & in
 eam falsis, atque ineptis cauillationibus frequenter insul-
 tent. Quocirca permittendum illis non fuit, ut diutius
 in sinu (ut aiunt) gaudeant suo nemine sigillatim suis ma-
 le cogitatis argutiis respondente. Hic modo candidissi-
 me lector attendas: & tantisper quæso suspendas sen-
 tentiam, quæ diu disceptamus: neque in hanc, neque in illam
 prius partem declines, quæ tu fueris ad eam, & uera, & ius-
 ta ratione pertractatus: ita ut in hoc iudicio nihil respo-
 cias præter honestatem, & æquitatem: ut æquum, & syn-
 cerum iudicem decet. Videbis sanè (ut spero) dari sa-
 cerdotibus uxores, nihil aliud esse (quicquid improbi
 quidam dicant) quæ impium, atque nefarium sacrilegium.
 Sed iam Deo duce rem ipsam aggrediamur, ut confir-
 mata ueritate, subinde istorum præcipua de ea re argu-
 menta refellamus: et ea præsertim, quæ a nonnullis uel
 maxima, atque potissima esse creduntur: ut sic firmioribus
 refutatis, sua sponte corruant leuiora. Liceat mihi
 facere, sicut periti medici consueuerunt: qui in ægrotatio-
 nibus grauioribus, in uniuersum curantes, minimis etiã
 partibus corporis, si qua sit, quæ doleat, una, eademque
 curatione medentur.

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Annueratio quorundam aduersantium propo-
siti perpetuæ castitatis: & quantus ei honos
semper sit habitus, ex consilio saluatoris.

Cap. I.

Act. 21

Gene. 11

INter eos autem, qui aduersus sacerdotalem coeli-
batum cõsuarunt, sunt hi, uel præcipui, qui Hebræo-
rum exemplo cõnubia christianis sacerdotibus exi-
stimant esse relaxanda. Sunt qui euangelicam Petri so-
crum, & Philippi filias in actis apostolorum allegantes,
in. S. Rom. eccle. quasi uictores insultent. Nec desunt,
qui ea uerba Genesis, Crescite, & multiplicamini, & re-
plete terram, pro maximo sibi argumento confirman-
dæ huius opinionis usurpent. Pleriq; etiam, quia castitas
non præcipi, sed suaderi potius uideatur, contendunt
exemplo Græcorum iure latinos quoq; sacerdotes re-
tinere sibi uxores posse. Multi insuper diffidentia qua-
dam continendi persuasi, negant quenq; posse perperuo
continere. Quidam quasi qui magis pie, ne dicam ma-
gis fatue, sentiunt, ad euitandam infamiam fornicatio-
nis, negant cuiq; uxores uetandas esse, & præsertim sa-
cerdoti, cui præcipue curæ debet esse bona existimatio:
atq; id factitatum fuisse licite quondam didicant, etiam
tempore apostolorum. Itaq; multi multa his similia ne-
ctentes, diuersis machinatiõibus, & uanis rationibus nos
fatigant: dum uxores, uel potius concubinas nefarie sa-
cerdotibus quoquomodo impetrare nituntur. Qui quæ-
dam diuerso licet tramite, ex æquo tamen omnes aber-
rant à recta: in surgentes iniqua pace, & damnabili con-
cordia, aduersus castitatem. Quam ob rem concurrere
cum his, & conferre propius manus oportet, & tueri
collatis signis, pro uirili nostra, & in quantum præstabit
nobis Deus, ueritatem. Sed etiam alia multa dici non
ignoramus, multo sanè supradictis uaniora: quæ iccirco
nolui singula recensere, quòd uno eodemq; pharma-

eo, quicquid mali fuerit, facile cum reliquis morbis cu-
 rabitur. Nam dinnumerare singula longum est, & coar-
 guere infinitum. Quanta autem ex eiusmodi falsis opi-
 nionibus, & argumentis inanibus quotidie mala pullu-
 lent, quantaq; disidia generentur, difficile dictu est: quā-
 iam eo uentum sit, ut & corpus illud mysticum ec-
 clesiae orthodoxae, in quo omnes unum corpus su-
 mus, & alter alterius membra in Christo, conscis-
 sum fermè totum, ac discerptum oīo esse uideatur.
 Sed non est hic locus, ut de aliis fallacibus, & uanis
 dogmatum placitis, disceptemus: nobis in praesentia
 satis est, tueri castitatem: & pro suscepto opere re-
 fellere, ac redarguere impudicos: neminem interea
 sigillatim taxando, sed generatim falsas opiniones
 quae contra castitatem passim pullulant resecano. Haec
 enim praeter alios abusus infelicissima haec
 nostra tempora id etiam proprium: quod de singu-
 lis ecclesiae placitis suo quisque iudicet arbitratu: quo-
 fit, ut castitatis propositum, quod apud Latinos sa-
 cerdotes ratum, atque inuiolatum ab ipsis aposto-
 lis usque ad hanc aetatem constantissime nullo res-
 clamante perstiterit, nunc demum uocari in ius coe-
 perit, atque redargui nouitatis: quasi nouis constitu-
 tionibus, & non potius à principio statim religio-
 nis Christianae fuerit sacris hominibus uxoribus como-
 mercium ex consilio domini interdictum. In qua
 quidem re multi etiam peritorum (quod magis mi-
 nor) industi in eam opinionem temere, uacillant: æmu-
 lati credo Graecorum consuetudinem, qui uxoribus,
 quas habuerant, antequam iniciarentur, uti honeste,
 liciteq; creduntur: quum tamen ab initio earum
 usus sibi, sicut nec latinis, ullibi uideatur expres-
 se concessus: licet postmodum subreptitè, & ma-
 lis artibus fuerit ab aliquibus concilii Niceni per-
 missione, usurpatus: ut infra dicemus. Verum

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

1. Cor. 11

minime mirandum est, si inueniantur hæretici, qui hæc
asserant: quoniã oportet (ut ait Apostolus) hæreses esse,
ut p̄bati quicq̄ manifesti fiãt. Et enim uidemus, q̄ post
quam ecclesiastica dogmata in camino tentationis, &
contradictionis uelut aurum excoqui cœperint, tunc
quoque cœpisse maiori confusione, & dedecore, hæ-
reticorum mendacia, tanquam uilissimi æris scoriam
magis magisq̄; sordescere, & ipsam ueritatem, ut aurũ
fulgentissimum, multo illustrius rutilare. Sed modo, an-
tequam ad aduersantium argutias refellendas acceda-
mus, paucis prius confirmandam esse duximus nostrã
sententiam, exponentes quid de prisca sacerdotũ Chris-
tianorum continentia sit censendum. Nam multi quĩ-
dem falluntur, falso existimantes nouum esse castitatis
institutum, non antiquum: sicuti re uera est, et quemad-
modum firmissimis argumentis probabitur. Verum
(ne fortẽ me quisquam capiat in sermone) nos hic de
observatione, & consuetudine loquimur: quæ quondã
fuit antiquis sacerdotibus, non autem de libertate, & li-
centia. Tunc enim sacerdotes nullo expresso interdicto
sed consilio tantum domini, mutuoq̄; consensu sese ab
uxoribus continebant: quum immundus semper habi-
tus sit apud omnes gentes libidinosus quilibet etiam
cum uxore congressus: & propterea nulla ratione dece-
re credebant, quẽquam libidinis labe pollutum, aut aris
assistere, aut mysteria sacra ullo pacto posse licite con-
tractare. Sed nunquid illi sacerdotes, qui fortẽ ante Scy-
ricil pont. max. & cõcilii Carthaginensis placita commi-
scuerint sese uxoribus, peccauerint mortaliter? de hac
re post tot sæcula disceptare nunc primum, nihil mihi
necesse est. Satis est enim nobis hic ostendere priscos
sacerdotes ex antiqua consuetudine (quicquid dicant
quidam) nec alienis mulieribus, nec propriis uxoribus
solitos cõmisceri: ex eo q̄ putarent quicquid esset con-
tra domini consilium, proculdubium esse malum, nec
ullo

illo pacto committendum. Quin nec apud Græcos
 quidem legitur per ea tēpora ullos sanctos viros post
 susceptos sacros ordines ulos esse amplius uxoribus: 1. Cor. 7
 ut iuxta Apostoli dictum, qui habebant uxores tanquā
 non habentes essent Abundavit siquidem Græcia in
 utranque partem, semper & bonis, & malis sacerdoti-
 bus. Taceo Origenem, qui de hæresi à multis dānatur,
 quanto & ipse studio coluerit castitatem. Taceo & Pa-
 phnucium, qui & si aliis, ob disfidium uitandum, uxores
 esse relaxandas suavit, tamen ipse continentissimæ uitæ
 fuit, ac uirgo ab omnibus semper habitus. Quid Basili-
 lius? Quid Gregorius Nazianzenus? Quid Io. Chri-
 sostomus? & innumerabiles pene alii? qui licet Græci,
 non tamen ut Græci uxoribus, ac liberis, sed studiis, &
 orationibus, & contemplationibus assidue uacauerunt.
 Credat ergo quisq; de mortali peccato, ut lubet, in eo
 nihil contendimus. Verum deceat ne contra domini
 consilium quicquam, iudicet id quisque secum, nihil ad-
 dam de meo amplius. Audiamus autem maximū Chri-
 sti præconem Paulum sic dicentem. Quicumque sine Rom. 2
 lege peccauerunt, sine lege peribunt. Leuiorem tamen
 poenam (ut interpretatur Chrysostomus) sustinebunt: eo
 q̄ non habuerunt legem, q̄ qui legis adminicula haben-
 tes, eadem faciunt perinde atque eis, ut in primordio fi-
 dei, nulla lex foret, quæ uetasset. De lege ergo continen-
 tiæ fuerit nec ne, nihil disputo, & si legamus in illo pos-
 teriori decreto, quod de obseruatione castitatis habes-
 tur, mentionem fieri de priori consuetudine apostolorū
 quæ lex solet appellari. Sed de hoc satis infra dicemus:
 quum decretum ipsum in medium pro testimonio ad-
 duxerimus.

DE CONIV. ET CONTI. SACER.
Castitatem episcoporum, & sacerdotum Christianorum esse prisca moris, & à Christo, & ab apostolis primum profectam. Cap. II.

Verum quoquomodo res se habeat, nihil est profecto quod sic admirer, quod tam frequenter iri uideam, etiam à doctis, in eam sententiam, ut persuadeant sibi plerique institutum castitatis, quo Latini sacerdotes coniugio sese abstinere, ab Romana ecclesia multo post apostolorum tempora æditum fuisse: & non apostolorum atque apostolicorum uirorum temporibus obseruari coeptum. Quæ utique opinio falsa est, nec scripturarum testimonio, aut idonea quapiam alia ratione probabilis: quum à principio statim Christianæ religionis, ex ueteri more apostolorum ferè per quadringentos annos obseruatum semper fuerit, ut omnes sacerdotes, & ministri Christi, tam Græci, quàm Latini, tacito consensu, absque ullis legibus scriptis, castitatem etiam cum uxoribus inuiolabiliter custodirent. Nec id mirum quum tantopere in euangelica lege castitas commendetur: & consulat eam dominus: & Apostolus Paulus suadeat ab utili & honesto, quod est ad suadendum firmissimum argumentum: dicens. Porro ad utilitatem, inquit, uestram dico, non ut laqueum uobis iniiciam: sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento dominum obsecrandi. Et alibi, In omnibus, inquit, exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in ieiuniis, in uigiis, in castitate & cætera. Ministros ergo Christi decere castitatem, atque etiam necessariam eis esse quis non uidet? Sed hoc etiam multo manifestius apparet tam ex consuetudine ipsa perenni à Latinis hætenus obseruata: quàm ex his, quæ in antiquissimis patrum decretis ubique referuntur. Scribitur enim

1. Cor. 7

2. Cor. 3

indecretis patrum octogesima quarta distinctione: ubi
 D. Augustinus in Carthaginensi concilio ita differuisse
 se memoratur. Quum in præterito, inquit, concilio
 de continentia, & castitatis moderamine tracta-
 retur: isti tres gradus conscriptione quadam castitati
 per consecrationem annexi sunt: episcopos inquam
 præbiteros & diaconos: ita placuit, sicut concedet
 sanctos antistes, ac Dei sacerdotes, nec non leuitas, uel
 qui sacramentis diuinis inseruiunt, continentes esse in
 omnibus, quo possint simpliciter, quæ à domino pos-
 tulant, impetrare: & quod Apostoli docuerunt exem-
 plo, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoque custodia-
 mus. Ab uniuersis episcopis est dictum. Omnibus
 placet, ut episcopi, presbyteri, diaconi, & qui sacra-
 menta contrectant, pudicitia custodes, etiam ab uxo-
 ribus abstineant. Legitur quoque in epistola diui Cle-
 mentis secunda ad Iacobum fratrem domini, qui
 apostolorum canones appellantur de continentia sa-
 cerdotum hoc præclarissimum uerbum. Ad dominio-
 ca inquit mysteria tales eligantur, qui ante ordinatio-
 nem coniuges suas non nouerint. Quod si post or-
 dinationem ministro contigerit proprium inuadere cu-
 bile uxoris, sacrarii non in tret limina, nec sacrificii potio-
 tor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus hos-
 tiae oblacionem suscipiat, nec ad dominici cor-
 poris potionem accedat sed aquam porrigat sacerdos
 tibus ad manus, & ostia forinsecus claudat, & minora
 gerat officia. Hæc ibi. Vnde profecto apertissime con-
 stat non fuisse quicquam noui ab his in eo concilio de
 castitate sancitum, neque posteriores istos patres tam
 fuisse inuutores eiusmodi decreti, quam amplificas-
 tores: & idipsum institutum secundum morem, consue-
 tudinēq; quæ usq; ad ea tempora seruauit antiquitas
 fuisse confirmatum, & hilariter acceptum ab uniuersis
 ordinibus, atque idem à multis postea pontificibus in

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

multis conciliis repetitum, magnisq; pœnis, ac censuris uallatum. Non est ergo q̄ quisquam credat, ac sibi falso persuadeat, non fuisse prisca moris, & obseruantia: antiquæ institutum castitatis: à qua p̄uasiōe licet falsa, tamen tam uulgi, quam etiam quorundam alioqui eruditiorum, maginus, atque pestifer error effluxit: qui credunt nouissimis ferme temporibus, id quod habetur de sacerdotali castitate, fuisse sancitum. Nonne iam mille, & centū annis & ultra Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, & alii permulti, & sanctissimi, & doctissimi uiri florere: in quorum potissimum æuo quæ de castitate traduntur ædita sunt: quum ea prius non iure scripto, sed consuetudine tantum, ac exemplis moribusq; constarent. Verum nec tunc illa quidem ab his inuenta sunt: sed nouo duntaxat scripturæ testimonio q̄ antiqua fuerant, roborata. A principio nanque Christianæ pietatis ad ea usque tempora saeuientibus in Christianum nomen ubiq; gentium tyrannis, & Romæ præsertim, quum non liceret synodum congregari, nemo initiabatur sacris, nisi martyrio destinatus: ut prope tot essent tunc in ea ætate proposito martyres, quot essent nomine Christiani. Hinc casti, & iusti omnes, & ad perfectiora semper tendentes: quippe qui nihil in tanto omnium rerum contemptu, præter Christum cogitent: & nihil præter Christum saperent: quo circa sine ulla lege scripta, more, & exemplo maiorum continebant, perdurantes in perpetua castitate: uersantesq; cum uxoribus absq; ulla suspitione libidinis. Hoc idem coniecere etiã facile possumus ex ea sententia Origenis: qui per ea ferme tempora floruit, quum super Ezechielem sic dicat. Ascendimus paulisper supra eloquium: quia non semper utile est de fornicationibus loqui: & procul absit, ut aliquis in ecclesia sit, qui dehortatoriis à fornicatione indigeat sermonibus. Nam si quis necesse habet audire (Non fornicaberis) uel illud (si quis templum Dei uis

lauerit disperdet illū Deus) iste similis est his, quos Apostolus dicit. Iusto lex non est posita, sed iniquis, non subditis, impiis, & peccatoribus. Quomodo ergo iusto lex non est posita, sed iniquis, & non subditis, sic doctrina ea, quæ à fornicatione monet recedendum esse, casto non est posita, sed improbis, & fornicatoribus, & inobedientibus. Non habemus itaque necessarium ut discamus à fornicatione discedere, uerum ut ad perfectiora tendamus, à principiis elementorum Christi. Hætenus ille de castitate illius sæculi, licet Græcus. Ex quo patet castitatis leges eo tempore, in eo tanto seruiore charitatis, & fidei erga Deum, minime necessarias fuisse: quum nec suspitio quidem de fornicatione, quod tã uulgare peccatum est, ea tempestate inter christianos homines haberetur.

Quando primum sacerdotum mores immutari coeptum sit, & constitutiones de seruanda continentia redigi in scripturam, Cap. III.

Cæterum post Constantini Augusti conuersionem ad Christum, ubi pacata denique fuit ecclesia, diuulgataque, & diffusa publice, passimque per uniuersum orbem religio Christiana, & quies per seculos data, templaque ubique locorum ædificata, ac maximis referta diuitiis, censuque ditata amplissimo: tum primum Christianorum mores simul cum fortuna mutari coeptum est, ac subinde paulatim disciplinam, & seueritatem illam uiuendi laxari, multis (ut nunc fit) locupletari sacerdotio, quæ iustificari mallentibus: & sibi, non Christo uiuere satagentibus. Atque sic demum diuitiæ, quæ nunc uidemus auaritiæ, uoluptates, luxum, libidinemque inuexerunt in clerum: quantoque ambitio acrius inualuit,

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

tanto religio, & pietas magis elanguit. Tunc erant pauci, sed uere fideles, nunc uero quando facti sumus innumeri, difficile est reperiri tot continentes, ut non reperiantur multo plures mali in his esse, quam boni. Continentia itaque per ea tempora non ex praescripto, sed ex antiqua apostolorum, apostolicorumque uirorum obseruantia, iam ab ipso saluatore Iesu per manus tradita, à sacerdotibus constantissime seruabatur. At ubi per licentiam, & luxum (ut nuper dicebamus) noua quorundam hæresi mutari idcoeptum est, tum primum cautiones, quæ de castitate disponderent, ad coercendam licentiam, & ad reprimendam libidinem necessaræ uisæ sunt: ac propterea statutum in Niceno concilio ne liceret sacerdotibus uersari cum mulieribus extraneis, nisi forte mater, aut soror, aut auia, aut amita, aut matertera foret: quod ex eiusmodi mulieribus nulla suspitio potest exoriri. Deinde aliis quoque conciliis decretum est, ne uidelicet quis deinceps sacris initiaretur ordinibus, nisi coelebs, aut qui cum uxore ipsa unanimiter, & aperte promiserit castitatem: quam & apostolos, & apostolicos uiros usque ad ea tempora præstitisse constabat: & cui sanè etiam si nulla alia certa lege antea caueretur, ueteri tamen instituto parendum esset: idque pro lege, ex ui consuetudinis, atque ex ueneratione antiquitatis habendum. Lex ergo fuit illis, non in charta exarata, sed in corde impressa, nec scripta atramento, ac manu hominis, sed spiritu Dei uiui, & sanguine Christi, quasi minio decorata. Multa quidem per Iesum saluatorem nostrum (ut Origenes ait) reuelata fuere apostolis, quæ ne uulgo fierent communia illi mandare literis noluerunt: idque etiam confirmat Pauli apostoli discipulus Dionysius Areopagita,

qui secretiora nostræ religionis, mysteria auctoribus
 ipsis ex animo in animum sine scriptis medio inter
 cedente uerbo transfusa fuisse confirmat. Quod
 & apud Hebræos factitatum olim fuisse multi testan-
 tur, unde & Cabalisticæ disciplinæ origo exorta:
 ut omittam interea, quod idem pythagoricis quoque
 ipsis dicitur placuisse. Quid alia quæso scriptura opus
 est, satis constat Apostolos qui nullis essent uxoris
 bus aliigati, aut uirgines, aut cœlibes, ut tunc erant, per-
 petuo permansisse: qui uero fuerant coniugati, uxores
 res pro sororibus habuisse: non eis corporaliter am-
 plius, sed tantummodo spiritualiter conuersantes.
 Vnde in historia Eusebii legitur, Petrum, ubi uidisset
 uxorem suam amore Christi duci ad mortem, post
 eam ita maximo gaudio exclamasse. O mea opti-
 ma coniunx memento domini. Talia erant illis tem-
 poribus sanctorum connubia, ac talis affectio inter
 se coniugum beatorum: ut nihil prorsus de uoluptate
 carnis, sed tantum de mutua animarum salute cogita-
 rent. Legitur quoque in uita Petri, eum semper con-
 sueuisse, dum populum edoceret, summa ui, sum-
 maq; contentione suadere, atque extollere castita-
 tem. Legimus insuper, & Philippi filias, quas isti nos-
 bis obiiciunt, & patris, & matris castitatem imitata
 consensisse in sua uirginitate: de quibus in actis aposto-
 lorum Lucas memorat dicens. Venimus Cæsar-
 ream, & ingressi domum Philippi euangelistæ, qui
 erat ex septem, mansimus apud eum: huic erant uir-
 gines quatuor prophetantes. Effertur similiter ma-
 gnis laudibus uirginitas Petronillæ Petri filia: quam
 à teneris annis ita edocuerant parentes amare castita-
 tem, & uoluptatem carnis respuere: ut in uirginitate per-
 petuo uixerit, & amore uirginitatis mori maluerit, quàm
 illustrem principem, & præfectum, in maritum accipere.

Act. 21

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Primus autem (quod sciam) qui de castitate sacerdotū publice statuerit Scyricius R. o. pont. fuit: qui ut occurret in continentiae clericorum: quae ea aetate exoriri primum coeperat, nihil mutans de anteriori obseruatione, id ipsum, tantum, quod secundum priscos mores, ad sua usque tempora seruatum fuerat, aeditis legibus fortius stabiluit. Fuit autem Scyricius iste uir in omnium uirtuum genere, gloria insignis, uitae sanctitate praecclarus, iustus, innocens, & probatus in omni timore domini: floruitq; post Christi natalem anno circiter trecentesimo, & septuagesimo, Valentiniani Augusti, temporibus, & Iuliani apostatae: a quo multa incommoda ob Christi fidem passus, nunquam potuit ullis afflictionibus, & persecutionibus superari. Habetur huius uiri decretum octogesima secunda distinctione, cuius uerba opere precium esse duximus hic a nobis referri. Plurimos, inquit, sacerdotes Christi, atque leuitas, post longa consecrationis suae tempora, tam de coniugibus, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac praescriptione defendere: quod in ueteri testamento sacerdotibus, ac ministris generandi facultas legitur attributa: & caetera, quae sequuntur. Et paulo inferius. Quia, inquit, aliquanti de quibus loquimur, ut tua sanctitas retulit, ignorantia lapsos se esse desent: his hac conditione misericordiam duximus non negandam: ut sine ullo honoris augmento, in hoc, quo delecti sunt, quam diu uiuerint, officio perseverent: si tamen post haec continentes se studuerint exhibere. Hi uero qui illiciti priuilegii excusatione utuntur, & sibi asserunt ueteri hoc lege concessum, nouerint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, apostolicae sedis auctoritate deiectos: nec unquam posse ueneranda tractare mysteria, a quibus se ipsi, dum obscenae cupiditatibus inhiant, priuauerunt: & reliqua, quae ibidem referuntur, quae breuitatis gratia praetertransimus. Haec sane uerba, ut uides, apertissime indi-

11. 24

cant, non consueuisse ex consuetudine ueteri olim sacer-
 dotes christianos aliquo pacto commiscere se uxoribus
 ut nunc plerique male interpretantes scripturas mendaci-
 ter asseuerant. Nam si ea consuetudo fuisset, non hi qui
 dem ueteris testamenti adduxissent testimonium, sed
 pristinam potius sacerdotum Christianorum consuetu-
 dinem allegassent, si ulla eiusmodi consuetudo tunc eis
 extitisset qua se defenderent. Atqui ad ritum Hebræo-
 rum iccirco confugerant, quia deerant sibi Christianorū
 exempla ad ea tempora, quibus possent in causa obie-
 cti sibi criminis culpam diluere. Qui uero allegabant
 in excusationem sui erroris ignorantiam, uxore sanè iun-
 cti fuerant: impium namq; fuisset de fornicationis pecca-
 to, obiicere ignorantiam, quando fornicatio ipsa ubiq;
 in ueteri, nouaq; lege damnetur. Verum de uxoribus
 ad ea tempora non legebatur publice interdictum esse,
 sed de more ex traditione & consuetudine ueterū absq;
 alio præcepto consueuerant episcopi, sacerdotesq; &
 diaconi continere. Quo nam iure quæso quisquam eo-
 rum puniri merito potuisset, quasi transgressor, nisi id si-
 bi fuisset prius aliqua uel expressa uel tacita saltem lege
 prohibitum: Lex enim fertur, non ut quæ præterierint
 crimina, sed ut quæ futura sint, puniatur. Idem pene Dio-
 nysius Ambrosius scribit in libro officiorum primo, quod
 Scyricus in decretis. In offensum, inquit, exhibendum
 est, & immaculatum ministerium, nec ullo coniugali
 coitu uiolandum, qui integro corpore, incorrupto pu-
 dore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali sacri mys-
 terii gratiam recepistis. Quod eo non præterii, quia in
 plerisque abditioribus locis, quum mysterium gerent,
 uel ipsum sacerdotium, filios susceperunt: & id tāquam
 usū ueteri defendunt, quando per interualla dierum sa-
 crificium deferebatur: & tamen castificabatur etiam po-
 pulus per biduum, aut triduum, & lauabant uestimenta
 sua, ut ad sacrificium purius accederent: uti in ueteri tes-

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

ramento legimus factitatū. Si in figura, tanta obseruans
tia, quanta in ipsa ueritate: Disce sacerdos, atque leui
ta, quid sit lauare uestimenta tua, ut mundum corpus
celebrandis exhibeas sacramentis. Hactenus ille abso
lute, & breuiter. Ex quibus profecto meridiana luce
clarius apparere potest, castimoniam obseruantiam non
ea tempestate coepisse, quando hæc ædita fuerunt, sed
in principio statim ab ipsius euangelii emanasse pri
mordiis: atque posterioribus deinde sæculis, à summis
pontificibus in sacris conciliis sæpius confirmatam.
Si quidem antea nihil necesse fuerat nouis legibus quæ
quam statuere super his: quoniam sacerdotes illi non
dum ab Apostolorum consuetudine sese abduxerant:
neque adhuc, quod ad continentiam negotium perti
net, ab iis ipsis aliquo pacto descuerant: sed quum pri
mum ex præuicatione quorundam deprehensum est
inmutari mores, deflectiq; de uia, & declinari turpiter
ad molliem, lex adinuenta est: & in lucem produ
cta, quæ prius erat abscondita, uallataq; subinde etiam
pœnarum metu, quo ueluti ualidissimis habenis pec
candi licentia frænaretur. Lex quidem transgressoribus
scripta est, non castis, qui secundum legem, etiam sine
lege uiuerent, sicut hi, qui ad ea tempora lege non in
diguerant. Erat enim tunc illis obseruatio, & uis legis
inserta animis: ut minime necessarium fuerit super his
aliam ferri legem. Verum quia (ut diximus) labi coe
perat obseruantiæ continendi, ex nouo luxu, libertas
teq; peccandi: mox uelut uindex, & uindex apposta
est lex, ut nulla esset deinceps excusatio incontinen
tibus. Nam si quis ex antiquis illis simpliciter, uel
ignoranter errasset, & ad amissim (ur par fuerat) fors
san non seruassent castitatem: sicut facere dominus nos
ter consuluit, & apostolorum postea consuetudo
roborauit: poterat uel ignorantiam, uel simpliciter
eorum aliqua uenia concedi: ut supra in Scyriti deo

creto diximus contineri: quoniam nondum de continentia uoto in scriptis palam redactum quicquam fuerat: at nobis nullo iure potest ignosci: qui iam tot exemplis instructi iumus, & tot legibus obligati, ut nulla prorsus nobis excusatio uideatur esse reliqua, si peccemus.

Quid sit caste regere uxorem, sicut faciebant antiqui sacerdotes. Cap. III.

Iam satis arbitror declaratum esse sacerdotes christianos (quicquid dicant lasciu quidam) semper de more caste, continenterque, uixisse: & cum uxoribus, quas forte duxerant, antequam initiarentur, sicut cum matre, & sorore solitos esse uersari, earumque curam habuisse tantummodo, non usum. Verum quia non nulli interpretantur quod à Symacho pont. max. dictum est de conuersatione uxoris, quam caste regendam dicit: non esse re uera ab uxore, sed ab alienis toris continere: breui respondendum censui, quid super ea re sit credendum. Legitur enim octogesima prima distinctione, Symachi uetustissimi pontificis, qui præsuit Christianæ pietati anno à Christi natali quadringentesimo nonagesimo quarto, decretum ita iubentis. Volumus ut sacerdotes prohibeantur, ne mulieribus conuersentur, excepta matre, sorore, uel uxore, quæ caste regenda est. Quomodo autem intelligi debeat uxorem caste regi, Leo pontifex successor eius trigesima prima distinctione ita nobis iuculenter exponit. Lex, inquit, continentia eadem est altaris ministris, quæ episcopis, aut præsbyteris, qui quum essent laici, siue lectores, licite quidem & uxores ducere, & filios procreare potuerunt: sed quum ad prædictos peruenerint gradus

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

coepit eis non licere, quod licuit. Vnde, ut iam de carnali fiat spirituale coniugium, oportet eos non dimittere uxores, sed qui habent, sic habere, quasi non habeant: quo & salua sit castitas connubiorum, & cessent opera nuptiarum. Qui quæso dici potuit apertius. Sed rursum in prædicto loco, Omnino confitemur, inquit, non licere episcopo, presbytero, diacono propriam uxorem causa religionis abiicere à cura sua: sed ut ei uictum, & uestitum largiatur: non ut cum illa carnaliter ex more iaceat: sic ut apostolos legimus ægisse, Paulo apostolo ita dicente. Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut frater domini, & Cephas: Vide inspiens quod non dixit: nunquid non habemus potestatem mulierem amplectendi: sed dixit circumducendi: ut eam quidem mercede prædicationis sustentaret, non ut foret deinceps inter eos carnale coniugium. Haecenus ibi. Ex quibus sanè lucidissime clarissimèque apparere, uel cæco potest, olim fuisse in more, institutoque maiorum positum, sacerdotes uxoribus, quas sibi ante sacros ordines legitime copulauerant, non opus ueneris, sicut antequam iniciati essent, sed tantummodo alimenta præstare sic ut & apostolorum temporibus de more præstari solitum fuerat. Caste ergo regere uxorem, est uersari continenter cum uxore, & curam illius habere: non autem commisceri cum illa carnaliter de more: ideo dixit regere, & non uti: ut scilicet regimen haberet uxoris non solatium. Quare aliud est regere caste, aliud uti caste uxore: nam in regendo labor in est, in utendo autem uoluptas: & quanuis utrunque a maritis præstandum sit, tamen tantum distant inter se, quantum inter matrimonium & coelibatum. Neque tamen negamus, coniuges quoque castos dici, qui sibi inuicem seruant fidem: & similiter matrimonium castum, quod non uiolatur: at inter se tales coniuges non sunt dicendi pro-

LIBER TERTIVS. 55

prie casti, sed fideles. Casti enim quo ad alias mulieres
 habendi sunt, non autem quo ad suas: nisi & ab uxori-
 bus quoque contineant suis, sicut ab alienis: quemadmo-
 dum faciebant olim sacerdotes illi ueteres imitatores
 apostolorum. Et quanquam id nomen castitatis late pa-
 teat, dicamusque etiam congressus cum uxore legimos,
 castos esse, ac pudicos: atque pari ratione omnem quo-
 que iustitiam, probitatemque sub hoc nomine castitatis
 comprehendamus: quod à sensuum castigatione deri-
 uare uideatur: attamen uere, & proprie castitas, de qua
 hic agitur, & quæ ad matrimonium sacerdotale perti-
 net, est, quum uterque, alter ab altero sese continet, & tunc
 castum quasi castratum dici manifestum est. Hoc itidem
 sentit Aurelius Augustinus in epistola, quam ad Boni-
 facium comitem scripsit. Si coniugem, inquit, non habe-
 res, dicerem, ut in castitate continenter uiueres, sed ne te
 ad istam uitam exhorter, coniunx est impedimento, si-
 ne cuius consensu continenter uiuere tibi non licet. Ex
 quibus sanè uerbis patet, non esse aliud caste uiuere, quàm
 ab omni uenereo coitu se continere. Quid autem esset
 caste regere uxorem, quantum ad sacerdotes attinet,
 Diuus Hieronymus apertissime nobis ostendit in ea
 epistola, quam ad Rusticum episcopum matrimonio
 iunctum scripsit. Vxori, inquit, tuæ propter antiquam con-
 suetudinem, & periculum sacerdotii, non des animam
 tuam in potestatem: ne forte in similitudinem Adæ in
 paradiso positi, confundaris: atque acceptam legem, si
 peccaueris, perdas, ac nuditatis tuæ conscius confusio-
 nem mentis excipias, & locum consecrationis amittas.
 Amanda quidem uxor sicut ecclesia, ut templum Dei:
 cum ea orandum, legendum, abstinendum, communi-
 candum in altari, non in opere: spiritu, non carne uiuen-
 dum: quia tibi usum coniugis interdictum esse perpen-
 dis, quum te episcopum esse cognoscis. Habere se illa
 ex hoc christum gaudeat, non maritum, esseque cū Deo,

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

non habitare cum coniuge. Hæc Hieronymus. Et ne contentiosus aliquis ob incertum illius titulum epistolæ, neget fortasse hoc dictum fuisse Hieronimi, addamus, quæ in calce apologiæ aduersus Iouinianum pro comperto ita in eandem sententiam ab eipso referuntur. Christus, ait, uirgo, & Maria uirgo, utriusque sexus uirginitatem dicauere. Apostoli uirgines, uel post nuptias continentes: episcopi, presbyteri, diaconi, aut uirgines eliguntur, aut uidui, aut certe post sacerdotum in æternum pudici. Insuper aduersus Virgilantium, Proh nephas, ait, episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, ostendentes quàm sancte uiuant, qui male de omnibus suspicantur, & nisi pregnantes uxores uiderint clericorum, infantesq; de ulnis matrum uagientes, Christi, sacramenta non tribuunt. Quid nam facient orientis ecclesiæ? Quid Ægypti? & sedis apostolicæ? quæ aut uirgines clericos accipiunt, aut continentes: aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt? Hæc ibi. Insuper confirmatur id decreto trigesima secunda distinctio, ne, quod incipit. Seriatim, ubi nouiter decernitur de subdiaconis idem, quod obseruatum semper fuerat, in superioribus ordinibus, non decere. scilicet. quenquã à gradibus inferioribus clericorum ad subdiaconatum ascendere sine consensu uxoris suæ, ut fiat deinceps ex carnali spirituale coniugiũ. Quo facto: non permittitur uxore iungi eidẽ amplius marito carnaliter nec alteri siue in uita siue post mortẽ eius. His plane auctoritatibus satis liquere cunctis potest, ut arbitror, illis et temporibus, ita unius uxoris uirum eligi solere ad sacerdotium ut ei deinceps frui opere nuptiarum fas non esset: quicquid consuescant, aut ex indigentia seruent Græci, & quicquid dicant ex nostris quidam,

qui dum obtegere eo nomine suam culpam malint, quam deponere, Græcorum exemplo, & antiquorum consuetudine, quam falso allegant, se calumniolos tuentur. Sed qd plura: & enim q fornicari nō ueretur, nihil mirum eundem et tam perperam se defendere.

Quomodo intelligendū sit apostoli dictū, episcopo oportere esse unius uxoris uirū. Cap. VI.

I Am ex his, quæ hactenus diximus, patere satis credimus, illud Apostoli ad Timotheum præcipientis oportere episcopum, presbyterum, ac diaconum, esse unius uxoris uirum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, & cætera non tam ad connubium, q̄ ad mores episcopi, sacerdotis, diaconiq; pertinere. Quod quantum uideatur plerisque male interpretantibus aduersari, iis quæ paulo superius diximus: tamen re uera si quis recte pensabit, & acutius intuetur, uidebit nihil quicq̄ ab ecclesiasticis assertionibus, quas tuemur, omnino dissentire. Nam non dixit Apostolus episcopum seu presbyterum, uel diaconū oportere esse unius uxoris uirum: ut propterea necesse sit illum esse maritum, ac unius mulieris mancipium: atq; ex eo ualde sollicitum de his, quæ sunt mundi, & quomodo placeat uxori: alioqui nec Timotheus ipse, ad quem scribit, digne fuisset episcopus, qui uxore caruit: & propterea ad eundē scribens sic admonet. Te ipsum, inquit, castum custodi, & noli adhuc aquā bibere, sed uino modico utere pro stomachū. Ioannes quoq; apostolus eadē ratione indignus fuisset & ipse episcopatu, qui uirgo in ætū permansit. Similiter & iacobus, & reliq; apostolorū: quū præter Cephā, nulli eorū pro certo uxore, liberos uel fuisse legamus. Atq; potius dixerat id Apostolus ad excludendos bigamos, & ad oēm suspicionem futuræ incōtinētiæ tollendā: q̄ merito electionē ualeat impedire. Trāsisse siquē ad secundas nuptias, certū uidetur esse indicium futuræ incontinentiæ, atq; certissima cōiectura

1. Tim. 3

1. Tim. 5

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

(quicumque ille fuerit) oblectari eum coniugii opere, & à foeminae consortio difficile continere, quo abstinere prorsus debet, qui sit ad eiusmodi ordines promovendus. Iccirco idem repetit de electione viduarum. *Vidua*

1. Tim. 5

inquit, eligatur non minor sexaginta annorum, quae fuerit unius viri uxor. Quare sic: nisi quae secundae nuptiae tam viri, quam foeminis afferunt suspicionem incontinentiae: cuius apertum signum est digamia. Non enim dicit Apostolus eligatur episcopus, aut sacerdos, qui uxorem virginem de suo genere accipiat, ut Mose quodam

1. Tim. 3

praeceptum fuit: neque qui unicam uxorem teneat, ut suscipiat ex ea filios, & permaneat in concupiscentia generandi, sed qui unicam tantum habeat, habueritve uxorem, & filios subditos in omni castitate. Quam ob rem addit, & mulieres similiter pudicas, ut facillime perferre

1. Tim. 3

possint, & imitari continentiam maritorum: quod est pudicarum tantummodo mulierum. Nam mariti pudici, si impudicas habeant uxores minime consecrari Deo possunt, quando utrinque castitas sit servada, quocirca requirit & maritos castos, & uxores pudicas. Per unam ergo nuptias, & mulieres pudicas non concupiscentia coeundi, sed continendi constantia praemonstratur, per filios vero subditos, etiam regendi, & gubernandi prudentia. Nam ut ait ibidem Apostolus, Quomodo ecclesiae diligentiam habebit, qui domui suae praeesse nesciat: Quid est enim quod miremur si in initio Christianae religionis dicat Apostolus, episcopum oportere esse unius uxoris virum: quum ad ea usque tempora, tam apud Hebraeos, quam apud Ethnicos coelibatus probro fuerit: atque poenis afficeretur quicumque vitam coelibem ad senectutem usque perduceret: Quare valde difficile, ac impossibile pene fuerat, ea tempestate inueniri adultos, ac proeclatae aetatis viros coelibes: qui non unam saltem uxorem duxissent. Quin nec nunc quidem in tanta copia coelibum, reiciuntur coniugati, si consensu

Ibidem

mutuo

mutuo castitatem promittant. In eo tantum nos ab illis
aucta malitia, & corrupti mores distingunt: quod illis etiam
iniciatis uersari cum uxoribus licebat, facta tantummo
do tori separatione, & intermisso opere coniugali. At
uero nostratibus, quorum continentiae male creditur,
cohabitatio eiusmodi omnino uetatur, quia iam in deo
terius relapsum est humanum ingenium, & refriguit chari
tas Christianorum. Et enim tunc temporis qui sacris
iniciantur, non ultro sese ingerebant, sed uocati, & si
aegre quidem ex reuerentia tanti ordinis, attamen pro
pter obedientiam accedebant. Et qui sic eligebantur,
aut erant prouecta iam aetate, ut merito dicerentur pre
sbyteri, quod sonat apud nos seniores: aut erant tali, tan
taque morum integritate praediti, ut quanuis iuuenes, nullo
li prorsus suspicioni essent carnalitatibus obnoxii: sed pleni
sapietia, & spiritu sancto, ut de Stephano, & Timotheo,
& de aliis compluribus legitur, qui sanctitate uitae, & mi
raculorum uirtute, longa temporum serie post aposto
los florere: quique eorum imitantes uestigia, seipso ca
strauerunt propter regnum caelorum. Sed respondeat
hic rursus quispiam, non praecipere Apostolum, ut ne
cessario episcopus sit unius uxoris uir, sicut nuper dice
bamus, sed permittere ei uxorem, ac per ea excludere
bigamos, ac deinceps, qui ad altare etiam secundum Mo
sis legem non admittebantur. Recte sane, & uere, non
tamen propterea ulla ratione is conuincet, ut episcopo
iure aliquo uti liceat uxore: quam ante susceptionem or
dinis forte traduxerat: sicut nec post consecrationem tra
ducere. Nam si licet per apostolum sacerdoti uxore frui,
cur similiter post ordines uxorem ducere ad fruendum
non licet? In eo nanque optime Graeci cum latinis con
ueniunt, non licere iniciatos traduceret, amplius uxore.
Non enim intelligo cur his nuptiarum opus sanctum
fit, contractus uero nefarius, quando quidem sicut hone
stum esset frui uoluptuose uxore, ita pari ratione & ho

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

nestum esse deberet, ducere legitime uxorem. Quo circa certa ratio est, ut quemadmodum hoc non omnino licet, ita nec illud similiter licuisse. Postremo scire desydero, si episcopus iste suus, aut leuita eligendus sit ita uxori alligatus, nec sit propterea ei desistendum ab opere maritali: cur sit, ut nunquam legamus quempiam honestum uirum in sacris ordinibus constitutum, aliquando liberos suscepisse: aut usum fuisse uxore. Nusquam enim inuenire apud idoneos scriptores, Latinos sacerdotum, nec fortasse Græcos, qui honestæ uitæ fuerint post sacerdotium uel uxoribus usos esse, uel liberos genuisse. Porro si quis mihi ex apostolicis uiris quæquam in usum ueneris, aut suscipiendæ sobolis gratia uxorem retinuisse monstrabit, protinus per me sublata erit controversia. Adducat hic mihi fortasse quispiam Nouatium sacerdotem satis illustrem, at uitum sane impium & schismaticum, de quo Cyprianus uir sanctissimus in epistolis multa nefanda commemorat, & hæc inter alia ualde insignia, Pater, inquit, eius in uico fame mortuus, nec ab eo in morte uisitatus, postmodum uero sepultus: Uterus uxoris calce percussus, & ad parturitionem properans in parricidium partus expressus. Ecce hunc sane legitimus in sacerdotio filium generalisse: atqui etiam nondum genitum necasse. Quid quæso suspicandum est hic aliud, nisi ita de industria procurasse uxoris abortum, ut suum teget incestum: quem, nato sibi de uxore filio, tegere non poterat, sicut usum uxoris, & reliqua alia flagitia sua eousque celauerat. Etenim tam criminosi habebantur tunc sacerdotes, qui post sacerdotium suis uterentur uxoribus, quæ habentur nunc, qui subductas habent mulieres, & ab utuntur pro uxoribus concubinis eo quod ob raritatem peccantium tunc maiori dedecori uidebatur fore, deprehendi post sacerdotium suscepisse liberos ex uxoribus, quæ nunc ex frequentia delinquentium, ex concubinis. Coepit quidem iam ex frequentiu usu

peccandi tam immane flagitium uideri improbis leue
 piaculum. Sed hactenus de Apostoli dicto, quod
 si quis me recte interpretatū neget, sacra uolumina quæ
 so diligenter euoluat: & si quid probabilius nactus fue-
 rit, nos amice corrigat, uel arguat, si meremur.

Quod non prohibentur cuiquam nuptiæ nisi ei,
 qui sua sese sponte abdicauerit matrimonio:
 nec item suadentur, nisi ei, qui continen-
 re non potest. Cap. VII.

Non est hic quoq; dissimulandum esse impios
 quosdam interpretes, qui dicant Apostolum
 damnasse hæc tempora, quum scribat fore in
 nouissimis diebus pseudo prophetas, qui prohibeant
 nubere. Quasi id non euenerit Manichei & T acianorū
 temporibus, nuptias omnino damnatum: quum pares
 eas fornicationi, & corruptionibus reliquis facerent, pu-
 blisce asserentes, nemini licere uxorem ducere: de quib;
 bus intellexit profecto apostolus: atq; de istorum secta-
 toribus, si qui forte fuerint in posterum, qui ista resemi-
 nent: non aut de cœlibatu sacerdotū, quorū castitas (ut
 supra dictū est) ab ipsis initiis Christianæ religionis cœ-
 pit, & ad hæc usq; tempora perseverat. Quis sanè men-
 tis ausit dicere Apostolum damnasse, quæ ipse præstite-
 rit cœlibatum, & aliis consuluerit retinendū: & non po-
 tius illud (quod dixi) uniuersale interdicitū matrimoni-
 orum quod præuiderat ab ipso Manichæo irrationabili
 dogmate proponendū: Quod aut dixerit in nouissimis
 diebus, intellexit in fine psecutionis paganorū, & nouissi-
 mis temporibus martyrum. Illud etiam pari argumen-
 to calumniæ uertunt, quod idem Apostolus dixit.
 Propter fornicationem unusquisq; suam uxorem ha-
 beat, & unaquæque suum uirum, ut uir uxori suæ de-
 beat, & unaquæque suum uirum, ut uir uxori suæ de-

Timo. 4.

morbida

Cap. 7.

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

bitum reddat, & similiter uxor marito: quod plerique male interpretantes id ipsum generaliter etiam de sacerdotibus uolunt intelligi. Verum hi modo me patienter audiant, & plane intelligent, non id sic esse dilatandum, ut temere ipsi sibi persuadent, sed iuxta sensum scripturarum, ac doctorum esse sanius interpretandum. Principio ergo sciendum, quod quum Corinthii ad quos scribebat Apostolus regenerati iam baptismate fuissent, ac instructi euangelicis disciplinis, & ad castitatem, ab ipso uehementius adhortati: mox ut ab eis recessit, seducti eorum plerique fuerant a quibusdam hypocritis, & pseudo apostolis: qui quum ob difficiliora precepta uideri uellent ceteris sanctiores, asserabant non a fornicatione tantum, sed etiam ab uxoribus ob mundiciam castitatis, post baptismum receptum esse perpetuo continendum. Quod & si prima fronte bonum esse uidebatur: quoniam bonum est mulierem non tangere: tamen id multis eorum occasionem fornicationis, & nefandæ libidinis fomitem ministrabat: quod ubi depræhensum est id sic in perniciem cedere, consultus super his Apostolus edocet Corinthios, quid facto opus esset, ita respondens. De quibus autem scripsistis mihi: bonum est siquidem homini mulierem non tangere, propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum uirum. Vxor autem uiri debitum reddat, & similiter uxor marito. Mulier sui corporis non habet potestatem, sed uir, similiter autem & uir non habet potestatem sui corporis, sed mulier, & reliqua quæ ibi sequuntur. Quibus sanè uerbis manifestissime apparet, Apostolum non cœlibes alloqui, sed coniugatos, qui postquam semel consenserunt in matrimonium, non licet alteri absque consensu alterius continere: sed uterque compari suo tenetur debitum reddere: ne quis incontinentiæ crimen specie sanctitatis incurrat. Nam istud uerbum unusquisque suam uxorem habeat, coniugatos tan-

1. Cor. 7

ibidem

rum'comprehendit qui reiecerant à se uxores, non aut
 solutos, & hoc in remedium fornicationis sub qua com
 prenditur omnis intemperantia libidinis: quæ tunc
 temporis nusquam gentium, q̄ inter Corinthios licen
 tius habebatur. Nam & si ad negotium euangelicæ pu
 ritatis multam conducatur ab usu, atque contubernio mu
 lieris abesse: tamen non omnes capiunt uerbum istud,
 sed quibus datum est a Deo: sic enim scriptum est. **Qui**
potest capere capiat. Id est, qui potest continere conti
 neat, qui nequit, utatur remedio matrimonii: tantum for
 nicationem, omnemq; illicitum concubitum fugiat. **Si**
enim illud uerbum unusquisque habeat uxorem suam
comprehenderet cœlibes, cur idem dixisset? Solutus
es ab uxore noli quærere uxorem: qui enim habet uxo
rem, cogitat quæ sunt mundi, & quo modo placeat
uxori. Non est ergo q̄ nobis quisquam obiiciat sapius
 in gerendo: Habeat unusquisq; uxorem suam. Suã enim
 dici intelligas, quam quisq; eorum habuerat antequam
 crederet, & inconsulto ob amorem Christi repudiarat.
 Quod autem hoc intelligendum sit de copulatis in ma
 trimonio, satis clarum est, quum ipsemet ibidem dicat.
Hæc secundum indulgentiam dico, non secundum im
perium. Volo autem omnes homines esse sicut me ip
 sum. **Quid autem de uirginibus, & uiduis statuatur, sta**
tim infert. Dico autem non nuptis, & uiduis, bonum est
 illis si sic permanserint, sicut, & ego, q̄ si non continent,
 nubant: melius est enim nubere, q̄ uri. Conceditur ergo
 quæ minima culpa est, quum non possit aliter uitari ma
 xima. At hæc suadentur his, qui sæcularia tractant, & qui
 bus ob metum fornicationis male fidentur: non autem
 his, qui meliora uouerunt, quiq; sacris præsumunt successo
 res apostolorum: quibus dictum est a domino, Vos de
 mundo non estis. Sunt autem uxores his duntaxat ha
 bendæ, qui de mundo sunt, ac terrenis inhiant, nec aliud
 profitentur, q̄ quod in baptisinate promiserunt: ab re

Matth. 19

1. Cor. 7

1. Cor. 7

Ioan. 14

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

nunciare scilicet Sathanæ, & pompis, & operibus eius, quæ quidem professio nec parua nec leuis est, seruetur. Non enim prohibentur nuptiæ nisi his qui meliora professi, contemptis uoluptatibus, sponte sese mysteriis sacris, & castitatis studiis dediderunt. Nec est hoc quidem matrimonium spernere, tanquam perniciosum, & illicitum: sed commendare continentiam, tanquam præstantiorem: & ut maius bonum. Quare dictum est continentiæ avidis. Qui potest capere capiat. At diffidentibus dicitur. Qui se continere non potest nubat, melius est nubere, quàm uri. Ibi quidem uirtus continentiæ commendatur, hic carnis infirmitas nuptiis subleuatur. Nec est id tam tollere matrimonium, quàm probare: quandoquidem per eiusmodi coelibatum nullo pacto improbantur nuptiæ sed ornantur. Neque enim bonum quidpiam accessu melioris excluditur, sed augetur. Sic neque aquæ potus per posterius inuentum uini sublatus est, immo etiã aliquibus ualitudinis gratia à medicis imperatur. Sic nec sericum extrahit ex usu lanificium, nec aurum cetera metalla sed laudi potius, & ornamento fuerunt. Sic pari quoque ratione nuptiæ nequaquam interdictæ sunt per coelibatum, sed ob integritatem Christianæ religionis redictæ sunt uel ex eo sanctiores. Damnauit peruersos eiusmodi interpretes princeps apostolorum Petrus in sua canonica epistola his uerbis. Charissimus inquit frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit nobis, sicut in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Hæc ille nos ad reliqua pergamus.

Math. 19
1. Cor. 7

1. Petr. 3

Quando continentia fuerit subdiaconis imperata
& quomodo licetia uxorum à Græcis extorta sit à patribus in sexta synodo.
Cap. VIII.

A Pud Latinos ergo & si cohabitare cum uxori-
 bus aliq̄diu p̄missum sacerdotibus fuisse cōperi-
 mus: nō propterea tñ (ut uidetis) constat, aut legi-
 gitur licuisse unq̄ sacros Deo homines uxoribus uti.
 Secus uero de Subdiaconis, q̄bus primo p̄ Pelagium
 secundum, & subinde per diuum Gregoriū interdictum
 fuisse usum nuptiarum certissime noscitur. Nō enim sa-
 cer habitus est olim ordo subdiaconatus, ideo non cō-
 sueuerant subdiaconi ab uxoribus cōtinere: sicut nec res
 liqui inferiores ordines. Ex quo manifestissime patet,
 uel ob id planē nunquā licuisse sacris hominibus uxoribus
 frui, sicut pl̄eriq̄ hactenus arbitrati sunt, alio qui sicut
 legimus q̄n primū subdiaconis interdictæ sunt nup-
 tiae, q̄ prius licebant: ita et legeremus & sacerdotibus,
 & diaconis aliq̄n licuisse uti matrimonio: & postea usū
 eius fuisse sublatū. Item quoq̄ sicut legitur q̄n primum
 uxores Græcis cōcessæ fuerūt: ita pari modo legeretur,
 q̄n fuerant interdictæ: si id uerum foret, q̄ licitæ fuissent
 aliquando. Certum est enim anno à sacrosancto natali
 Christi sexcentesimo sexagesimo quarto Synodū, quam
 sextam dicimus apud Cōstantinopolim in Græcia fa-
 ctam esse: atq̄ ibi in ea per Græcos episcopos impetra-
 tum, ut decerneretur Græcos sacerdotes licite suis pos-
 se deinceps uxoribus potiri: quod antea nō licebat ut in
 Romani canonis ordine contineri Synodalis ipsa con-
 stitutio asseuerat, & si abusus Græcorum præter uniuersal-
 is ecclesiæ morem tacito consensu, seu dissimulatione
 ne potius patrum aliquandiu uxorū congressus sibi
 tanquam licitos arrogasset. At qui ea constitutione
 comprehensos esse nullo pacto Latinos eadem distinc-
 tione in decretis Stephanus, Ro. pont. docet: ubi
 tuetur uiriliter propositum castitatis. Quod uero
 ad uxores Græcorum attinet, breuiter respondit, esse
 in eo longe diuersas traditiones orientalium eccle-
 siarum ab institutis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

31. dist.
 Quoniā

31. dist.
 Nicena.

31. dist.
 Aliter.

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Quæ sanè responsio quoniam nimis breuis, atque concisa uidetur, quippe quæ factum nudum, ac nulla ratione uallatum in medium pro suæ causæ defensione deducat: mihi uisus sum operæ precium facturum, nec alienum a nostro instituto, si aliquid in ea re paulo acutius indagauero, ut possit unusquisq; intelligere, non solum quid utriusq; sancitum fuerit sed etiam utra sanctio potior sit habenda, siue Græcorum, siue Latinorum sit illa. Quod sanè est facile cognitu, si sagaciter antiquorum patrū uestigia bene emunctis naribus uoluerimus odorari. Quocirca ut hic locus possit apertius explicari, si placet paulo altius huiusce diuersitatis initia repetamus, inuestigantes diligenter scripturas, si forte ex densissima sylua, & obscuris latebris erui hoc uerum possit: atque eiusmodi disfidii origo aliquanto certius reperiri. Dicā ergo ex diuinis scripturis, quod ad faciendam fidem mihi pertinere uisum est: non & protinus uelim alios necessario sequi meam coniecturam, sed magis ut cōmentandi ueritalis quoq; semitam monstrem.

In obseruatione continentē utra traditio sanctior fuerit an Latinorum, quæ est ab Apostolis: an Græcorum, quæ a patribus emanauit.
Cap. IX.

Primo omnium satis constare arbitror (ut infra dicemus) Apostolos, atque discipulos Christi, ubi secuti sunt dominum, & familiæ curam, & uxorum simul reliquisse commercium uel mutuo consensu, uel repudio, quum per id tempus nondum repudii ius sublatum foret. Nā adeo ignitum erat tunc Christi uocantis eloquium: & tāta illorum pectoribus ex eo uis amoris infusa, ut illo dicente, nisi qui reliquerit patrē, & matrem, & uxorem, & renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus: statim multi

ram uiri, q̄ foeminae conuersi ad Iesum, communi consensu maritali toro cederent, illumq; sequerentur. Hinc Mar. 10
 itaque emanauit ab ipsis sanè fidei incunabulis, dū Christi euangelium apostoli prædicarent: ut quicumq; conuerterentur Hierosolymis ex Iudæis, mox ut uocati, atque in sortem prædicationis per manuum impositionem acciti fuissent, ab renunciatis uoluptatibus desisterent esse sub potestate uxorum, atque infide unanimiter connexi & iugati ab renunciatis uoluptatibus relinquerent usum maritalem. Neque enim aliter esse idonei euangelicæ expeditioni neque uacare spiritui potuissent: quoniam sicut ait Apostolus. Qui adhæret uxori, non habet potestatem sui corporis, sed uxor. Id quidem erat relinquere patrem, & matrem, & uxorem: exire scilicet de eorū potestate: non autem deserere & abiicere a se prorsus parentum, & uxorum procurationem, ac si non essent, quod fuisset sane impium, & inhumanum. Est ergo relinquere hoc loco parentes, & uxores, non præbere se eorum uoluntati, nec propter eos euangelizandi studiū aut negociū fidei derelinquere: quod ex multiplicibus suasionibus, & illecebris, pariterq; molestiis connubiorum facile accidere posset. Ideo discipulis suis domino dixisse perhibetur, neminem posse duobus dominis seruire. Hæ uero mulieres, quæ & ipsæ propter Christum religioni sese dicarant, consensu mutuo toro maritali deserto, cum uiduis castitatem perpetuam proponebāt, quo circa pariter cum illis ecclesiæ sumptibus aiebantur, quasi uiduæ, id est, à maritis diuisæ: nam Latini altero coniugum absente, torum uiduum consueuerant appellare. Quale autem esset tunc Christianorum consortium a principio statim euāgelii in actis apostolorum aperte cognoscitur, ubi scriptum est. Et hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius. Cæterum id Hierosolymis quandiu fidei negocium ageretur in

1. Cor. 7

Matth. 6

Act. 1

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

ter Hebræos pacifice obseruatum est: at ubi ad Græcos uentum est, quidam, qui conuertebantur ex Græcis affecti nimio amore erga uxores, non poterant earum consuetudinis penitus obliuisci. Inde ortum fuisse legimus murmur Græcorum aduersus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano uiduæ eorum: sic namque euangelista sanctus appellat omne illud collegiū fœminarum: nam & permixtas cum his uxores forte habebant, quæ iam à se uelut uiduæ, seorsum à uiris diuisæ, & separatæ degebant. Quam ob rem ad tollendam eiusmodi suspicionem curauere Apostoli, ut crearetur septem diaconi, qui eiusmodi negotio præessent, & mensis posthac ministrarent, ne quædam eorum, qui destinati essent ad euangelium prædicandum, mulierum cura distringeret: & minus idoneum negotio euangelii redderet: ac simul ne quis rursus Græcorum de uiduarum despectione merito posset queri. Hinc ergo, si recte pensamus, non immerito possumus suspicari Græcos naturaliter semper mulierosos, uxoriosque fuisse, & probabili coniectura, uel ex hoc scripturæ testimonio colligere, inde paulatim ex eo affectu inoleuisse eis consuetudinem uxores suas, uel retinendi, uel saltem impensurandi quæ cæteris: dissimulantibus interim Hebræis, ne ea forte correctio tunc temporis nimis importuna foret: & tenellæ adhuc religioni aliquam inuidiam suscitaret: sicut & de obseruatione legis antiquæ, & de circuncisione corporali aliquandiu dissimulasse Apostolos legimus, quasi incertos, quid potissimum esset, in tanto rerum discrimine faciendum. Sic & multo post Ecclesia Romana quæ de gente Bulgarorum recenter conuersa æg bonique fecit, si quid contra communem ritum Latinorum sua consuetudine deliquissent: sicut legitur in decretis, xxviii. distinctione, in fine. Multa enim ferebant in illa tenera fidei infantia Apostoli primum, & subinde Apostolici uiri, non tam uoluntatis assensu, quam amo-

Act. 6

Act. 6

re pacis, ac nimio pietatis, atque charitatis affectu. Iccirco legitur Petrum apostolum quum promiscuis cibis cum gentilibus uesceretur, superuentu illorum, qui ex circumcissione crediderant, subtraxisse se per simulationem, ob scandalum præsertim eorum, qui & si crediderant planè euangelio, nondum tamen satis sibi persuasum fuerat esse propterea à priori legis obseruatione cessandum: erant enim maximi æmulatores legis. Paulus quoque & ipse ueritus ne cui Hebræorum per occasionem consuetudinis suæ cum Gentilibus, inuidiæ fontem subderet, eadem est usus simulatione nequaquam reprehendenda: nam Timotheum ex gentili patre natum circumcidit propter Iudæos: quin & sibi aliquando caput rasit, & iuxta ritum, & caremonias legis obtulit sacrificium in templo: ne scilicet, qui ex Iudæis crediderant turbarentur: tantæ molis erat Iudæos, & Gentiles in fide unanimiter continere. Inde prouenit, ut etiam Gentilibus mandaretur, ne suffocatis in cibis uterentur: non quia mundis immundum quicquam foret sed cõciliandæ societatis causa: nam postmodum firmatis religionis Christianæ fundamētis, omnia ista facile sublata sunt quippe quæ cum labore, factura, ac dolore fiebant: uerum quod ad negocium castitatis attinebat, non ita mutari facile poterat, quum uoluptas carnis obstaret: Et propterea Græci in suo semper abusu obstinati, non ualentes uxorum se paratione equanimiter ferre, impetrauerunt aliquando seorsum à cæteris, ut possent unica uxore potiri, Romana siquidem ecclesia tunc in ea re ita se habuit erga Græcos ad permittendas uxores, sicut Moses aduersus Hebræos ad eas repudiandas. Nam ut in euangelio Matthei legitur. Ad duritiam, inquit, dominus, cordis uestri permisit uobis Moses dimittere uxores uestras, ab initio autem non fuit sic. Græcis ergo ex disimulatione, potiusquam approbatione conciliorum cõmixtio uxoris retenta est,

Gal. 2

Act. 21

Matth. 19

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Latinis uero ex consuetudine Apostolorum, atque ex consilio Pauli semper interdicta: & si & ipsis propter sanctitatem uitæ cohabitare caste cum uxoribus aliquā diu licitum fuisse legamus. Hic modo uelim à quouis æquo iudice discerni utra Græcorum ne an latinorum probabilius sanctio esse uideatur: an ea: scilicet, quæ à Christo primum apostolis, & ab his deinceps nobis quasi per manus tradita est, semperq; ab ecclesia seruata: an quæ a Græcis ex sua lasciuia uolenter exorta, atque mordicus, & fraudulenter retenta: Quod quidem quum sic se habeat quis non uidet, multo potiorē habendam esse Latinorum sanctionem, q̄ Græcorum licentiam: quando huius rei habeamus auctore Christum, Paulum, & cæteros apostolos: illi autem solum Paphnutium suasorem. Sed quid nobis cum Græcis, aut Paphnutio: Nos quidem Latini non à Græcis, sed ab Hebræis, qui priores Græcis fuerant, profecti sumus. Constat enim ex Hierosolymis, & ex Iudæa fuisse Apostolos, non ex Græcia: atque fere ab Apostolis, S. R. E. sanctiones, & institutum præsertim castimonie ab initio processisse, quod hætenus à bonis sacerdotibus semper est obseruatum. Sed iam satis arbitror constare ex his quæ modo diximus castitatem à principio fuisse semper a catholicis sacerdotibus seruata: & ritum, S. R. ecclesie, qui hætenus durat, utpote Christi Iesu, & Apostolorum, præferendum esse sine controuersia ritui, licentiaq; Græcorum. Quare pergamus ad reliqua, quæ de eisdem Græcis, deq; eorum consuetudine referuntur.

Quomodo Græci ex falsa interpretatione apostolicæ sententiæ, & ex Paphnutii consilio sibi uxores arrogant, Cap. X.

Satis (ut mihi uidetur) aperte hætenus ostensum fuit, præscos sacerdotes solitos fuisse uersari caste,

& continenter cum uxoribus: quas forte quum initia-
 rentur sacris habuerant, quancquam postmodum Græ-
 corum quidam, ut sunt acutissimo ingenio, & proni ad
 libidinem, interpretatione quadã sua uxorū suarū
 usum, reclamantibus frustra Latinis subdole sibi usurpa-
 uerint. Nam spreto quicquid in ea re suassent Apосто-
 li suis hi traditionibus, atque opinionibus adhæserunt,
 Apostolum sic ex suo sensu Interpretantes. Argumen-
 tantur autem argutuli Græci pro excusatione, ac defen-
 sione suæ causæ sic. Si licet ex sententia Apostoli uirum
 unius uxoris eligi ad sacerdotium, uidetur quoque lice-
 re uxori, ac matrimonio operam dare, quum ab ea se-
 parari non possit, nec debeat, nisi ex causa fornicatio-
 nis, dicente lege. Quem Deus coniunxit homo non Matth. 19
 separet. Quæ sanè interpretatio eos primum ab anti-
 qua illa Apostolorum consuetudine de castitate perpe-
 tuo seruanda, in sinistram deflexit: sensimq; eo deducta
 res est, ut Græci palam, ut cæteri homines cum suis uxo-
 ribus dormiant nec uolunt intelligere, q̄ continentia,
 quæ torum separat, non separat propterea matrimoniū,
 sed confirmat, quum mutuo consensu propter Deum
 coniuges inter se spreta carnis uoluptate, fidei nexu mul-
 to firmiori, atque arctiori constringantur, ut de matrimo-
 nio uirginis genitricis, & Ioseph legitur, quod nulla in-
 terueniente copula carnalis, uoluptatis ueri tamen ma-
 trimonii retineat nomen. Sed ut cœptam iam de Græ-
 cis historiam prosequamur, dicam quo modo suarum
 sibi Græci uxorū usum uendicarunt. Accidit Syluestri
 pontificis max. & Constantini Augusti temporibus, an-
 no salutis nostræ trecentesimo quadragesimo, ut in ur-
 be Nicæna episcoporum totius religionis Christianæ
 concilium cogeretur, ubi inter cætera, quæ ibidem ge-
 sta sunt, agi quoque cœptum fuit de separadis prorsus
 coniugiis sacerdotum, tum ob manifestam etiam eo tē-
 pore lasciuiam Græcorum, tum ob continentiam iam

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

suspectam etiam Latinorum. Cœperant enim tum primum rumores spargi esse, qui ab uxoribus, ut hactenus seruatum fuerat, minime continerent, & ex eo cœperunt matrimonia sacerdotum, & contubernia uxorum, sicut & aliarum mulierum haberi suspecta, ut supra dictum est. Sed quoniam Græci id obstinatius quàm par fuerat, detrectabant. Tandem de Paphnucii consilio tacito patrum consensu permisi sunt cum uxoribus habitare: Latinis ab omni prorsus uxoribus, ac suspectarum foeminarum contubernio separatis ut superius dictum est. Quod si antiquorum patrum moribus uixissent, profecto disceptare nihil necesse fuerat, nec aliter disponere, quàm quod erat a suis maioribus eo usque seruatum. Legitur id latius in historia tripartita, & in decretis trigesima prima distinctione. Transiui: interea res sic tacita usque ad Sextam Synodum anno salutis sex centesimo septuagesimo quarto, ubi Paphnucii consilium tum primum expresso patrum consensu publice, palam quæ; comprobatum fuit: atque etiam ad perpetuam rei memoriam literis commendatum. Ex quo apparet eiusmodi commixtionem pro certo non licuisse quum noua permissio uxoribus prætere uetus interdictum apertissime uideatur. Nam si quando antea eis licuisset uxoribus uti, nihil necesse fuerat legem condere, quæ his usum nuptiarum permitteret: quem ipsius matrimonii iure maritis omnibus competere certum est. Permittere enim permissum, & concedere concessum uanum fuisset omnino: quod nequæ existimandum est accidere potuisse in eo tam sancto sapientissimoque concilio.

Quid potissimum nouerit Paphnucium ad relaxandas Græcis sacerdotibus uxores, Ca. XI.

Cæterum quia Paphnucii auctoritas magna est ne cui forte uidear de tanto uiro mea hac disce

ptatione quicq̄ uoluisse detrahere: quē amare sane potius, atq̄ laudare par est (etiā si & ipse falli potuit, ut homo, quando nullus mortalium (ut aiunt) omnibus hominibus sapit: dicam quid censeam uerissimiliter mouisse uirū alioqui integerrimum, ut de re tanta actam ardua a cæteris patribus sanctissimis, atq̄ doctissimis uiris tantopere dissenserit. Et enim iste quidem uenerabilis uir Paphnucius nulla alia maioratione pertractus fuisse uideatur, ad concedendas sacerdotibus Græcis uxores, q̄ necessitate. Constat enim uirum Syncerum & castum id consuluisse non tā ut eiusmodi copulā ex sua snia comprobaret, q̄ ut Græcorū pertinaciā, seu potius libidinem quā optime norat ei populo insitam naturalēq̄; esse, tali tunc remedio tēperaret: de qua re eo concilio subtiliter, & copiose differuit. Non enim fieri posse sperabat homo prudentissimus ut ea gens suapte natura semper libidinibus dedita ualere tunc continentiae frenis aliter melius coerceri, q̄ licentia nuptiarum: & eo præsertim tempore, quo Nicolaitarū secta spurcissima in dies illis regionibus coalesceret: cui neq̄ fornicatio, neq̄ adulterium erat ullo pacto in obscœnis, quū noua hæresi unusq̄q̄ uxore suā, perinde atq̄ uile iumentū, mutuo ad potestatis libitū cōmodaret: dicentes oīa esse debere communia, & propterea uxores ipsas, ut reliquas res gratis, & liberaliter participādas. Nulli mirū ergo si Paphnucius uir p̄spicacis ingenii, in tā corruptissima fornicandi licentia, actā flagitioso libidinis inhonestæ p̄fluuiō, uxores alioqui sacris hominibus interdīctas suis Græcis sacerdotibus specialiter censuerit relaxandas: ut ea scilicet licentia quātū fieri potest aliqua ex parte, eis petulantia illa ueneris sopiretur. Et. n. si lubens, & ex aīo eiusmodi cōubiis assensisset, & nō potius inuitus ob multo maioris mali metū, q̄ imminere sublato nuptiarū remedio præuidebat, quid in causa fuit, quōd & ipse uxori cum cæteris maritis non hæserit: nam uirgo est habitus

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

& quo ad uixit uoluptatibus semp infensus fuit. Quod ergo minus malum fore credidit, id adiudicauit faciens dum esse pro meliori: & minus malum anteponendum maiori, non tam ad id, quod liceret, q̄ ad id, quod pro tempore expediret intentus sicut à medicis fieri uideamus in quibusdam morbis, qui feruntur minori malo, q̄ tollantur. Sic Aaron ad euitandum (ut sibi uidebatur) grauius malum, assensit Hebræorum genti, aurei uituli adorationem. Similiter & Moses ob eiusdem gentis duritiam (ut nuper dicebatur) annuit eis ius repudii gentis suum more, non aliter sane concessurus, quoniam neq̄ antea fuerat, nec post, aliquo diuino oraculo comprobatum. Eadem quoque ratione Romana nunc ecclesia eos ipsos sacerdotes Græcos coniugatos tolerat, quia olim Paphnucius coniugauerat: utpote ueteri morbo laborantes, & nullis iam medicaminibus, aut fomentis curabiles. Hæc a nobis fortassis nimis libere, at non ab re certe dicta, ac ædita in publicum. Verum nunc super his quid agendum sit, nihil asserimus certi, neque quicquam asserimus noui præter id quod hæctenus extitit obseruatum: atque assertionem hanc sapientiorum iudicis, & ecclesiæ arbitrio integram, illibatamq̄; relinquimus.

De natura, & moribus Græcorum. Cap. XII.

N Olim hoc loco cuiuspiam gentis gratis mihi inuidiam conuari, si orientales gentes, & in primis Græcos dixero ob superbiam sapientiæ, quam sibi nimium arroganter assumunt, male semper audiuisse: & a uero, & æquo natura gentis sæpius deflexisse: unde olim uelut ex irriguis fontibus, multiplices sectas, diuersa dogmata, & innumeras penè hæreses contra catholicam fidem. Christianamq̄; pietatem emanasse constat. Addas, q̄ eos Latinis semp infensos legimus: unde

unde illud Catonis Græcos infectantis. Nos quoque didicant, inquit, barbaros, & spurios, & magis quàm alios opiorum appellatione dedecorant. Sed & Marcus Tullius multa in hanc ipsam gentem, in ea oratione quam pro L. Flacco habuit diserrissime dixit: imitatus credo patrem, qui & ipse Græciæ genio, unus omnium infensissimus fuisse perhibetur. Dicebat enim M. Cicero. M. Tullii pater Italos similes esse Syrorum uenalium, quorum ut quisque sciret optime græce, ita esse nequissimum: aliter una cum literis Græcorum mores ad Latinos demigrare solitos. Cicero autem ipse quid de Græcorum libidine sentiret in L. pisonem unico epitheto expressit, ubi uoluptarios Græcos appellat. Hoc idem nihilo minus expresse. Ouidius paucis & ipse ostendit, ubi de Tereo Tracum rege, quorum nunc loco successere Græci, ita concinit. (Sed nunc innata libido Extimulat: pronūque genus regionibus illis in uenerem: flagrat uitio gentisque suoque.) Paulus quoque apostolus ad Titum scribens Epimenidis uersiculo de moribus Cretensium aptissime usus est. Cretenses semper mendaces, malæ bestiae, uentres pigri. Quod autem regio ualde officere moribus soleat, Curcius in uita Alexandri hac sententia & ipse confirmat. Ex Sicilia, inquit, Cleon, & hic quidem non ingenii solum, sed etiam nationis uitio adulator. Et Cicero dissimilitudo, inquit, locorum dissimiles hominum procreationes habet. Quam uero prona semper fuerit in uenerem natio ipsa Græcorum, Ioannes quoque apostolus apertissime demonstrat, dum Pergamum, & Tiatura Græcas ciuitates de Nicolaitarum errore reprehendit, ut legitur in eius Apocalypsi. Sed & Diogenes, quum & ipse in Græcia diutius uersatus esset percūstanti cuidam qua parte Græciæ uidisset bonos uiros, respondit, nusquam: sed Lacedæmone pueros tantum: designans corruptissimos mores totius Græciæ usque adeo ut nec apud Lacedæmones olim gentem incor-

Tit. 1

Apoc. 2

DE CONIV. ET CONTJ. SACER.

cupisissimam, nisi in pueris integritas prisca maneret: in
relisqua uero Græcia ne pueros quidem esse incorru-
ptos. Huic dicto conuenit, quod de Phryne nobili scor-
to idem philosophus dixerat. Nam quum hæc Delo-
phis ex uoto Venerem auream dicasset, Diogenes tale
ei subscripsit elogium. Ex Græcorum intemperantia,
Innuens per hæc quanta Græcorum libido fuisset, quū
uni femellæ, ex quæstu meretricio, pro redimendo uo-
to tantum auri superesset. Legimus quoque (quod
prætermittendum non est) Alexandrum Severum im-
peratorem Romanorum de militibus sumpsisse aliquā
do supplicium, & quum Antiochiam uenissent, lauacris
mullebribus, & delitiis indulgentius uacassent: atque
ita dicitur in contione acclamasse. Milites Romani
amant, potant, lauant Græcorum more. Hinc etiam
uerbum fœdum apud Latinos factum est Græcari, &
Ciorinthiari: quum quis intemperantius scortis, & mere-
tricibus indulgeat. Quam ob rem non sine causa poe-
tæ Veneri sedem in media Græcia collocarunt utpote
apud gentem, & in regione luxuriæ, & lasciuis omni-
bus natura deditissima: & propterea hanc ipsam modo
Paphiam, modo Cypriam uocabulis à Græciæ urbi-
bus sumptis nominant. Quam prouisi autem fuerint sa-
cerdotes Græci per ea tempora ad incontinentiam, dira
iporum persecutio in diuum Ioannem Chrysostomū
manifeste demonstrat. Is enim (ut in dialogo de eius
uita legitur) quum creatus esset Constantinopolitanus
episcopus, exerceretq; iure censuram aduersus fœdam,
& in honestam uitam sacerdotum: qui præter uxores
mulieres quoque quas subintroductas uocabant, secū-
domi turpiter retinebant, asserens tanti comparatione
flagitii, tolerabiliores esse lenones quàm eiusmodi sa-
cerdotes: & illi longe à medicinæ taberna degant se-
orsum cum his, qui sua sponte infirmi esse uolunt:
at hi intra salutis officinam uersantes, remediaq; pro-

fitentes ad morbum sanos inuitent. Ex quo tantam sibi
 sanctus uir conflavit inuidiam, ut pars impia cleri
 quæ eo esset affecta contagio exitaliter in eius infamiã,
 & necem, coniuraret: nec prius desisteret, quousque falso
 criminacionibus eum eiceret in exiliũ. Id autem mo-
 liri per falsos testes huic genti facile fuerat, quum in
 Græcia ita iurandum mutuo accipi soleat, ut extet
 prouerbiũ de Græcis, Da mihi iuramentum mutuo:
 & non multum ab hoc dissimile, quod est, Fide Græca
 mercari: quasi nulla esset in eorum uerbis fides, sicut nec
 in eorum mensibus K alendæ. Sed curiosius hæc for-
 tassis de Græcis dicta sunt, ac pluribus quàm nostra pro-
 fessio postulare uideatur. Verum non ab re equidem
 putauit fore, huic genti hoc loco patrii soli uitium pro-
 bro uertere, quum sapius hominum mores, sicut &
 plantæ ad regionis habitum, naturamq; respondeant.
 Gentes si quidem natura diuersæ sunt: aliæ iracundæ,
 aliæ audaces, aliæ uasæ aliæ hebetes, quædam in uis-
 num, quædam in uenerem proniores, quod uitium uni
 Græciæ peculiare semper fuit. Sed quid attinet plura
 referre de Græcorum incontinentia? iam satis quidem
 patere arbitror, ex his quæ hæctenus dicta sunt, Paphnu-
 tium uirum prudentissimum Græcorum nuptiis, non
 quia placerent fauisse, sed quia gentis uitium id ipsum
 tunc necessario requirebat: ne maiori scilicet ueneris in-
 ficerentur flagitio, ad quam Græci proniores ipsius re-
 gionis genio ac natura feruntur: adeo ut non contem-
 ti matrimonio ita sibi concessio (ut nuper dicebam) su-
 per inducere uxoribus pellices, & concubinas solerent.
 Reliquum est ut dari mihi ueniam in hac causa à Græ-
 cis petam, si forsan hic contra nostrum institutũ uisus-
 sim eos acerbiuscule pupugisse. Quid quod nullo à me
 odio aut inuidia factũ est: sed studio, & defensione ue-
 ritatis, Nã & si Græciæ genium inatæ libidinis accusamus,

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

non propterea defraudamus eam propria laude, quod olim
semper floruerit optimis ingeniis, & uiris, doctrina, &
sanctitate praestantibus: ut merito docta Graecia fuerit
appellata, & iudicio etiam aduersariorum obtinuerit
omnis disciplinae principatum. Vnde, M. Tullius pro.
L. Flacco. Tribuo, inquit, Graecis literas, doctus artium
disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingenii
acumen, dicendi copiam. Hic tamen eandem ueniam
petit sibi dari a fratre, quam ego mihi modo a Graecis
peto. Ait enim Dabis hanc ueniam mi frater ut nostros
Graecis antepoſam. Cicero generaliter dixit: at ego mo-
destius, de aliis rebus non contendo, sed de sola religio-
ne, & castimonia assero nostros Graecis anteferendos.
Nam quod ad eruditionem pertinet, & ad mathemati-
cas disciplinas, quis nescit ab his ad nos tanquam a fon-
te omnia discendi fluentia uberius effluxisse, quibus ois
latina oratio & disputatio perenniter irrigatur: Nec hic
tacebo ad conciliandam mihi Graecorum gratiam, il-
lud Eusebii in sua euangelica praeparatione dictum: &
si non carere suspitione uideatur eius commendatio,
quum & ipse Graecus sit: integritas tamen uiri facit, ut
nullo pacto tale testimonium recusemus. Ait enim Grae-
cia sola homines generat uere coelestes, atque diuinos,
natura ad omnem scientiam natos, cuius rei causa est sub-
tilitas aeris. Dictum est enim a quodam sapiente cuius
mihi nomen excidit. Aer siccius, anima prudentior, &
melior. Cui ergo mirum si dicatur Graeciam libidinosam
esse, eadem ratione, qua dicitur ingeniosa, & pru-
dens: Attamen ut ibi reperiuntur multi hebetes & im-
prudentes: ita parimodo non negamus praeter loci natu-
ram ibi quoque reperiri posse multos continentes.
Nam ut in generationibus hominum, & quoruncumque
animantium saepe accidit, ut filii a parentibus degenerent,
ut uideamus saepe a sapienti patre nasci filium stolo-

lidum: & ab equo generoso, ac robusto, segnem, & in-
firmum: Ita etiam de gente, & de regione pari iure cen-
sendum. His uolui me reconciliare Græcis, quum mea
natura sit, nolle mihi quempiam inensum esse, nec iras-
tum ullo pacto. Sed iam ad institutum reuertar meum:
& expediam, quæ ex proposito mihi restant ducenda.

Quo præstet interuallo cœlibatus sacerdotum
Latinorum matrimonio sacerdotum Græ-
corum. Cap. XIII.

Satis mihi constare posse uidetur ex his, quæ dicta
sunt, Latinorum traditionem de castitate sacerdo-
tum multo digniorem, atque perfectiorem esse,
quàm licentiam nuptiarum Græcorum, reliquum est ut ui-
deamus etiam ultra modo traditio Deo uideatur accep-
ptior: quod quidem ex fortuna, atque ex fœlicitate utrius-
que ecclesiæ facile puto posse dignosci. Videmus enim
(si cõferendum exemplum est) uniuersam fœlicitatem
imperii iam quæ; (si Deo placet) & literarum, atque omnem
scientiarum peritiam, una cum uero ritu religionis ad
Latinos fuisse translata: ut ipsi sanè Græcorum papæ
cum suis nuptiis sordidi, atque contempti degant, miser-
rima egestate depressi iam quæ; & imperiti cõtra naturam
gentis, & quod miserabilius est, impis superstitionibus,
& infidelibus regibus seruentes. At qui Latini suo cœ-
libatu, & si multi reperiantur incontinentes, tamen in bo-
norum gratiam summe eruditi, summe quæ; illustres, ac re-
uerendi ubique locorum sunt. Componantur quæso mo-
do in quouis genere laudis utriusque populi, cedit profes-
sio Græciæ, nec ultra, quantumuis uana, audebit Latio
se conferre, ne dum præponere, ut fecit aliquando: quo-
niam nihil ferè extat citra sexcentos ferè annos à Gre-
cis Græciæ, & in Græciâ scriptum, quod patienter legas.
Porro Latinis nostris cœlibatus sui sterilitas, ex spiritali

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

femine, nouas, & largas fruges uirorum illustrium in
 utraq; lingua quotidie affert: at Græcis contra suarum
 nuptiarum fœcunditas, ex carnali satiatione, non nisi lolium
 triste parit, auenas steriles, tribulos, herbasq; nocentes:
 nihil degenerante à sua semente fructu. Sic enim scriptum
 est. Qui seminat in carne de carne metit corruptionem.
 Possit hoc planè loco id, quod de Synagoga Hebræo-
 rum communiter interpretatur, recte ad ecclesiam Græ-
 corum transferri: ut iam uere & de ea dicatur. Quæ
 multos habuit filios infirmata est: & sterilis peperit plu-
 rimos. Item illud Esaiæ prophetæ. Letare sterilis, quæ
 non parit, erumpe, & exulta, quæ non parturit, quon-
 iam plures filii desertæ, quàm eius quæ habet uirum.
 Per belle etiam utraq; ecclesia (quoniam ex eo diuisa
 est, & suis legibus utitur) præfiguratur per Lyam, & Ra-
 chelem ambas Jacob uxores: quarum altera quidem
 deformis, sed fœcunda, licentiam nuptiarum indicat
 Græcorum: altera uero pulchra, magisq; amabilis, quæ
 diu sterilis habita est, Latinorum castitatem præfigurat.
 Fuit siquidem ecclesia Latinorum aliquandiu sterilis iu-
 dicata, quod nihil carnaliter genuisset, attamen spiritua-
 liter in fine cognoscetur esse fœcundissima. Nec ab
 his longe diuersum est, quod de uxore, & ancilla Ha-
 brahæ legimus, Sara scilicet & Agar. Per Saram, S. R.
 Ecclesia intelligi potest, quæ & ipsa sterilis dicta est, sed
 denique Isaac in libertatem genuit, qui gaudium, & iu-
 sus interpretatur. Per Agar autem intelligere possumus
 ecclesiam Græcorum, quæ secundum carnem parit sibi
 Hirmaelem in seruitute generans. Liberum sane est sar-
 cerdotium Latinorum, quod gaudium parit, & risum:
 quoniam extra carnis molestias uni sese Deo totum im-
 pendit: seruire uero sacerdotium Græcorum: quod quum
 sint ipsi & uxoribus, & liberis addicti, in Dei opus, non
 nisi negligenter intendere ualeant. Nos ergo (ut inquit
 Paulus) non sumus ancillæ filii, sed liberæ. Itidem

quoque uidetur præsignasse geminus partus Rachel
 lis: primo enim partu parit Iosephum, qui ab iisdem Gal. 4
 fratribus, à quibus uenditus est, fuit postmodum humili-
 liter adoratus: secundo uero partu peperit Benjaminum
 cui & Benoni nomen fuerat, quod est interpretatum
 filius doloris. Iosephus ergo qui interpretatur augmen-
 tum, generationem spiritualem significat, S. R. ecclesie:
 Benjaminus uero qui post gentus est, generationem Gen. 45
 carnalem ostendit Græcorum, quo partu Rachelis ob
 Gen. 30
 difficultatem pariendi moritur. Id quoque protendere
 recte potest imminentem totius ecclesie uastationem:
 quæ propter eiusmodi carnalem generationem sacer-
 dotum, haud multum procul ab interitu esse uidetur.
 Rachelis igitur, id est ecclesia Christi, ut partu primo
 spiritali aucta, atque exaltata est, ita altero partu, si eue-
 Gen. 35
 niat, ut secundo pariat (quod faxit Deus ut non contin-
 gat) morietur. Mens quidem prælagit hic nescio quid
 triste ob id ecclesie proceribus imminere, quod omen
 Deus auertat: malitq; malos corrigi gratia benignitatis
 suæ, q̄ iusto iræ suæ iudicio flagellari.

De Pii secundi pont. max. dicto: quodq; male sen-

serit Gratianus de connubio sacerdot-

tum. Cap. XIII.

Sfficere iam sanè poterant quæ diximus hæc
 nus ad probandum quod de sacerdotum casti-
 tate sentimus: quomodo scilicet in ecclesia catho-
 lica, & Romana, ab honestis, & probis sacerdotibus
 sit semper seruata continentia: sed quoniam ma-
 gna auctoritas quorundam officere huic causæ, &
 dictis nostris obstare uidetur: qua multi sæpe falsò
 luntur, uisum est expedire, ut huic quoque peris-
 culo, quibus possumus præsidis succurramus.

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Legimus enim piū, ii. pont. max. uirum sapientissimū dixisse in dialogis, quos contra Boemos, & Thaboritas scripserat. Non errauit ecclesia primitiua, quæ sacerdotibus permisit uxores, nec errat moderna, quæ subtrahit. Id quod dicit, permisit: de usu sane matrimonii accipiendum non est, si de Latinis intelligit, sed tantum de cohabitatione, ut diximus uxorū, quæ quōdam permissa fuerat. Legerat is quidem olim caste sacerdotes cum suis uxoribus habitasse, at certe nusquam legitur in sacris literis, uel decretis ex permissione ecclesiæ licuisse Latinis sacerdotibus, cum uxoribus commisceri & ex eis liberos licite procreasse. Quicquid male quidam interpretantes Pii dictum, de concedendis uxoribus somniant. Nam & quod legitur in concilio Ancirano uxores permitti diaconis, qui protestantur non posse continere: & similiter alia decreta, quæ de ista licentia loquuntur semper de Græcis intelligenda sunt, non autē de latinis, qui ecclesiæ Romanæ, & catholicæ dictis pareant. Nec est etiam quod quisquam acrius instet illud adducens, quod legitur in decretis sexta & quinquagesima distinctione, Bonifacium, Agapetum, Theodorum, Syluerium, Felicem, aliosque complures summos pontifices: atque episcopos, fuisse aut sacerdotum, aut episcoporum, aut maximorum pontificum filios. Sed quid ad rem? quis nescit per multos probos, & honestos uiros acciri quotidie, & accitos olim ad sacerdotium ex coniugatis: quibus erant legitimi, & bene morati filii, iuxta Apostoli præceptum, de quo supra diffusius dictū est: qui quidem postmodum optime parentum mores imitati, digni & ipsi sacerdotio fuere, & per legitimam electionem, & uocationem parentibus successerunt: quod postea ne successio in ecclesia dari uideretur, ex causa interdictum est. Quam uero ibi interpretationem Gratianus qui decreta patrum, ac sanctorum placita in uolumen distinxit addidit, non probamus. Dicit enim.

Quum quosdam ex sacerdotibus natos in summos
 pontifices promotos fuisse legamus, non est intelligens
 dum eos de fornicatione, sed de legitimis conjugis esse
 natos: quæ sacerdotibus ante prohibitionem ubiq; lici-
 ta erant, quum in orientali ecclesia usq; hodie liceant.
 Hæc ille. Sed pace tanti uiri dictum uelim, peruerse qui-
 dem interpretatus est, ex eo scilicet non esse de fornicatione
 natos, q; ante prohibitionem conjugia sacerdotum
 ubiq; licerent. Hoc enim falsum est: si intelligit de
 usu coniugiorum; nam de matrimoniorum foedere satis
 constat. Quam uero prohibitionem intelligat, nescio,
 quando (ut supra latius probatum fuit) prohibitionem
 matrimonii nullam extare aliam, q; quæ à Christo,
 & ab Apostolis tradita nobis est, & quæ hætenus fuit
 à bonis omnibus obseruata. Nullæ enim constitutiones
 sunt (quod sciam) quæ de castitate sacerdotum Latino-
 rum disponant quicquam, quasi nouum, sed id tantum
 exponunt, atq; confirmant, quod iuxta traditiones Apo-
 stolorum, & obseruationem antiquorum semper fue-
 rat antea obseruatum, ut patet in decreto Syrici, qui in-
 ter primos habetur, qui interdixerint sacerdotibus uxo-
 rum contubernium, ob nouam suspensionem subortam:
 q; reperirentur qui contra ritum, & consuetudinem anti-
 quam (de quo superius satis dictum est) se uxoribus cõ-
 miscerent. Cur quæso quum tot decreta, ac innumera
 pene placita sanctorum collegerit, id quoque non adie-
 cit, quo usum matrimonii sacris hominibus aliquando
 licuisse constaret: sicut ipse putat, & ex illa sua interpre-
 tatione affirmare uidetur? At qui sane melius, atque ue-
 rius, ut arbitror sic exposuisset. De fornicatione iccirco
 eos natos non fuisse, quia filii quidem sacerdotum fue-
 re, sed nequaquam à sacerdotibus geniti, q; essent hi ex
 legitimo matrimonio, ante parentum suorum consecra-
 tionem generati. Quemadmodum intelligendum est
 de locu Petri, & de eius filia Petronilla, & de filiabus

Matth. 8
Act. 18

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Philippi, de quibus in actis Apostolorum legitur, & aliis multis, quos non est opus, nec ocium recensere. Quis est qui nesciat Petro, diu antequam uocaretur à piscatione ad apostolatam, uxorem, & filiam fuisse, & similiter aliis Apostolis: quæ nisi de Petro nullibi de aliis satis constet. Quid igitur mirandum si fuerint & illo tempore, qui dicerentur filii sacerdotum, quippe qui geniti fuissent antequam eorum parentes initiati sacris essent, sicut & filii Apostolorum ante apostolatam nati: Sed nec nunc quidem desunt exempla illustria eiusmodi filiorum, quos memorare hoc loco nihil necesse est. Gratianum autem hic in ea re hallucinatum fuisse minus mirari facit, quod & in multis aliis suis dictis similiter errasse perhibetur. Huius autem errores collecti passim ab illustribus auctoribus ubique referantur, ut minime sit opus huc eos transferre, sed hunc illis potius accumulare, neque uerbosius rem tractare.

Vanum, & imbecillum fore remedium ad euitandam fornicationem concedere sacerdotibus uxores. Cap. XV.

Sunt quoque qui contendant dicentes ob euitandam fornicationis causam conducibile fore Christianæ pietatis sacerdotibus uxores permitti. Putant enim non aliter posse melius hanc pestem tolli quam licentia nuptiarum: asserentes id esse tutissimum præsidium pudiciæ, quod nec nos quidem negamus, quoad laicos homines, & solutos: sed quoad sacerdotes non modo non esse subsidium dicimus, sed potius asserimus esse dissidium, & ruinam continentiam, ut satis iam diximus, & ut deinceps sumus dicturi. Quid enim remedii conferre possit sacerdotum continentiam matrimonium non equidem intelligo: quum eiusmodi remedium interueniente uxoris morte (ut sæpe contingit) perpetuum, aut certum omnino eis esse non possit. Et

enim si solæ nuptiæ remedia in continentia præbeant, propter quod arrogasse eas sibi Græci dicuntur: quid quæso facient adolescentes mariti, assueti muliebri lenocinio, si forte (ut dixi) eueniat ut uxores eorum immatura morte decedant: quid si infantes, aut puellas post se relinquant: cui cedo cura mandabitur, aut custodia liberorum? Secundas sane nuptias adire non possunt quemadmodum cæteri, quibus reparabile est remediū fornicationis: ac licet superstitibus liberts tutrices, custodesq; inferre nouercas, quæ illis matrum quoquomodo officia præsent: & totius familiæ curam habeant, sed sacerdotibus omnium consensu præter unicā uxorem, & eam uirginem habere non licet: quando nec ueteris quoque testamenti sacerdotes nō nisi uirginem ducerent, nec nisi semel matrimonio iungerentur: quos nunc, & Græci imitantur, Bigamus quidem ubiq; ab aris arcetur, uti profanus, & indignus sacrosanctis mysteriis: quod nec quisquam aduersariorum negat. Continere ergo uiduis necesse erit: at nunc negant id se præstare posse. Quid igitur agendum? Quo remedii genere libidinoso iuueni, nec ualenti continere, erit postmodum succurrendum, ne peccet: nisi forte cui connubi ius amplius licere nō potest: liceat deinceps habere cōcubinā: quæ antea, q̄a uxore habere licite potuit, nequaquā licere poterat. Ecce quomodo rursus ad fornicationē ex his uanis ac fictitiis remediis regressus datur quā isti simulant uelle tollere, adinuento uetitarū, remedio nuptiarū. Vidē quēadmodū inter Scyllā & Charybdim imprudēs, dū periculū fugis incidisti: Caste ergo & sine uxore deiceps deges, q̄a nolebas, quodq; minime posse putaras. At q̄to sanè facilius præstare id poterit, q̄ iā idē à principio præstare decreuerat, q̄ q̄ sic deceptus, p̄ter animi sui s̄niam, sublata sibi per mortem uxore præstare cōpelletur, q̄a minime præstādū putarat. Sed & quis in cōmoda modera ius solent ferri, q̄ q̄ spōte subiit q̄ quæ

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

casu, & ex insperato infliguntur: quoniam hæc grauis-
ma esse solent, & importabilia. At quæto sanè foelicus
agitur cum eo, qui nunquam uxorem expertus est, q̄ cū
eo, qui iam uxoris blandicias, & coniugiorum illeces-
bras norit: & postea uelit nolit, ex necessitate sibi sit cas-
rendum coniugio. Quanto item liberius uiuet, qui sol-
lus fuerit, q̄ qui miseratus suam, suorumq; liberorum
fortunam, & præsentis afflictionis mœrore, & præteris-
tæ uoluptatis memoria asidue cruciabitur. Ac riores q̄
dem sunt morsus intermissæ libertatis mulieris fruendæ,
q̄ nunquam frui potuisse. Et enim sicut homo æger,
quam æstu februm nimio siccatur: si aquam gelidam
biberit, primo quidem uehementer releuari uidetur: at
paulopost reuersa siti grauius afflicatur: sic qui libidine
ad leuandum ueneris desiderium uti procurat: releua-
tus quidē ad horam, mox uehementius flagrat: & æstu
maioris ardoris affligitur, q̄ si nunquam ueneris rebus
operam dedisset. Irritatur enim ardentius usu & exer-
citatione lasciuia: ingrauescitq; morbus fomentis elus-
modi, non tollitur. Difficile est sanè absterrere à macelo
(ut uulgo dicitur) canem, ubi semel intestina gustarit: at
multo etiam difficilius hominem à cognitis carnis ille-
cebris abstinere.

Plus inesse boni q̄ mali in uoto continentiaē con-
tra quorundam sententiam. Cap. XVI.

Quod uero dicunt pleriq; inesse scilicet quid-
dam huic uoto cōtinentiaē, quod primo statim
aspectu nescio quam mali speciem præferre
uideatur: quum non omnes cui sese obstrinxerunt uoto
perfoluant atq; ex eo grauius delinquant: nec nos qui-
dem negamus. Sed quum nihil adeo bonum sit inter
mortales, quo non possint improbi homines abuti ma-
e, si uelint: in re tanti momēti si quid est quod prodesse

LIBER TERTIVS. 71

uideatur, etiam si cum aliquo piaculo fiat, nequaquam
 reiiciendum putamus præsertim quum nihil magni, atque
 præclari fieri sine periculo possit. Quid quæ rari quo
 que sint, qui matrimonii pudicitiam seruent: uel utantur
 propria uxore modeste? Quod usque adeo uerum est:
 ut facilius arbitror inueniri posse cœlibes qui ab omni
 uoluptate ueneris sese contineant, quàm maritos qui utan-
 tur matrimonii concessione moderate: atque qui assue-
 tudine uirtutum, & temperantia ciborum, & honestis de-
 syderiis cõfirmati, omnem prorsus luxuriæ uoluptatem
 reiiciant: quæ qui iam assueti uoluptatibus ueneris, furorẽ
 libidinis temperent: aut impetum regant. Iuxta illud.
 Quid enim uenus anxia curat? Inguinis, aut capitis,
 quæ sit distantia nescit. Quod cum uenia dictum sit.
 Voluptas siquidem ueneris, est sicut scabies, cuius prur-
 ritus scalpando nequaquam tollitur, sed magis magisque
 incenditur. In summa uero dicendum est de uoto ca-
 stimoniam, quod & de lege dictum est à Paulo aposto-
 lo, qui quum uellet ostendere iustitiam non legis esse
 beneficium, sed gratiæ: atque simul probare quanto pe-
 re peccatum, nisi gratia subueniret, ad nocendum uale-
 ret: etiam ipsam legem (ut præclare disputat Augusti-
 nus in libris de ciuitate Dei) qua prohibetur peccatum,
 non dubitauit appellare uirtutem peccati. Aculeus, in-
 quit, mortis peccatum est: uirtus uero peccati, lex. Est
 enim lex uirtus, & quasi robur peccati: quoniam prohibi-
 bitio legis auget desiderium rei uetitæ, nam omnes na-
 tura, currimus in uetitum semper, cupimusque negata, ut
 ille ait. Non enim iustitia sic natura diligitur, ut eius dile-
 ctione fugiamus peccatum: sed (ut ibidem Augustinus
 asseuerat) ut diligatur, ac deleatet iustitia, necessaria est
 homini diuina gratia. Verum Apostolus ne quis pro-
 pterea legem esse malum putet, ut hi modo dicebant
 uotum: quia est uirtus peccati, alio loco dicit. Lex quidẽ
 sancta, & mandatum iustum, & bonum, quoniam per

1. Cor. 13

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

mandatum peccatum apparet, quod prius latebat. Idē
videtur dicendum esse de uoto castimonix, quod & si
auget peccatum, tamen bonum est, & sanctum: quoniā
apertius ostendit in sacerdotibus, & professis omnem
libidinem semper esse peccatum: quum ad ea tempora,
& si malum esset, tamen non apparebat, nec uere con-
stabat esse peccatum, quum matrimonium nullibi lege
retur esse cuiquam interdictum. Sicut ergo lex non est
malum, licet augeat concupiscentiam, peccandi, ita pa-
ri modo uotum non est malum licet augeat ex praua-
ricatione peccatum: nam idem pariter & offendit pec-
catum, & deterret nos metu maioris prauaricationis à
peccato. Non possum hic præclarum. D. Augustini ar-
gumentum in ea re pertransire. Inquit enim ita lex nō
est malum quando augeat concupiscentiam peccantium
sicut nec mors est bonum, quando augeat gloriam pa-
tientium, quum uel illa pro peccato deseritur, & efficit
prauaricatores: uel ista pro ueritate suscipitur, & efficit
martyres. Ac per hoc lex quidem bona est, quia prohibi-
bitio est peccati: mors autem mala, quia stipendium est
peccati. sed quemadmodum iniusti male utuntur non
tantum malis, uerum etiam bonis: ita iusti bene utuntur,
non tantum bonis, sed etiam malis. Hinc fit ut mali ma-
le utantur lege, quis lex sit bona, & boni bene morian-
tur, quanuis mors sit malum. Hæc Augustinus uere, &
sapienter: quæ quum perbelie respondeant aduersario-
rum nostrorum argumēto, nec ego sperem melius pos-
se dicere, huc ad uerbum diximus transferenda. Qui-
nimmo non solum non est malum aut mali species uo-
tum, sed est maxime bonum, & conducibile animarum
saluti: quum sit quidem multo melius, ac maioris præ-
mi, aliquid exoluere obstrictos post uotum, quàm idē
ultra liberos ab omni uoti obligatione præstare: quan-
do uotum semper de meliori bono fiat. Nam bo-

21.702.1

num quidem esse matrimonium nemo inficiatur: meliorem tamen esse continentiam boni certe omnes affirmat. Continere autem bonum est ex eo quod moralis sit uirtus propter disciplinam animi: ac continere ex uoto melius est: quod sit religionis, & pietatis ob Dei cultum. Iccirco Augustinus de uirginitate asserit: quod nec uirginitas ipsa quia uirginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quam fouet, & conseruat amor, studiumque pietatis. Quis enim non uidet huic spontaneae uoti obligationi inesse quiddam excellentius, quam in re exhibita simpliciter quum ultra id quod continentiam ipsam praestamus, nos quoque subiiciamus uoto sponte ad eius obseruantiam propter Deum: ut postmodum etiam si uelimus, resilire amplius a proposito nequeamus. Vnde dicit Anselmus in eiusmodi quaestione, multo plus afferre, qui arborem cum fructibus offerat: quam qui reseruata sibi arbore solos fructus donet. Ita nanque propositum firmatum in bono auget meritum: sicut obstinatio in malo auget peccatum: quatenus ex ipsa obstinatione efficiatur irremissibile, dicaturque peccatum in spiritum sanctum, nunquam neque in hoc saeculo, nec in altero remittendum: ut de Pharaone, Iudaeaque perhibent diuinæ scripturæ. Vnde propheta Dauid ne reus uoti foret dicebat Vota mea domino reddam in conspectu timentium eum. Propterea sapiens in Prouerbiis, Vota iustorum inquit placabilia. De praeruaricatoribus uero: Ruina ait est homini deorare sanctum, & post uota retractare. Quamobrem non equidem inficior (ut reuertamur ad rem) euenire saepe solere ut plerique multi peccent grauius propter eiusmodi uotum, quod isti malis speciem appellant uerum quia id boni, quod est uomere castitatem, sine

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Isto periculo mali, haberi nullatenus potest, præstat ecclesia, uel paucos habere sacerdotes perfecte castos, quàm nullos ac omnes coelibes cum aliquo discrimine fornicationis patrandæ, quàm uxores habentes cum certo periculo totius religionis Christianæ perdendæ. Longe enim melius est remedium conseruandæ castitatis, quàm impudicitia tollendæ, quando neutrum ratum sit omnino. Nec fortassis pauciores sunt qui nunc custodiant coelibatum, quàm si mariti essent, qui seruarent absque contaminatione integritatem ac pudicitiam maritalem. Et enim sicut probi, & pudici coniuges una tantum uxore contenti sunt, ita probi, & honesti sacerdotes nulla. Vanum ergo remedium, quod neque perpetuum est, quoniam amittere uxores possumus, uel fornicationis causa, uel mortis, neque certum, quia natura impudici, ut uulgo fieri uedemus, sua non contenti uxore adirent et alias: quod & de Græcis legitur in uita beati Chrysostomi, qui ex eo in exilium deportatus est (ut nuper diximus) quod adulteria sacerdotum acerrime castigaret. Conducibilis ergo fore credimus adumbratum istud refugium pudicitia, quod isti sibi fingunt, omnino aspernari, & reicere prorsus: quàm peruerse contra mores Apostolorum, & decreta sanctæ matris ecclesiæ licentia iniqua laxare, ne dum paucis consultum uelint, nulli postmodum consultum sit & tam gloriosum continentia propositum languescat etiam in bonis. Et enim si recte pensemus improborum ingenium clare uidebimus quod non multo pauciores sint futuri, qui hac licentia adhuc peruerse utuant, quàm qui se beneficio matrimonii à fornicatione tueantur: quoniam libidinosi, & intemperantes, qui ob suam professionem uxoribus carent, sicut sine uxore impudici sunt, ita etiam cum uxore ob intemperantiam libidinis impudici essent: nihilo parcius in matrimonio adulteria sectantes, quàm nunc in isto coelibatu. Esset hoc quidem uenenum pro remedio propinare, & (ut

& (ut de fabulis aliquid addam) esset hæc tunica Deia-
 nira Centauri cruore infecta: quæ dum illa mederi se
 credit Hercules adulterio, eum ipsum, quem seruare spe-
 rabat, ueneno misera occidit. Porro hoc idem remediũ
 quod modo isti afferunt incontinentiæ clericorum, do-
 cuit olim (ut D. Hieronymus refert) & Vigilantius hæ-
 reticus: qui peruerse contra ecclesiasticum dogma, con-
 tinentiam ac pudicitiam sacerdotum (ut nunc improbi
 quidam) libidinis seminarium consueuerat appellare:
 quocirca in remedium incontinentiæ libidini fræna per-
 mittens, naturale carnis incendium quod natura, in ado-
 lescentia præsertim feruet, suis his remediis duplicabat:
 falso credens id extinguere debere costu fœminarum, &
 non potius ratione, & uirtute continentiæ: qua distamus
 ab equis, & brutis animantibus: de quibus propheta ca-
 nit. Nolite fieri sicut equus, & mulus quibus non est in-
 tellectus. Itaque statuendum planè est, ac firmiter profes-
 sio credendum de connubio sacerdotum, (utcumq; in-
 terim uiuatur à multis) multo sanè minori periculo fore
 ut ab ecclesia, pro ut semper fuit, omnino repudietur, q̄
 si perperam contra consuetudinem concedatur. Forsan
 adhuc aliquis urgeat, num melius sit sacerdotem uxore
 habere q̄ concubinam? Calumniosa est sanè ista percõ-
 statio, & uana: quæ duobus malis propositis responderi
 sibi uult, utrum melius: ut de licito subtiliter præscribens
 introducat illicitum. Bonum quidem est matrimonium
 sed sacerdotibus non licet quibus per necessaria est ca-
 stitas ad usum sacrorum: ita quoq; nec fornicatio licet,
 quæ ex confesso semper est mala. Quid ergo quæren-
 dum utrum melius: quum eis neutrum omnino pos-
 sit esse bonum, nec licitum. De matrimonio quidem ue-
 nire potest in quæstionem nunquid fas sit sacerdotem
 uxorem ducere: sed nemo dubitat an possit licite habe-
 re concubinam. Quam ob rem si recte uis Interroga-
 re, sic potius quæstionem proponas, Vtrũ melius fuerit,

DE CONIV. ETCONTI. SACER.

sacerdotem vitam uiuere coelibem an uxorem ducere : Et super his habemus consilium Christi, ac & Apostoli, & exemplum omnium sanctorum, ut facillimum sit unicuique iudicare uirginitatem seu castitatem esse uoluptatis potiore: ut superius satis superque dictum fuit. Tolerantur ergo de medio ambages, & quaestiones istae calumniosae & iuxta sanctorum decreta puniantur incestuosi, ac deponantur, & pro his surrogentur casti, & pudici: & si pauci reperiuntur, pauci quoque consecrentur, & hi tantum quibus est donum castitatis: quod tunc datum fuisse cognoscitur, quum aliquandiu eius caste uixerit, & exosum habuerit consortium mulierum.

Propositum continentiae in sacerdotibus habendum esse pro uoto. Cap. XVII.

Sunt quidam etiam qui uouisse castitatem se negent, sed tantum proposuisse se dicant, quantum humana fragilitas patitur: & propterea peccatum suum, fragilitatis, & non prauaricationis culpam appellant: atque hoc colore fornicationum suarum reatus adumbrant. Quod quod iniquum, quodque peruersum sit, quicumque uoluerit attempte audire, quae dicam, spero facile intelliget. Principio suaderi castitatem his qui ualent continere ex consilio domini, nemo, quod sciam, haecenus dubitauit, similiter et expedire, uel maxime ad salutem. At tu forte dicas, quod prohibita non est, licitum est. Quid istud? Non omnia quae licent, ut inquit Apostolus, et expediunt. Cur autem nobis faciendum est quod prohibita, quae quis liceat, si illud non expedire cognoscimus? Nisi quod est inquis in sacris literis expresse prohibita sacerdotibus uti opere nuptiarum. Conuenit id mihi sane tecum: at qui tamen bonos, & honestos sacerdotes semper abstinuisse ab uxoribus satis constat. Unde id cedo: nisi quia non expedit ex consilio Saluatoris nostri Dei eiusmodi homines irretiri concubitorum laqueis, a quibus postea honeste nequeant aliquo pacto liberari. Suadet quidem dominus castitatem, sed

1. Cor. 6

non generaliter omnibus, uerum his tantum, qui uolunt, ac possunt continere. Et iccirco quum apostoli post disceptationem, quam de matrimonio cum domino habuerant, intulissent, Ergo non expedit nubere, Confirmauit tacite dominus non cunctis expedire: uerum his tantum, qui possunt sine uxore esse: ideo respondit. Sunt inquit, eunuchi qui se castrauerunt propter regnum caelorum: & subinde his uerbis adiunxit. Qui potest capere capiat. Voluntas ergo domini est, ut in bono iam coepto perpetuo persistamus: cuius gratia factum est, ut ipsum bonum inciperemus: quando, ut ipse dicit, non omnes capiunt uerbum istud, sed hi duntaxat, quibus datum est, Non est enim uolentis, neque currentis, sed miserentis Dei. De numero autem uocatorum, quibus id datum sit, sacerdotes in primis habendi sunt, qui destinare sese sacris non debent, nisi proposuerint prius secum perpetuo continere, quod apertissimum signum diuinae uocationis est. Verum si forte dicas proposui continere, ut dominus suadet, sed mutare propositum licet, quum nondum expressus quicquid uouerim. Tu es qui dicis licere tibi mutare propositum continendi, quum id uelis, sed erras. Minime sane licet bonum propositum, & bene coeptum deserere, & consilium domini semel admissum reuocare, quum dominus dicat. Qui cunctaque apposuerit manum ad aratrum respiciens retro, non est idoneus regno Dei. Et alibi dicitur. Melius est uiam non nosse, quam post agnitam retrocedere. Quid quod opus est arriori, aut strictiori uoto teneri, quam quo tenemur, quum iam consilium domini arripuerimus factum proposito continendi? Nihil enim est aliud uotum continentiae, quam uoluntas perpetuo continendi: quae quidem uoluntas, quum bona fuerit, nefas est a quoquam mutari: quando non nisi in peius mutari possit. Vir bonus ita promissa seruat, quae simpliciter, & nudis uerbis promittit, sicut quae iuramento, aut uoto promiserit. Promissum namque fides frangitur, ut cunctaque a promissis deficimus. Sunt autem & coelibes, qui non promiserunt continentiam.

Matth. 19

Ibidem.

Roma. 9

Luc. 9

2. Petr. 2

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

& tamen continent: uerum hi non ex proposito, aut ex uoto, sed ex præcepto continere dicuntur: quoniam quandiu sine uxore quis manet, ei præceptum est continere. Sed qui disponit sese uirginem castam exhibere Christo, ex consilio Apostoli, is melius facit, quoniam id ex consilio, & ex præcepto facit. Huiusmodi uero homines à domino eunuchi appellatur, quæ semetiplos præciderunt propter regnum cœlorum. Et enim quemadmodum eunuchi semel præcisi restitui ad uirilitatē amplius non possunt, sic pariter & illos, qui proposuerint, aut uouerint continere, mutari amplius non decet. In sacerdotibus ergo propositum cōtinendi pro uoto est, quia perpetuū est: quod si deseratur, damnationem parit: quemadmodum doctor gentium Paulus scribit de uiduis, quæ ecclesiæ stipendiis alebantur. Vbi inquit. Iuxuriatæ fuerint in Christo, nubere uolunt, habentes dānationem: quia primam fidem irritam fecerunt. Siquidē & uiduas illas, nisi continere elegerint, ecclesia non aluisset: & ideo dicit, habentes damnationem, quia primā fidem irritam fecerunt. Vide, uel solum propositū continendi haberi hic apud deum pro uoto continentia: quod quidem propositum fidem appellat, quam deserre, aut fallere, non licet. Non enim prohiberentur nubere, nisi essent eo proposito obligatæ perpetuo ad obseruandam continentiam: nam quādiu quis nec expressit se, nec tacite uouit continentiam, matrimonio copulare se potest sine damnatione. Ideo de aliis uiduis quæ non proposuerant continere idem Apostolus dicit.

Ibidem.

Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare aduersario maledicti gratia. Hic patet quomodo aliud est continentia sacerdotū, qui continent ex proposito secundum consilium domini propter regnum cœlorum: aliud continentia laicorū qui matrimonio carent: quia quandiu coelibes sunt, continere ex præcepto tenentur, ne scilicet incurrant forni-

cationem, quæ lege prohibetur. Continere ergo illi perpetuo debent: isti uero quousq; uxoribus abstinent. Facit autem & dominus alibi distinctionem laicorum, & sacerdotum, quantum ad usum nuptiarum, dicens. Luc. 20 Filii huius sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias: qui autem habuerunt dignationem sæculi illius, non nubunt, neque uxores ducunt: æquales enim sunt angelis Dei in cælo. Quis iam non uidet hic nobis dominum declarare per istam distinctionem, quomodo sacerdotum, & laicorum status diuersus sit in eo presertim, q̄ illis nuptiæ, his cœlibatus conueniat, & propterea illos sæculi, hos cœlestis regni filios appellare. Apprehendere ergo cõsultum Christi (ut concludamus breuiter) est uouere castitatem, & regni effici filios: quorum est nec nubere, nec uxores ducere, quod est proprium sacerdotum, qui semper debent continere: alioqui irritam facientes primam fidem, damnationem incurrant necesse est. Sed de proposito & uoto iam satis: nunc alia prosequamur.

Quid sit q̄ castitas cuiplã non imperetur, sed sponte suscipiatur. Cap. XVIII.

Satis, arbitror superius probatum esse, nulli hominum matrimonium, ex eo q̄ matrimonium sit, interdici, sed tantum fornicationem, quæ est contra legem Dei & ubiq; damnatur. Nam honorabile dicit Hebre. 13 Apostolus esse connubiũ, & torum immaculatum. At tibi, qui sacerdos factus es, ideo interdictum est, quia sponte ab renunciasti uxori, & nuptiis, Deo magis seruire proponens q̄ cœminæ, atque sacris intendere, q̄ profanis, & uacare propagationi spiritali potius q̄ carnali: quoniã ut scriptum est, qui seminat in carne de carne metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet Gal. 6 uitam æternam. Quod autem nulli hominum ex euãgelicæ legis præcepto, uel cœlibatus, uel uirginitas im-

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

peretur, nihil mirandum est: nam videmus dominū, in his quæ sunt cōsiliū, usum semper maxima lenitate fuisse, ea relinquentē in uoluntate, & arbitrio cuiusq;: at hæc tamen si præstentur, scias plus gratiæ, ac premii habitura esse, q̄ quæ fieri præcipiantur. Sicut est ieiunium assidue, præcationes, uerberationes, uigiliæ, diuitiarum contemptus, abnegatio sui ipsius, martyrium, persecutiones castitas, & eiusmodi: quæ quidē omnia sunt de perfectione, & consilio, non autem ex præcepto. Non enim usus diuitiarum, neq; somnus, neq; cibus, neq; fuga persecutionum, neq; similiter matrimonium neq; alia eiusmodi cuiq; interdīta sunt tanquā mala, uerum illa magis commendantur, ac multo meliora cēsentur: Apostolo ita dicente. Qui matrimonio iungit filiam suam, bene facit, qui non iungit, melius facit. Hæc igitur, & alia eiusmodi, quæ pertinent ad perfectionem uitæ, in nostra sunt potestate uel amplectendi, uel dimittendi. Secus uero se habet dilectio proximi, remissio in uiriarum, miseratio ad pauperes, & similia, quæ ad proximi commodum spectant: de quibus præcepit dominus, ut fierent, & comminatur non facientibus: usque adeo, ut uel sola elæmosinarum transgressio ad æternam damnationem sufficiat. Ista enim sunt bona quæ æque facilia omnibus esse possunt: & animis æq; in sua uolentium: at uero quæ ad corpus ptinent tantū, pro ingenio, & dispositione cuiusq;, uel facilia, uel difficilia factu sunt: & propterea exigi à quoq; ex præcepto, & de necessitate nō debuit: sed relinq; potius arbitrio uel constantiæ, uel imbecillitatis cuiusq;. Multa enim in his rebus, quæ uni sunt facilia, alteri difficillima esse, ac et impossibilia, ex naturæ uarietate, & ex diuerso corporis habitu, usu ipso quotidiano deprehēdimus. Neq; enim pares sunt in oibus corporis, atq; animi dotes: neque constat uniuersis mortalibus eadē ratio cōtinendi: iccirco in eiusmodi re,

cf. III

1. Cor. 7

cf. III

III

nō ex præcepto dñi, sed ex consilio habere se qsq; debet: & ut sua fert cuiusque natura, sequi. At qui uero dū id quod est consilii propria uoluntate suscipimus, atque ultro ipsi nos ad obseruantiam eius obstringimus, multo maiori merito efficiamur digni, q̄ si ex præcepto ad idem cogermur inuiti. Propterea dominus qui de uirginitate, & eiusmodi perfectione uitæ loqueretur, subiūxit. Qui potest capere capiat. Est quidē castitas supra naturam, supraq; legem præparum, atq; excellēs bonum: ita tamen hominē ex diuina gratia conciliata, ut neq; legi, neq; naturæ repugnet. Ad hanc ergo nemo ullo præcepti uinculo obligatur, nisi q̄ sese spontaneis uotis obstringerit, de numero eorum spadonum factus: qui non uel aliqua eunuchi sunt, neq; tales ex utero matris sunt, sed se ipsos castrauerunt pp̄ regnum cœlorum. Extat huius sce rei nota, atq; aptissima figura in ueteri instrumento, quam diuus Hieronymus scribens ad Fabiolam de ueste sacerdotali, sic est elegantissime interpretatus. Exponens enim quid est cur dominus in libro, qui Exodus inscribitur, mandauerit octo genera uestium pro exorando pontifice solenniter apparari, Rationale scilicet, Super humerale Tunicam, Lineam, Strictam, Cidarim, Baltheum, Fœminalia: attamen in Leuitico enumeratis septem duntaxat, de fœminalibus nihil omnino dicitur. Non ob aliam inquit causam factum, quàm q̄ ad genitalia cuiusquam lex non mittit manum: sed in eo sibi quisque fert legem. Ab induendis ergo fœminalibus Moses abstinuit manum, quasi tacite loqueretur. Fœminalia te non uestio, uetans usum nuptiarum: id enim in proprio est arbitrio, qui castus esse uult, his ipse se uestiat, his ipse sese astringat: qui uero malit uxorem, his abstineat, Nostræ itaque uoluntatis est, num uelimus suscipere uotum castitatis, atque sic prouehi ad sacerdotium, an à uoto

Matth. 19

Exodi. 28

Leui. 8

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

liberos inter coniuges hærere alligatos uxoribus. Nã sicut est uoluntarium dare sacerdotio nomen, ita uoluntarium promittere castitatem: quæ annexa est inseparabiliter sacerdotio. Tunc enim castitas, quæ hætenus cõsiliu fuerat, efficitur necessaria ex præcepto, quod reddendis uotis habemus: iuxta illud propheticum dictum,

Psal. 75

et. n. m.
Cor. 7

1. Cor. 7

2. Thes. 2

Vouete, & reddite. Q uod autem dicat Apostolus se non habere de uirginitate præceptum, sed cõsiliu, ualde rationale est, & consonum euangelicæ puritati. Nõ enim præcipienda fuerat continentia cuiquã separatim, minusq; generaliter omnibus: ne iniici uideretur laqus immerenti: autem cuiquam plus oneris imponi, q̃ posset hominis illius natura perferre. Suadendum ergo, & consulendum, ut quicumque continere se posse sperat, abstineat coniugio: qui autem nõ potest ineat matrimoniu, & uxore licite sese, quum uelut oblectet: utrunq; donum Dei est, & si alterum altero melius. Ideo Apostolus. Volo autẽ omnes homines esse sicut meipsum: sed unusquisq; propriu donu habet ex Deo: alius quidem sic, alius uero sic. Quid nã, est sicut meipsum, nisi castum? Quid sonat, alius sic, alius sic: nisi q̃ quisq; fidelium propriu donu habet: quod tanquam datu sibi diuinitus ex Dei gratia accipere debet, ac constanter retinere. Satis iam credo patet, castitatem non ex eo, q̃ cuiquam præcepta sit, sed ex eo, q̃ sponte promittatur, seruandam esse: atque ideo subesse præcepto, non quia ipsa præcipiatur, sed potius quoniam uoto subest: quod obseruari præcipitur, ut infra etiam latius differetur. Neque enim hic audiendi sunt qui negant, præter ea, quæ Christi euangelio continentur, esse quicquam quod necessario faciat ad salutem: quum sint & traditiones aliæ quæ solo sermone absq; alia scriptura tam à Christo, q̃ ab apostolis datæ sunt. Vnde Paulus ad Thessalonicenses ait, Itaque fratres stete, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

Et alibi. Cætera disponam, quum uenero ad uos. Hinc multa sunt in ecclesia, quorum aliam originem non habemus, nisi consuetudinem ab apostolis nobis usque ad hanc ætatem, quasi per manus traditam: quæ ullo pacto aut mutari, aut prætermitti sine grauissimo impietatis scelere non possunt. 1. Cor. 2

Observandam esse professionem castitatis: si non ratione præcepti, saltem uoti, quod est sacris ordinibus annexum. Cap. XIX.

Quid est autem quod quispiam merito possit queri, si cogatur stare promissis, & uota reddere, quæ sciens, prudensque sua sponte suscepit. Esto enim quod castitas per se præcepta non fuerit, ut quidam asseuerant: à te tamen o sacerdos promissa est, atque tua sponte & certo animi iudicio confirmata. Quid modo refert præceptione, an uoto obligeris, quum pro certo noueris te esse deuinctum? Est enim castitas de consilio, ut res optima, omnibus commendata, non tamen ab omnibus effragitata: sed ab eo tantum, qui sponte ad id sese obstrinxerit, professus uitam agere sanctiorem, & euangelici dogmatis iugo sese subicere arctiori. Nam quod tibi consilium antea fuerat, mox ubi professus es incipit esse præceptum. Eatenus enim annexa est castitas ordini sacro, ut quicumque adire ordinem uelit, & uotum simul castitatis ineat, necesse sit: quod ei ita coheret, ut quasi eius corporis membrum, & quidem præcipuum esse uideatur. Dicit enim Leo papa. Lex continentiae eadem est ministris altaris, quæ episcopis, & præbyteris, qui quum essent laici, uel lectores licite uxores ducere potuerunt, sed quum ad prædictos peruenerint gradus, coepit eis non licere, quod licuit. Non est ergo quod quisquam se excuset, & teneri se ad promissum neget, quum iam ultro ordines sacros adierit, quibus uotum

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

castitatis, ac sanctioris uitæ professionem inesse sciebat,
Quam ratum autem esse debeat continentie promissum: uel ex eo maxime apparet, quod nemo initiatur inuisus, nec eligitur nisi is, cui per idoneam ætatem diu integrum sibi fuerit decernere, uerum malit, uel in sacerdotio uitam uiuere cœlibem: uel in matrimonio maritum agere. Ideo Augustinus doctor ecclesiæ. Attende inquit presbyter, & uigilanter quidem, quod promittere tuum fuit, dimittere non est tuum. Alligatus es uxori, noli quærere solutionem: solutus ab uxore noli quærere uxorem. Hæc ille. Sicut ergo ante ætatem adultam, dum consilii imbecillitas labat, uouere castitatem consentaneam non est, sic post uotum, atque professionem sacerdotii, nuptias optare nefarium: adulterii namque nomen accipiunt, attentata quouis ingenio cœnubia sacerdotum. Non enim decet admissum semel sacris mysteriis hominem, uxoris amplius laqueis implicari, neque alteri domino, aut principi seruire, quam Christo. Quam ob rem quum accepto sacerdotalis militie sacramento, Christo redemptori tuo perpetuo militare promiseris: quid miser transfugis: quod fidem uiolas: atque sponsonem rite factam fraudulenter contemeras? Assensus quidem semel es, reducere tibi calculum amplius non licet: sed munienda constantia est, & perseuerantia retinenda. Sunt enim quedam, quæ et nolentes præstare debemus, at in his, quæ pertinent ad castitatis negotium, non nisi uolentes astringimur: at ubi quis semel addictus sua sponte fuerit proposito castitatis, auctore Augustino, non solum nubere, uerum etiam uelle nubere damnabile est: quum nuptiæ illorum tantum sint, qui nullam uouerint continentiam. Quam ob rem quisquis seipsum iam castrauit propter regnum cœlorum: & in corde suo continentiam proposuit, non solum si mortifero fornicationis uulnere concidat, uerum etiam si uxorem receperit, secundum Apostoli sententiam damnationem incurret: quia primam fidem irritam fecit. Iure sane ac me

1. Tim. 5

rito plectimur, si peccamus: nam nisi nos continentiae
 uoto astrinxissemus, quis iure, aut desertoris, aut praeva-
 ricatoris nobis crimen inferret? Res aliquandiu posita
 fuit in uoluntate facientis, nunc post emissam profes-
 sionem, nihil in nobis amplius iuris est, quam parere: quā-
 iam iuramento astricti sumus, & summo, ac caelesti im-
 peratori coeperimus militare. Tu quidē sic obnoxius,
 quisquis es, tuus esse desuisti, & illius totus es factus,
 cui sic militas, ut iam uel inuitus cogaris in acie stare: iux-
 ta illud poeticum dictum Galeatum sero duelli pœ-
 nitet. Præclare de hoc spectatissimus scriptor Basilius
 ille magnus instruens nos ad uitam perfectam, sic ait.
 Cuiunque ab initio, quod uitæ genus cupit, modo cō-
 cessum, hoc inire, ac optare licet: siue in matrimonio, si-
 ue in coelibatu uelit uiuere. Quando uero se Deo se-
 mel auctorauit, per uitæ continentiam, ac perpetuam
 castitatem, hoc detrectare non licet: at sese non secus, quā
 aliquod munus, aut hostiam Deo sacram, custodire te-
 netur: ne reum sacrilegii se dominus accuset, quod se-
 mel dicatum sibi corpus, rursus rebus prophanis, &
 communis uitæ ministerio sordidauerit. Hæc Græcus
 ille facundissimus in disciplina castitatis, sicut in rebus
 cæteris, nihil à nostris doctoribus discrepans: Quid quæ-
 rit etiam coniugati, si consensu mutuo perpetuam uo-
 uerint continentiam, uoti illius obnoxii fiant: ut iam
 non liceat eius deinceps inulcem de more amplius
 commisceri. Vnde diuus Hieronymus ad Gerundianam
 ita scribit, Multi adhuc in coniugio uiuentes intelligunt
 illud Apostoli, Omnia licent, sed non omnia expedi-
 unt, & castrant se propter regnum cælorum, uel à secū-
 da natiuitate post lauacrum ex consensu, uel post nup-
 tias ex ardore fidei. Hæc ibi.

1. Cor. 10

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Quod nemo aliena professione obstringatur ad
obseruantiam castitatis sed sua ipsius
uoluntate. Cap. XX.

C Vpio equidem uehementer me ab eiusmodi
tandem contentionibus expedire, ut opportune
ualeam manum ad potiora trāsferre: uerum quā
nonnulli uana etiam nunc argumenta circūferunt, quā
& si parum momenti habere uideantur, tamē & his ne-
cesse duximus respondere: ut uel Momo (quod aiunt)
satisfacere possimus. Dicunt hi quidem, sacerdotes La-
tini nominis, qui primi assensu sunt seruandæ castitatis
edicto, non potuisse ius aliquod in ea re posteris dicere,
& præiudicare priori consuetudini, nec obligare quem-
plam, ut nouæ legi obnoxius fieret ex aliena promissio-
ne. Ineptum profecto argumentum, ac minime dignū,
ut credatur hominis sanæ mentis inuentum, uerum sibi
hoc commentum placet. Ad primum autem quod isti de
illo nouo consensu fingunt, iam satis (ut arbitror) copio-
se respondimus, ubi constare potest omnibus, à principi-
pio statim euangelii, & ab ipso domino, & subinde ab
Apostolis effluxisse usum, moremque continendi, quod usque
in præsentia apud Latinos in ecclesia perseverat: ex quo
sanè apertissime falsum esse dignoscitur, ullam nobis
obligationem continendi, præter consuetudinem fuisse
recenter iniunctam. Sed etiam quod esset id uerum: quid ti-
bi necesse fuit homo fanaticæ initiari sacris, & subiicere
te huic necessitati continendi? quæ modo (quicquid sit)
non tibi tam iniuncta dici potest, quàm a te tua sponte susce-
pta? Non ne diu in manu, & arbitrio cuiusque nostrum
fuit, uel ducere uxorem, uel renunciare nuptiis, & pro-
mittere cœlibatum? Præuidebas te absque contubernio
mulieris esse non posse? uxorem tibi licuit ducere: id
tibi tunc nemo uetabat. Non enim interdictum est lege
aliqua, quo minus uxorem possit ducere, qui uelit, at

noluit, imputetur ergo tibi, non legi, aut decreto cuiusquam quasi id te uxore priuauerit. Non tu quidem natus es de genere sacerdotali (etiam quod sacerdotis filius forte sis) ut olim Hebræorum leuitæ, qui ex origine in ortu ipso destinabantur sacerdotio. Nec etiam necesse fuit ut in hoc sacro ordine idem iuris sit tibi quod est ciui in sua. R. publica: qui municipalia iura, & præbiscita, & consuetudinem moresque ciuitatis, etiam inuitus seruare compellitur. Vbi siquid planè fuerit, quod sit merito improbandum, maioribus quidem imputari potest, sed ab eis resiliari non potest, donec communi consensu ciuitatis, uel superinducatur noua lex, uel abrogetur antiqua. Verum in sacerdotibus multo secius euenit: quoniam non natiui (ut nuper dicebam) ex quodam certo genere sunt, sicut Hebræorum Leuitæ: sed ex cunctis ordinibus eliguntur: nec iniciantur, nisi exposcant, aut requisiti annuant electioni. Exposcere autem, uel assentiri nemo debet, nisi ei cælibatus sit cordi: & animo proposuerit suo castitatis, & religiose uiuere, ut scit conuenire sacerdoti, & saceris misteris addicto. Quoniam quæso pacto quis merito queri potest, quod aliena sit promissione obligatus seruare castitatis edictum: quum diu sibi liberum fuerit de re tanta, & tam graui discernere, quid sit agendum, & nomen ipsemet dederit, ac ultro ætate iam firmata per susceptionem ordinum sese uoto castitatis obstrinxerit, præcicens sibi deinceps priorem licentiam, libertatemque uiuendi: Quo fit ut causari nullatenus possit, quod uel coactus, uel inscius in eo quicquam fecerit. Quare desinendum ab his querelis ac promissis standum, si quis pudor est, etiam si poeniteat facti, quum nihil post hæc nobis integrum sit, nisi seruare fidem, constantiamque promissorum.

Examinare sese oportere, quicumque accedit ad sacerdotium, an sit idoneus. Cap. XXI.

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Non est ergo quod quisquam nostrum quaeratur de uoto continentiae, aut se excuset ullo argumento post factum, sed emendet se potius si deliquit, & piis lachrimis sordes abluat peccatorum. Neque enim addicere sese debet quis sacerdotio, cui sit ineptus, & quod caste, & munde exequi nequeat. Prauidendum est plane quicquid facturi sumus prudenter, antequam fiat, ne quid temere inconsulteque faciamus: cuius postea sit nobis poenitendum. Notissimum atque sapientissimum extat Chilonis Lacedaemonii dictum. Nosce te ipsum. Quod quidem non ad id spectat, ut figuram, & staturam quis noscat suam, ut & Cicero interpretatur, sed ad animum refertur, ut eo cognito intelligamus, quid aggrediendum, quidve fugiendum sit nobis, utque in omnibus actionibus nostris, nosmetipsos metientes, acriter, & prudenter, quantum in cuiusque nostrum animo roboris, ac neruorum sit, agnoscamus. Per acute sane, ac perquam sapienter in suis officiorum libris scribit idem Cicero esse, uel in primis constituendum, quos nos, & quales, & in quo genere uitae esse uelimus. Nam quum in omnibus negociis, quae aguntur, priusquam aggrediamur, deliberandum est diu, quid deceat: tum in tota uita constituenda multo maior est cura adhibenda: ut una ratio uiuendi possit usque quaque cum totius uitae tenore consistare: ne qua postmodum leuitate ducti, dimisso, atque ablegato priori consilio, quaeramus ab eo instituto uitae deflectere, quod temere summo consensu antea probauerimus. Iccirco Hercules (ut scribit Xenophon) quum primum pubesceret, idque aetatis ageret, quando de tota uita deliberatio sumenda est, secessisse fertur in solitudinem, atque ibi sedens secum diu, ac multum cogitasse: quum duas ante se uias spectaret, uitiorum scilicet, & uirtutum, utram ingrederetur potius: sed demum uirtutum semitam arripuit.

qua postmodum usque ad extremum uitæ diem incedens, per multos, ac graues labores, monstrare, gentesq; superando, ad inferos usque penetrasse creditus est, atque ita opinione hominum tandem in cœlum translatus. Hæc quidem figmenta poetarum fuisse minime negamus, sed ideo per belle à sapientibus uiris conficta sunt, ut nos eiusmodi fictionibus dulcius delectando monerent, ne quid unquam inconsulto, aut temere faciamus: aut uiam, quam recte semel cœpinus, aliquando deseramus.

Nobis itaque in principio diu, multumq; consultandum est, quod uitæ genus à nobis sit potissime aggrediendum: & quod quisque mauult sequi: modo id ne sit contra domini præceptum, nec importunum alioqui suæ uitæ instituto, nec cui ipse omnino sit ineptus aggrediatur. Haud aliter quidem nobis in ea re statuendum est, q̄ qui ad triuuium aliquod peruenit, & ignorat quod iter sibi sit aggrediendum: subsistit cogitabundus, quousq; certior factus fuerit, quo iter unumquodq; ferat, ut decernere demum possit, qua potissimū sibi sit eundū. Idem facit qui traicere fluuium constituit, prius in ripam prospiciens considerat, an superare flumen possit nando, & quum ibi bene robor suum explorauerit, tum denique progressus à ripa, undis se committit, & securus pertransit. Sic quoq; qui ædificaturus est turrim, non ne (ut dominus de hac ipsa re differēs docet) prius

Luc. 14

sedens computat sumptus, ut uideat an satis sit sibi ad perficiendum: ne postea quum cœperit ædificare: & nō poterit consummare, qui uiderint illudant ei dicentes. Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Hæc omnia uidentur planè inuere, nobis non nisi par humeris onus esse subeundum: nec suscipiendum negociū quodpiam magnum, nisi spectata prius ratione, qua id possimus commode, & cum laude perficere. Id aut̄ una hac ratione conseq̄ facile poterimus, si

omnibus

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

tentatis prius uiribus caueamus, ne quid in ea re cupiditate magis, quam pietate faciamus. Religio enim ita suscipienda est à quolibet, ut nihil aliud, nisi salus animæ inde sibi queri uideatur: quod si fiat, recte omnia, & ex sententia succedent. Conuenire huic rei mihi uidetur uetus ac memorabile Eliensium institutum, qui, ut refert Philostratus, quum Olympicorum certaminum tempus appropinquaret, athletas, suos dies triginta in ipsa Elide iubebant exerceri: deinde in unum congregatos sic alloquebantur. Ite in certamen ciues si uiri estis potentes uincere potentes. Quum uero in Olympicorum campum uenissent, eosdem certaturos rursus admonendo his uerbis hortabantur. Si iam sufficienter elaborastis, ut in Olympiis merito certare possitis, nec ignaue quippiam aut humiliter facturi estis, audacter stadium intrate. Qui uero non ita paratus est, dum licet, quocumque uult abeat, potius quam ridiculum sese præbeat: & temeraria periclitetur audacia. Idem profecto nobis agendum est in hoc mundi stadio certaturis: qui paratus est, subeat alteriter certamen confortibus: at qui se sentit inbellem, ante professionem certaminis, dum licet, quo uult abeat: ut nihil sibi imputetur opprobrii: nam qui certare non audet, locum habet extra uallum ubi certantium spectator asfideat, acclamans & applaudens uincensibus.

De eligendo uitæ genere ad quod natura, aut ratio nos inuitat, non autem temerarius appetitus. Cap. XXII.

Noster est sanè animus illis tantum studiis applicandus, ad quæ propensior quisque est, atque facilius natura: & ad quæ se sentit idoneum, modo ea digna sint, & honesta, ac apprime consentanea rationi: non autem ad quæ uel temere, uel cupiditate deducitur: aut improbo quopiam raptatur affectu. Porro
deliberatio

LIBER TERTIVS.

81

Deliberatio eiusmodi multa, & anxia cura indiget: nec est nisi summa circumspectione terminanda. Nam alii ad alia ita natura ferimur, ut quicquid contra nitamur, non possit nisi prave succedere. Alii enim contemplatione, alii medicina, alii iure civili, alii mercatura, alii denique alterius cuiuspiam disciplinæ studiis naturaliter capiuntur. Quare inde proponendus est animo certus aliquis uitæ cursus: ad quem postea, uelut scopum, cuncta nostra consilia dirigantur: & in quo perennis à nobis contineatur assensus. At qui uero si forte contingat, ut aliquando ad ea nos necessitas cogat, quæ aut ingenii, aut stomachi nostri non sint, tunc maxime reluctandum est: & difficultati resistendum: & omnis cura, ac diligentia adhibenda, ut & ea quoque, si non aptissime, ac feliciter ex uoto, saltem quàm minime indecenter faciamus. Nam in tota uita precipua ratio habenda est necessitatis & naturæ: at in deligendo uitæ genere, quod arbitrii nostri est, naturæ in primis consulendum. præclara olim conclusio Stoicorum fuit: finem esse bonorum, congruere naturæ, & consentaneæ secundum naturam uiuere: quatenus nemo contra naturam uniuersam, aut propriam frustra contendat: sed ut, ad quas res aptissimus quisque est, in his potissimum sese exerceat. Natura autem omnes sumus aut actioni, aut contemplationi geniti: ita ut in toto genere hominum deesse nunquam possint, qui ex suo ingenio matrimoniis copulati melius negocia procurant: contraque, qui procul à negociis liberi sine uxoribus Deo, & contemplationi libentius uacent. Non enim connubium ex sua natura ab aliquo exigitur, ut carnis tantummodo lasciuia exerceatur, siue ut generando suis tantum commodis hæreat: sed ut magnos uitæ labores his allectus illecebris libentius subeat: & totum genus hominum interueniente legitima maris & foemina copula quoad Deo placuerit, propagetur. Sic & cœlibi, non eo sibi insipidum redditur opus coniugii,

L

DE CONIV. ETCONTI. SACER.

nec ob id tantum reiicitur, ut foliorum sit expertus, & uxoris molestis, curisq; familiaribus careat: sed multo magis ut his curis uacuus, toto animi affectu, Deo firmitus inhærendo, suæ, aliorumque salutem intèdere liberius possit. Quamobrem non expedit ut cõtèplationi, aut cœlibatui se q̄ ad dicat, si agendis negociis, atq; procreationi ex sua natura commodior esse uideatur. Contra, nec coniugio alligari debet, cui magis conuenit ocium, & tràquillitas cœlibatus. Magni et enim refert, qualis in corpore ipse sit animus collocatus: quoniam quemadmodum multa e corpore existunt, quæ acuant mentem, & multa, quæ obtundant: sic & multa, quæ ad libidinem instigent, & accendant, & multa, quæ leniant. Quare tuenda sunt sua cuiq; studia, modo (ut dixi) uitio careant, nec proprie salutem repugnent, etiam si qua alta eis fuerint, alioqui meliora. Nihil sanè fieri recte potest inuita (ut aiunt) Minerua. Verum quo modo scies quid tibi optimum factu, & quæ potissimum ratio uitæ habenda sit, nisi naturam prius inspicias tuam? ut sic deniq; intelligas quid amplectendum, quidve fugiendum, sit tibi? Quod erit profecto facile, ubi didiceris, quid naturæ tuæ debeas, quid affectioni, quidve tibi sit proprium quidve affectatum. Nam tum demum robusta, & stabilis erit totius tuæ uitæ ratio: quum hæc statim a principio constanti iudicio bene, & sapienter fuerit instituta, quicq; ipsi tibi fuerit planè notus, quod hinc deprehendi facile potest, si attente uideas, ad quid potissimum protinus inflectaris. Scias autem ad id te esse proculdubio idoneum & institutum naturæ formatum, quod primum ab ineunte ætate puer, & adolescentulus libenter agis, loqueris, cogitas, optas, imitaris, somnias: quodq; frequentius tētas, & facilius peragis, faciliusq; succedit: & a quo deniq; abstraheris inuitus. Eatenus sanè tibi tua uota succedent, & aspirabit tuis cœptis aura, quatenus ingenii tui auspicia prosequeris, quibus es ab ortu, & incunabulis, uelut coelitus,

deputatus. Heu quod plerique hominum sunt, quod a deo cognitionem sui pro nihilo habeant, ut alienam cuiusvis naturam melius plane nouerint, quam suam: inde animi tanta inconstantia, & uotoque, consiliorumque tanta confusio, ut quod dudum coelibatum elegit, uxorem mox cupiat, & quod uxorem duxit, mox malit amicum. Vide miser quod agas & examina te tuis ponderibus, atque a te tandem exige, si sapias, qualis: & in quo genere uitae: esse mauis, ut histrionum more, qualem prius institueris personam agere, talem te usque ad scenae exitum serues: ne aut in scena histrio, aut in quouis artificio, & opera quolibet uili, plus diligentiae adhibere uideatur homo sordidus, quam tu in ea re quam constat esse omnium maximam. Procurandum est igitur, ut quisque secum diu cogitat, ac sagaciter inuestiget, antequam det huic spiritali militiae nomen quod sit sibi animi constantia: quae corporis dispositio, quae spes, quae uocatio, quod consilium: quibus diligenter perpensis, & examinatis, ad id postmodum certo cursu, quocumque secundus sibi afflauerit uentus uela dato. Porro si male instituta fuerit tuae uitae ratio, tu quidem sicut nauis in altum deducta, atque incerta quem portum pertrat, uagus, & instabilis tam diu fluctuaberis: quousque quiete tempestatis insultu, absorbearis naufragio. Extat praecelara illa & a nemine aspernanda sententia: deliberandum esse diu de quo statuendum est semel. Et, n. de matrimonio, & religione, & continentiae uoto, bis nemini deliberandi potestas datur: neque est quod quisquam in ea re si errare contingat, sententia immutata errorem corrigat. Bis in bello (ut aiunt) errare non licet. Sentiebas carnem tuam lasciuulis exultare, et te a libidine cohibere non posse, uxorem licebat ducere: & fornicationis crimen euadere matrimonio. Vitream galeam tibi esse sentiebas: non oportebat te lapidum (ut dicitur) iniire certamen. Simplex cuique necessitas manet, antequam promittat coelibatum, aut accipiendam scilicet uxoris: aut a uenere perpetuo continendi. Euenire quidem plerumque solet

DE CONIV. ETCONTI. SACER.

(ut paulo ante dicebam) quod qui uni rei ineptus sit, alteri reperitur idoneus: sicut in Græcis artificibus, aiunt eos aulædos esse, qui citharædi fieri non potuerint: & apud Romanos (ut scribit Cicero) eos ad iuris ciuiliis studium descendere, qui oratores euadere non ualuerint. Nemo quidem qui studiis literarum & musis natus est, in armorum exercitiis erit foeliciter fortunatus: & contra pari modo, qui mulieribus delectatur, naturaq; uxorius est, haud facile uel monachus, uel sacerdos bonus fiet. Laudandum in ea re Alabendensis Apollonii institutum: qui (ut Cicero memorat) quanuis adolescentes mercede doceret, tamen non patiebatur eos, quos iudicabat non posse oratores euadere, operam apud se perdere: sed a se missos faciens, ad quam quenq; artem putabat idoneum esse, ad eam suadere, & hortari solebat. Valde sane execrabile est, atq; nepharium, quemplam sub nomine coelibatus, & professione castitatis, sese totum libidinibus mancipare: & contempto matrimonio, quod honeste inire poterat: meretriciis & moribus impudenter incumbere: & conquieri inique ea de constitutione coelibatus cui neque aptus neque idoneus haberetur.

Quare necessaria fuerit Hebræorum leuitis fecunditas prolis, & cur non itidem sacerdotibus Christianis. Cap. XXIII.

Multa profecto argumenta adduci solent ab impudicis ad impugnandam sacerdotum nostratum coelibatum: nullis tamen ei frequentius, q̄ Hebræorum matrimoniis insultatur: quare laborandum duxi, adhibitis omnibus machinis, ut hæc eis omnino excutiatursansa de manibus. Primo omnium satis certum est, licita, ac etiam pernecessaria olim fuisse Hebræis sacerdotibus connubia: eo quod per Mosis legem, neminem ex alia tribu, quam ex Leui, aut ex alio ordine

quàm ex Aaron, ad sacerdotium liceret admitti: essetq; summum nefas diuersarum tribuum nuptias commiseri: quare quum & castitatis mundicies propter sacra exercenda, & coniugiorum opus ad propagandam sobolem utrunque necessarium eis fuisset: ad utrunque præstandum inter se per uices, & propagandæ sobolis, & exercendorum sacrorum tempora partiebantur. Nã cui sorte, ratione uicisitudinis, sacris interesse contigerat, in tota hebdomoda uicis suæ, relicta domi uxore, assiduus in templo residebat: ab omni penitus sordidinis alienus. Sed quid modo Christianis sacerdotibus agendum est, qui successione sui generis non egent: quibusq; non iam per uices, & stata quædam tempora orationi uacandum est: sed assidua & orandi, & sacrificandi necessitas ingruit? Nimirum si continendum est ab uxore, uel quum quis orat: quanto magis, quum quis ad aram summi Dei rem diuinam facturum accesserit? Requirit hæc sacra planè non coelibatum solum, uerum etiam uirginitatis nitorem, quod mysterium Zacharias propheta uidetur in spiritu multo ante præuidisse, quæ uenerit. Admirans enim ineffabile sacramentum corporis & sanguinis Christi, ait, Quid bonum est? quid pulchrû nisi frumentum electorum? & uinum germinans uirgines? Verum quoniam sacrificandi tempore oportere continentes esse ministros sacrificiorum inter omnes cõuenit & continere conjugatis non nisi mutuo consensu liceat: quid quæso faciet uir sacerdos quum sacrificandi tempus immineat, & uxor poscat sibi debitum reddi: quod debetur ei iure coniugii, & quod negare etiam pietatis causa maritus non potest? Solet quidem sapius euenire, ut quod uir uelit, uxor nolit: uelit autem quum uir nolit: iuxta comicum illud ex natura mulieris deductum in prouerbium. Vbi uelis nolint: ubi nolis cupiunt ultro. Ad uxoris ergo arbitrium erit sacrificandum supplicandum & orandum: Non enim potest qui

Zach. 9

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

1. Tel. 5

uxorem habet, seruire, etiam si uelit, Apostoli præceptū dicentis. Sine intermissione orate, nam in reddendo debito absorptus homo à uoluptate, nihil tunc uel potest cogitare de Deo, uel cuiuspiam rei bonæ attentius meminisse. Quamobrem nobis, quibus semper orandum est, nunquam est connubio seruiendum. Ideo uenerabilis Beda, sacerdotibus, inquit, ut semper ualeant sacris altaribus assistere, semper est ab uxoribus abstinendum, & semper eis castitas obseruanda. Et diuus Hieronymus contra Iouinianum. Si laicus inquit, & quisque fidelis orare non potest, nisi careat officio conjugali: sacerdoti ergo cui semper offerenda sunt sacrificia, & semper orandum, semper est matrimonio cendum. Verum quoniam uidemur in hoc dissentire à Græcis: quid Græcus origines contra gentem suam dicat audiamus. Ait enim homelia, xxv. super Numeros. Dicit autem Apostolus,

1. Cor. 11

lis qui in cōiugiis sunt. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacatis orationi: & iterum in id ipsum sitis. Certum est quia impeditur sacrificium indefinens illis, qui conjugalibus necessitatibus seruiunt: unde uidetur mihi, quod illis est solius offerre sacrificium indefinens, qui indefinenter, & perpetuo se deuouerit castitati. Hæc ille rectius fortassis quàm Paphnucius: quando in re uxoria nemini liberum sit (ut nuper dicebam) ab uxore pro arbitrio continere, nisi uxor annuat. Sed si forte annuat, quis in tam parata copia, urgente libidinis æstu, pruriens pro libito rationabiliter continebit? Nam quæ res neque consilium, neque modum habet ullum, eam (ut comicus ait) consilio regere non potes. Quocirca Cyrus Persarum rex suadenti cuidam, ut Panthiam in signi forma, & dignam regio complexu mulierem sibi conciliaret: negauit dicens. Et enim si tuo consilio obtemperans ad illam aliquando, quum uacat, comæ mea uero: fortassis illa mihi persuasura est, ut ipsam postmodum frequentius ad eam, quàm uelim, etiam

quum non uacabit: atque ei interea male neglectis rebus seriis, obnoxius, & mancipatus adhæream. Dicitur planè sapientissime, & imitandum.

Diuersum esse sacerdotium Christianorum
a sacerdotio Hebræorum.
Cap. XXIII.

PRæterea (ut ad id, unde digressi fuimus, reuertamur) quid est quod ex Hebræorum moribus nobis nuptiarum argumenta sumamus: quando quidem alia lex, & longe alius nobis ab eis sacerdotii ordo contigerit: Hebræi namque sacerdotes (ut diximus) non nisi de semine leuitarum, & secundum ordinem Aaron sacerdotio succedebant: Christiani uero ex omni eodem genere hominum, sed secundum ordinem Melchisedech fiunt: sicut de Christo prophetatum est. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Generatio autem Melchisedech nusquam refertur, atamen is pro certo creditur fuisse gentilis: ut præfiguraret de Iudæis ad Gentes aliquando sacerdotium migraturum. Quod uero hic primus panem, & uinum Deo obtulerit & Habrææ aliquando benedixerit præsignauit dominicum sacramentum, typum Christi portans: qui corpus suum, sub panis specie, & sanguinem, sub accidentibus uini, in fidei mysterium nobis erat præbiturus. Ad huius ergo exemplum, in quo ueri, æternique sacerdotii forma præcescit: cui nulla cognatio, nulla uxor, nulla ue propagatio adscribitur, sunt omnes Christi sacerdotes habendi: quibus nullus delectus generis, aut carnalis propagatio alia esse debet, quàm probitas morum fides, castitas, & doctrina. Sic enim scriptum est in psalmis. Non cōgregabo conuenticula eorū de sanguinibus. Atque uero sacerdotiū Aaron p

Psal. 109

Psal. 15

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

propaginem Leuitici generis ideo decurrebat, quia tēporarium mysterium figurabat: & erat certo quodam tempore unā cum ueteri testamento, cārimoniisq; definiturum. Melchisedech uero nec initium dierum, nec finē habens, assimilatus est filio Dei: qui manet sacerdos in æternum. Translato itaque sacerdotio, ut doctor gentiū Paulus affirmat, necesse est, ut legis translatio fiat. Paritanque passu ambulant uetus sacerdotium, & lex. Nam sicut adueniente noua lege gratiæ, quæ promissa fuerat partibus antiquis, lex uetus sublata est: ita & adueniente nouo sacerdotio, uetus exoleuit, & in melius atque perfectius reformatum est. Vnde legitur, lex & prophetę ut scriptum est ab euangelista Mattheo, usque ad Ioannē, Nullo ergo pacto sic debemus nobis antiquum sacerdotium in exemplum proponere, ut per id, quod Christi est, antiquemus: quoniam illud carnem tantum, & umbram sapiebat: hoc spiritum, & ueritatem. Vnde nobis non licet ista querere, sed in spiritu & ueritate ambulare: ut facta carnis mortificatione, nostra conuersatio in cœlis magis uideri possit esse, quā in terris. Et enim sicut olim Leuitæ, & sacerdotes ueteris testamenti placuerūt Deo in coniugio, ad figuranda ea quæ diximus, sic modo in lege Christi, sacerdotes, non nisi uirgines, & cœlestes placere possunt, ad ea perficienda, quæ in illo testamento sub uelamine literæ tegebantur. Sicut ergo serui erunt illi legi & tempori: similiter & nobis, tempori, & euangelio seruiendum est. Alia profecto uitæ ratio antiquis illis patribus fuerat, quibus facta est de Christo re-promissio: alia nobis, in quos (ut legitur) fines sæculi deuenerunt. Et enim tantæ continentiæ eiusmodi patres fuisse perhibetur, ut si eos inuenisset in hac uita promissus domini aduentus, absque dubio castrassent seipsum propter regnum cœlorum: quemadmodum fecit Ioannes Baptista, & apostoli & omnes Christi discipuli. Nā nulla est ibi in carendo difficultas, ubi nulla est in ha-

Heb. 7

Matth. 11

1. Cor. 10

21. Jan

bendo cupiditas.
Non esse ex ueteri instrumento omnia trahenda
in exemplum. Cap. XXV.

Atendas quæso quanta diuersitas Hebræorum
atque Christianorum sit: licitum siquidem fuit il
lis aliquando aliena rapere, odisse, fornicari, & a
lia eiusmodi, quæ nobis nunquam, & nihilominus. Re
cedentes enim ab Ægyptia seruitute, ueste, argento, &
auro, & pretiosissimis quibusq; rebus, iubente domino
& si dolosæ licite tamen ex spoliauerunt Ægyptios, fe
ceruntq; sibi filios fornicationis, oderuntque, & occide
runt crudeliter inimicos. Nunquid hinc sibi quisquam
sumendum exemplum putet? quum sint hæc Christia
næ pietati & euangelio quàm maxime aduersa. At et ut
apertius uideas, quantum inter nos, & illos differat: au
di dominum ita dicentem. Dicitum est antiquis, nō mœ
chaberis: ego autem dico uobis si quis aspexerit mulie
rem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est in cor
de suo. Et rursum, dicitum est antiquis, non occides.
Ego autem dico uobis, quia omnis qui irascitur fratri
suo, homicida est. Et iterum dicitum est antiquis non per
iurabis. Et ego dico uobis: nolite iurare omnino, sit ser
mo uester, est est, non non, Item alibi. Dicitum est anti
quis. Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicū
tuum. Et ego dico uobis, diligite inimicos uestros, & be
nefacite his, qui oderunt uos. Quin etiam si uis de hac
re euidentius noscere: attende quomodo tunc habeban
tur maledicti steriles, & qui non reliquerint semen in Is
rael: nunc autem benedicitur his, qui se castrauerunt pro
pter regnum cœlorum: & alibi dicitur, Letare sterilis q̄
non parit. Sed quid plura? quàm male conferenda est
caro spiritui: tam male confertur Hebræorum sacerdo
tium sacerdotio Christianorum. De carne illi quidem
carnalia tantum metebant: at nostri de spiritu metunt

Exodi. 12

Matth. 5

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Matth. 19

Gal. 4

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

etiam coelestia. Eximatur itaque id prorsus animo, ut credamus mundissimum, atque purissimum Christi sacerdotium recte posse cum sordibus libidinis, & cum nuptiarum uoluptatibus commisceri. Fallitur sane quisquis Hebræorum mores in eo sectandos censet, siue etiam Græcorum: & non potius Christi, & apostolorum, atque catholicorum. Nam si patrum ueteris testamenti uestigiis uoluerimus inhærere, & non Christi potius & sanctorum suorum, non ibimus sanè cum sanctis in gloriam post Christum, quando nec ipsi patres ueteris testamenti eo intrare ulla sua iustitia potuerunt, nisi cum Christo. Cæterum quid attinet ut in hac re, uel alia auctoritate, uel aliis argumentationibus annitamur? quum iam lex illa uetus figuris, & adumbrationibus tota inuoluta in aduentu Christi explicata sit, & uelamen eius scissum, & ueritas reuelata? Nimirum tunc excussis procul tenebris lucidus ille euangelii dies illuxit nobis: de quo dominus dixit, Ecce dies uenient, & consumabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quod fieri patribus eorum. Quid ergo ueteribus novos pannos insuimus? & in utres ueteres nouum uinum infundimus? Vetera quidem transferunt, & noua facta sunt omnia, iuxta dictum illud sedentis in throno, & dicentis. Ecce noua facio omnia. Quid enim si tantopere placent Iudæorum matrimonia: cur non uobis & præputium illorum exemplo secatis? pecora non immolatis? suibus non abstinetis? At si hæc omnia uos sine ulla prorsus contentione reicitis: quid est, quod ab his duntaxat coniugiorum exempla retinetis? Sicut ergo in illis imitandi non sunt, sic nec in hoc, sectandi. Id quoque ad mysterium facere uidetur, quod de Mosis nuptiis, & Iosue coelibatu in ueteri testamento legitur. Nam Moses, qui connubii iugo fuit alligatus, præsignare uideatur iugum ueteris legis. Iosue uero solutus, ac coe-

Jer. 31

Heb. 8

Matth. 9

Apo. 21

lebs euangelii libertatem. Hinc est quod is terram
 promissionis obtinuit coelebs, quam Moses maritus
 tus, quantavis sanctitate pollens, attingere non po-
 tuit. Ad id pertinet etiam Helix, & Helisei coelibas
 tus, quum nusquam legatur ante euangelium, ab
 ullo alio, præterquam ab his mortuos ad uitam sus-
 ille reuocatos. Præfigurabant hi quidem euange-
 lium, & euangelizantium castitatem: quorum est ex-
 citare mortuos, effugare dæmones, & alia ualde
 mirabilia facere. Addas & his, si placet, Ieremiam:
 cui ex diuino mandato nec uxor nec liberi fuerant:
 quum, & ipse uere Christi sacerdotium præsignaret,
 quem clarissime præcinit esse uenturum.

Castitatem non esse omnino naturæ con-
 trariam, ut plerique dicunt.

Cap. XXVI.

Sed iam de Sinagoga egressi disceptemus de in-
 ceptis de eo, quod a multis dubitatur, id est, an
 contiueri se a uenere sit impossibile? & quid
 ualeant utrinque argumenta noscamus. Neque es-
 nim uiro prudenti tam uerbis, et opinionibus quàm
 necessariis rationibus, et scripturarum testimoniis con-
 uenit assentiri: quoniam opinio sæpe fallitur, ratio,
 si uera est, semper immota manet. Primo ergo
 sciendum est, a magnis, et eruditis philosophis, et
 ab ipso etiam Epicuro, quem mollem, et uoluptu-
 tuarium appellamus, uoluptatum genera trifariam so-
 lere distribui: partim in naturales, et necessarias, par-
 tim in naturales tantum. Naturales, et necessarias
 dicunt esse, edendi, bibendi, dormiendi, quæ fa-
 ciunt necessario ad conseruationem naturæ. Natu-
 rales uero tantum appellant, acquirendi, ulciscen-
 di, et coeundi libidinem, et eiusmodi, quarumuis

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

ex ingenio, & opinione cuiusque, uel magna, uel parua, uel nulla reputatur. Ex qua quidem distinctione, quæ sic inter omnes constat, facile intelligere possumus continentiam esse minime impossibilem, quum nec ipsi Epicuro libido ueneris uisa sit inter necessitates naturæ cōnumeranda. Et enim si castitas eadem ratione se haberet ad hominem, sicut abstinentia cibi, & somni, & eiusmodi necessitates, quas ita sibi hominis natura necessario comparauit, ut absque illis homo naturaliter diu esse non possit: nempe sic necessitati ueneris uenia danda esset, sicut & cibi, & somni. Venter enim ut ait Seneca, præcepta non audit, poscit, queritur, nec nisi satur dimittitur. Sed longe aliter res se habet in hac uoluptate: nam usu ueneris multi sua sponte perpetuo abstinent: multi uel metu, uel pudore, multi inopia foeminarum, & tandem nullum ex eo sentitur in hominis natura dispensandum: quinimmo ad incolumitatem, & longitudinem uitæ plurimum confert: quoniam libidinis usus (quod nemo negat) uitam efficit breuiorem, sicut de passere legitur, cui minimum uitæ præcunctis uolucris, nimia, & immoderata salacitas affert: mares nanque (ut scribit Plinius) negant anno diutius uiuere. Quamobrem id esse uerissimum putes, quicquid aliquando medici in contrarium senserint aut suaserint, quibusdam ad remedium ualeudinis, quibus in eo minime assentiendum esse existimamus. Sed de hac ualeudine ipsi uiderint, nos hic de necessitate solummodo disputamus, negantes libidinem esse tantæ necessitatis, ut ab ea homo se continere non possit, si uelit. Et enim si recte perpendamus libidinem istam uoluptuose coeundi, non tam à naturali necessitate, quam ex superfluo humore, qui nimio cibo, potuque colligitur: in homine ut in ceteris animalibus prouenire uidebimus. Vnde Aristoteles adducens rationem, quare esurientes, & sitientes non pudeat cibum & potum palam sumere, et rei ueneræ poscere concu

bitum pudeat, dicit ex eo procedere, quod quia ceterae res naturae necessariae sunt, libido haec non necessitatis, sed incontinentiae potius signum esse uideatur. Quis enim non uidet, quod si uerum esset, quod ueneris uolentia omnino superari non posset, sicut nec illae necessitates, quas nuper dicebamus: nullum iam uirginem, aut castum haberi pro certo posse; nullumque pudorem in usu ipso ueneris, fore: sicut neque ceteris naturae usibus inest.

Verum quoniam nemo est sanae mentis, cui perspicuum, & exploratum non sit, et semper antea, et in praesenti quoque esse permultos continentissimae uitae homines, iniquam est disputare, et iniquius aduersari, id muneris nulli contingere posse, neque ullo pacto spectare ad uoluntatem nostram liberam: qua sumus Dei munere praediti. Quod uero ad appetitum libidinis attinet, eum quoddem naturalem, et omnibus animantibus communem, et praesertim homini esse non negamus. Quamquam Cicero Stoicorum sententiam secutus, nihil horum naturale, dicat, sed omnia opinione, et iudicio esse suscepta: quando non uideatur esse naturale, quod uarium, et inaequale sit: quodque possibile, et impossibile, facile, et difficile, pro ut ingenium cuiusque est: et prout quaeque consuetudo, et praesumpta opinio uel imbecillum, uel fortem reddit. Sed si namus hic Stoicos et Peripateticos inter se contendere, nos concedimus (ut cuique fuerit) libidinem ipsam coeundi certo plane modo naturalem esse, quatenus eius opera genus animantium propagetur: at negamus esse ex necessitate naturae, ut quae uenerorum uoluptate care re nullo modo possit. Sed ne quae modo probationes nostras, ut inanes, et imperiti homunculi naenias risu iocose que fortassis excipiat, ac contemptibiliter aspernetur, audiat is quae so nec contemnat principem peripateticorum Aristotelem philosophorum ipsorum quasi Deum, pro parte nostra sic accuratissime differentem. Ira inquit et libido homini maxime naturalia sunt, sed ira

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

magis quam libido, et propterea magis dedecere hominem non posse sese a libidine, quam ab ira temperare: multoque turpiorem incontinentiam circa libidinem, quam circa iram esse: atque eo magis, quod nemo ueneris rebus utitur dolens: qui uero per iram peccat, peccat dolens. Haecenus ille. Ex quibus sane patet, utrumque, iram scilicet et libidinem, ita naturale esse, ut uoluntarium sit tamen. Quare si uolumus, et hanc, et illam possumus expugnare, ac domitas reddere, illam quidem placabilitatis, hanc uero continentiae uirtute. Praclare dicit Chrysostomus, non in natura, sed in uoluntate mentis nostrae sita esse, tam quae ad uirtutem, quam quae ad uitia pertinent. At qui modo non ab re fortasse fuerit, ad percipiendam dilucidius huius reueritatem, hic rursus adducere illum ipsum philosophum Aristotilem de his ipsis rebus sic in suis ethicis disceptantem. Ait enim duplicem esse uirtutem, intellectuam, et moralem, quarum alteram doctrina, et traditione uult addisci: alteram longo usu, et consuetudine acquiri. Quae moralis iccirco dicitur, quia more, et consuetudine constat, potius quam natura: nam nullam nobis in esse uirtutum moralium a natura sola satis conpertum est, sed acquiri externis officiis, et diuturna consuetudine. Sicut enim ex capacitate multi cibi, et ex tolerantia multorum laborum efficitur robustissimus: sic in uirtutibus moralibus, abstinendo, et continentendo efficitur temperati, et contra omnem libidinem ac uniuersa uitia fortissimi.

Quantum ualeat usus, et consuetudo in his etiam quae naturalia sunt.

Cap. XXVII.

Libido ergo, ira, cupiditas, laetitia, timor, tristitia, et id genus alia, etsi sint animi passiones, non

tamen ita insita homini sunt, ut eis omnino resisti nequeat: sed potius talia sunt, ut usu, consuetudine, disciplina, industria, ratione gratiaque diuina quæ nobis datur, (etiam si natura minus idonea sit ad resistendum) cohiberi tamen et opprimi plane ualeant, ne quando eorum interuentu, aliqua turpitudine aut uicio corrupamur. Neque enim si quis alliciatur natura ad libidinem, erit statim necessario impudicus: neque si quis facile exardescat ira, erit statim iracundus: neque si quis fuerit ad cupiditatem procliuus, erit protinus auarus: sed is demum, qui a concupiscentia, ira, & avaritia superatur, et uicio assensus fuerit uirtute reiecta. Quidnam quæso homini magis proprium, quàm risus? ut iam non fere minus agnoscat homo à Dialeticis, quòd risibile animal sit, quàm quòd rationale: legimus tamen fuisse, qui uel raro, uel nunquam riserint. Crassum auum illius Crassi a Parthis interempti, tradunt, toto suæ uitæ tempore, nunquam risisse uel ut scribunt alii semel tantum: et ob id ἀγέλαστον dictum, quod latine sonat, sine risu, ac mœro stum. Idem quoque perhibetur de Catone Censorio. Addas (si conferenda exempla sunt) et redemptorem nostrum Iesum, quem fleuisse quidem sæpe legimus, at risisse nunquam. Quid quòd neque fleuisse multos asserat Plinius? Socratem uero clarum uirum neutrum fecisse: sed eodem semper uultu apparuisse. Phocion quoque Atheniensis neque lachrymare, neque ridere ab ullo unquam est uisus. Contra uero legimus Democritum semper in tota uita risisse: at Heraclitum semper fleuisse. Insper quid tam naturale homini quàm asidue moueri? et tamen (ut refert Gellius) inter labores uoluntarios, et exercitia corporis, ad

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

fortuitas patientiæ uices firmandas consueuisse eadē Socratem ferunt: ut pertinaci statu, a summo lucis ortu, ad solem alterum orientem, iisdem uestigiis immobilis staret, oculis, et ore in unum locum directis, tanquam cessu mentis exanimis. Idem præstitisse, ex nostris quoque Christianis philosophis, in eremo habitantibus complures legimus: quos tamen breuitatis causa pertransimus. Sed est etiam hoc sane multo mirabilius, quod percomperto refert Plinius: Iulium Viatorem, equitem Romanum, in pupillaribus annis, aquæ subter cutem fusæ morbo laborantem, prohibitum potu et humore a medicis, ex ea consuetudine potu perpetuo caruisse. Psammietichus quoque rex Ægypti (ut Athenæus scribit) quum scrutari arenosa Libyæ loca statuisset, electos ad id iuuenes aliquot sic exercuit, ut aridis in locis sine noxa possent diutius carere potu: et sitim absque molestia perferre. Nihil ergo mortalibus arduum est, aut impossibile factu: modo non sit ex his, quæ ipsi naturæ omnino aduersantur: sed ex his quæ ita immixta ipsi naturæ fuerint, ut per usum, et morem, uel peius, uel melius conuertantur: quoniam certum est in eiusmodi rebus (iuxta prouerbum) iussum fieri alteram naturam. Quin etiam tanta est uis consuetudinis, ut dolor quoque, si non profusus tollatur, sed etur tamen, ac minuatur consuetudine patiendi. Pueri sparciatæ assueti uerberibus, quantum uis acriter uapulent, nihil ea uerberatione mouentur. Et lacedæmonii adolēscētes, pugnis, calcibus, dentibusque se inuicem mirā contentione lacerantes, nullum gemitum, nec lachrymas, signumue aliquod doloris emittunt: examinanturque potius, quam aut dolere se significant, aut se uictos fateantur. In India, qui sapientes haberent, olim nudi ætatē agebant, et caucasi niues, et frigora sine doloris molestia perferebant: quumque a frigore ad flammam sese applicarent, sine gemitu ex ui consuetudinis urebantur. De eorum quoque foeminis nihil omnia

nora

norā exempla huiusce consuetudinis referuntur: quippe quæ exultantes in rogo, uelut geniali toro, more patricum defunctis maritis, iisdem flammis ardebant. Si ergo in tam asperis, ac aduersis naturæ rebus, mos, & consuetudo tantum ualet, ut naturam pene ipsam possit superare, cur uelitis in hac tantum re, quæ eorum, quæ diximus comparatione, facillima est, nec morem, nec disciplinam, nec rationem ualere? At qui etiam Epicurus ipse præcipuus uoluptatis assertor (ut Cicero memorat) abstinere ab his minime difficile esse dicebat si modo ualetudo, aut officium, aut fama hanc continentiam postularet. Sed cur idem nobis quoque facile esse non debet? quibus præter supradicta omnia, etiam salus animæ, & spes æternæ uitæ, quam Epicurus ille non norat, suadet his ipsis uoluptatibus abstinendum.

Falsum esse quod quidam opinantur neminem castum esse. Cap. XXVIII.

Verum si adhuc quisquam, forte pertinaciter in proposito perseveret, & contendat neminem reperiri integrum ab hoc uitio, hunc ipsum sanè, eorum, qui continenter olim uixerunt, quique in præsentiuuiunt, exemplis conuinci necesse est: quibus & omnes diuinæ, atque humanæ scripturæ, & historiæ tam sacræ, quam profanæ, & omnis denique bonorum consensus ita astipulatur, ut negari id sine magno scelere, atque maxima etiam impietate non possit. Quamobrem absit procul à catholicis, & christianis hominibus, quibus cū sermo nobis est, impia hæc, scelestā, sacrilegaque sententia. Quid enim tam temerarium, tamque indignum religioso animo, quam id obstinatissime pernegare, quod cōstanti omnium bonorum uoce semper prædicatum est, palamque defensum, atque etiam cognitum fuisse uerissimum. Constat profecto innumerabiles pene homi-

M

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

nes; nulla etiã professione obligatos, sed solo castitatis
 ambre captos, & ægisse olim, & agere in præsentia uitã
 continētissimã. Quo circa satis apparere potest, eos,
 qui labuntur, per ignaviã, & malã consuetudinem labi
 potius, quam quod id, si uelint, præstare non ualeant.
 Quod etiam eleganter confirmat Augustinus his uer-
 bis. Ex uoluntate inquit peruersa, facta est libido, dum
 seruitur libidini, facta est consuetudo, dum consuetudi-
 ni non resistitur, facta est necessitas. Recte sanẽ Augusti-
 nus hic nobis necessitatem ostendit: sed quæ ex per-
 uersa uoluntate, & ex mala consuetudine magis, quam
 ex naturalibus causis oriatur. Porro deliberatio, atque
 uoluntas animi, qualibet naturali uoluntate potētior est.
 Nam uidemus formosissimos iuuenes, firmis-
 simis etiã uiribus præditos, & in ipso adolescentiã suã feruore, ac
 flore positos, nulli uoto continentiã addictos, ab his ta-
 men uoluptatibus, quibus fruis-
 cite potuissent, sola ele-
 ctione & constantia uoluntatis abstinere. Quod sanẽ in-
 dicat, non esse contra naturam continere a libidine, si cõ-
 tinentiam ipsam solo proposito continendi posse retine-
 ri. Quid enim tantopere saluator noster Christus conti-
 nentiam commendasset: Paulus tanto studio suasisset:
 Petrus tam efficaciter prædicasset: Apostoli tam fide-
 liter conseruassent: Ecclesia deniq; ipsa tot legibus, tot
 censuris, poeniscq; communisset: si aut præstari non de-
 beret aut seruari non posset: aut esset uel naturæ, uel hu-
 manis prorsus institutis aduersa: Libido sanẽ ipsa non
 tam natura homini adiuncta est, quam accersita ab Adæ
 peccato: ut ira, cupiditas, metus, ac eiusmodi mala, q̃q;
 a pleriscq; uoluptas non connumeretur in malis: at pot-
 tius, licet, falso, pro magno bono recipiatur, quod & ma-
 gnæ iocunditatis, & delectationis sit occasio: sed de
 hoc alibi suo loco dicetur. Quæris hic fortassis a me
 qui fuerint, ii, qui ad unguem, & perfecte serauerint cas-
 titatem: Sed quid opus ut me interroges, qui fuerint

Nēpe casti fuerunt apostoli, Martyres: Eremitę: confes-
 sores: Monachi: Virgines: Viduę: & uniuersus iustorum
 coetus. Per longum quidem esset, hic uirorum, ac mus-
 llerum, qui id pręstiterint, nomina recensere: quum uel
 ipsa enumeratio sola posset, ingens uolumen implere.
 Nam nemo fere inter sanctos habetur, ut non idem cę-
 lebs castusq; fuerit. Verum ut omnes, qui promittunt
 castitatem, casti sint: optari sanę potius, potest q̄ sperari.
 Sed ille tam deum sciet se continere uel facile posse:
 quum id ipsum aliquandiu ultro pręstare didicerit. Tūc
 enī quod antea existimauerat pene sibi impossibile, pa-
 rum admodum putabit esse, ac exigui laboris, pro eo,
 quod Deo tenetur impendere. Sed minus mirum uide-
 ri debet, si sint, qui contra castitatem rabidis uocibus la-
 treās: constat enim esse permultos, quos adeo à recta
 ratione, peruersa, ac uitiosa sensuum natura detorsit: ut
 nullo pacto possit sibi persuadere, quicquam ægregi
 ab aliquo fieri posse, uel quod non p̄t ipsi facere repu-
 tantes quicquid difficile est, esse sibi pro sua pusillanimitate
 impossibile, ac esse itidem prorsus cęteris: atq; ita
 temere ex sua natura & ex suo ingenio fingunt omnes
 homines, aliorum animos ex animo spectantes suos.
 Habet hoc natura eiusmodi hominum, ut in quo quis
 insanit, in eo putet & reliquos insanire, propterea per
 suasissimum fuisse Neroni, & ex suetonio: Tranquillo
 legimus neminem reperiri pudicum, aut ulla parte
 corporis purum esse: uerum pleroseq; dissimulare uitiū,
 & obtegere calliditate. Is enim contaminatis omnibus
 membris, q̄ turpiter, ac flagitiose sese his fœditatibus ad-
 dixerat, tam stulte, ac improbe de his ipse sibi persuase-
 rat. Siquidem abominandus ille spiritus ex suo ingenio
 cęteros iudicabat. At quanto sanę melius sentiunt, qui
 continentiam quidem pręstare ab homine posse non
 negant, sed ipsi de se diffidunt, & nolle pro sua mollitie
 consentunt. Periculosa pręsumptionis est inquit Ioan-
 M ii

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

nes Caspianus, necdum rebus recte discussis, nec certa ratione collecta, de natura cuiuslibet præpropere diffinire: ac de fragilitatis suæ consideratione, capere coniecturam cæterorū: & non de statu, & qualitate ipsius disciplinæ, uel de aliorum experientia proferre sententiã. Neq; enim si quis ignarus natandi sciens pondus corporis sui ferri aquarum leuitate, ac liquore non posse, experientia suæ uoluerit imperitiã definire neminẽ penitus posse liquidis elementis solida carne circumdatum sustineri, uera est eius opinio iudicanda: quam secundum experientiam suam uisus est protulisse: quum hoc non solum impossibile, sed etiam per facile esse aliis, & certissima ratione, & fide non dubia cõprobetur. Quod autẽ quis per somnium in honestis & turpibus uisis insus, & inuitus quandoq; polluitur, nequaquam ad imputatur peccato: dummodo non ex diurnis desyderiis, aut aliunde ab alto fonte proueniat, q̃ ab impulsu naturæ, quæ solita est nobis dormientibus, sine culpa aliqua nostra coactam ex abundantia humoris superflui repletionem leuare, & redundantem seminis fluxum expellere. Nam ut eleganter idem Caspianus in suis collationibus asseuerat, quicquid per escarum abundantiam concretum fuerit in medulis necesse est egeri, atq; ab ipsa naturæ lege propelli, quæ exuberantiam cuiuslibet humoris superflui uelut noxiam sibi, atq; contrariam in semetipsa residere non patitur. Est quoq; morbus, quem Gonorrhœam medici solent appellare: quo genitale semen nobis etiam inuitis dolentibusq; cõtinenter distillat: quod ne utiq; uitio dādum est, sed tantum naturæ, ac morbo adscribendum. Cæterum de eiusmodi morbo, aut somniis non disceptamus hic, sed de libidine, & uoluntaria continentia: quam non esse impossibilem satis (ut arbitror) disceptatum hucusq; fuit: qua autem ratione & libido cohiberi & continentia custodiri facile possit, in postremo libro dicitur.

LIBER TERTIVS. 100 91

Idonea asseueratio, q̄ homo ex ratione sua libera
 potest continere si uelit alioqui iumento
 rum similis habendus est. Ca. XXIX.

Quo nam cedo, iure imputari libidinis peccatum
 cuiquam posset, si necessarium foret homini libi-
 dinoso secundum appetitum carnis, & impu-
 dice præter animi sententiam quicquam facere? Et ec̄o
 uerso quidnam haberet in se boni castitatis studium: aut
 quæ uirtus esset continentia: si quicquam contra natu-
 ram temere niteremur: quando ex philosophi senten-
 tia nihil potest esse bonum in hac uita, quod sit iniqui-
 tra naturam attentatum. Veruntamen nemo negat con-
 tinentiam inter uirtutes censerī: ac esse uere bonum, siue
 quis salutis, siue tranquillitatis causa sese à uenere conti-
 nere disponat. Nam sicut nulla nostra culpa est, si non
 præstemus quod ab homine præstari nequit: ita quoq̄
 nulla uirtus, si quid contra naturam hominis nitēdo mol-
 liamur. Pari quidem modo, & honoris, & laudis præ-
 mio caret, uel quod totum sit contra naturam: uel quod
 totum naturæ tribuatur. Quemadmodum in brutis ani-
 malibus fieri uidemus, quæ nullam laudem ex suis actio-
 nibus consequuntur: quoniam si quid recte faciunt natu-
 ra sua tantum, non ulla animi uirtute faciunt. Atq̄ rursus,
 quod peccatum aut delictum ea ipsa incurrent, si quic-
 quam abominandum ex sua natura committant: quum
 ratione prorsus careant, qua rectum à prauo, æquumq̄
 ab iniquo dignoscere ualeant: Id enim est proprium
 duntaxat hominis habentis liberę uoluntatis arbitrium,
 non autem iumentorum usu rationis, & boni ac mali di-
 scretione carentium. Recta quidem actio labori, & uolun-
 tati, & studio data est: quod autem solui instinctu na-
 turę fit, non facientis, sed naturæ laus est: datorisq̄; tan-
 tum, non etiam effectoris commendatio. Naturæ siqui-
 dem hominis tributum est, ut possit bonum, & malum

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

discernere, uirtutem, & uitium cognoscere, & secundum
liberum uoluntatis arbitrium, id, quod mauult ipse se
qui. Quamquam actio boni, non ita natura praesto sit no-
bis ut mali, bonique cognitio, namque in eo opus est nobis
sedulitatis, studio, uoluntate: & super omnia diuina gra-
tia. Inde ex ipsa actione, & cognitione, & uirtutis, & uitii
quod nomen: inde laus, decusque premium pro merito unio-
cuique tribuendum. Quamobrem in sacris literis ubique
in historiis etiam gentilium legimus, continentes, & cas-
tos, semper pudicitiae laudibus decoratos: at impudicos
contra ob incontinentiae crimen graui supplicio pu-
nitos. Quod nequaquam iure factum dici posset: si uel
continentia uirtus non esset: uel incontinentia careret pec-
cato. Extat. D. Augustini sententia dicentis. Deum nun-
quam redditurum homini interitum, nisi is inueniretur
uoluntarium habuisse peccatum. Neque enim iuste Deus
ei suam iram inferret, qui ex necessitate naturae in transgres-
sione legis aliquando incurrisset. Et. D. Hieronymus, pec-
cati, inquit, non naturae ultor est Deus. Insuper quidnam quae-
so rationalis homo differret a ceteris animantibus? (ut
paulo ante dicebam) nisi in eo ratio libera sit, ac subdi-
tum teneat appetitum? Eas enim obediētes & uentri, &
ueneri natura finxit, abiectaque propterea ad pastum pro-
nas: quum hominem contra erexerit sublimem ad coe-
lum: uerum in conceptu, & ortu, & interitu pares penē
nobis fecit: iuxta illud. Unus interitus est hominum &
iumentorum, & aequa utrorumque conditio, sicut mori-
tur homo, sic & illa moriuntur. Et Mātuanus Homerus
ait. Omne adeo genus interris hominumque, ferarumque.
Et genus aequoreum, pecudes, pictaque uolucres. In furi-
as, ignemque ruunt amor omnibus idem. Differunt ergo,
quod in homine naturaliter ratio, in illis solum appeti-
tus, & libido propria dominatur. Hinc eis intemperatus
ardor in coitu, immodicus in pascendo appetitus: quor-
um utrumque in homine disciplina, ac ratio moderantur.

Eccl. 3

LIBER TERTIVS. MOD. 792

Qui uero secus faciunt, exisse e potestate mentis dicuntur: habenturq; propterea & dementes, & stolidi: q; hi cum homine pecudem copulauerint. Homini siquidē à natura, constantiæ, moderatōnis, temperantiæ, uerecūdiæ partes datæ sunt, & imposta persona eximia, cum excellenti præstantia reliquarum animantium. Proinde iuxta illud propheticum dictum, incontinentes iumentis insipientibus merito comparantur, q; ex sua intemperantia eorum similes esse uideantur. Voluptas itaq; ueneris, quicquid impudici quidam dicant, ita est naturalis, ut non omnino cogat, ita uero cogat, ut non sit prorsus uolenta; sed possit ab homine opitulāte gratia Dei pro arbitratu animi, uel ex religionis causa, uel amore continentia; aut omnino intermitteri, aut ex usu uitæ, atq; officio generandi licite ac modeste tractari in fœdere matrimonii. Nam sicut hanc suadet animalis natura, sic reicit disciplina spiritualis: quatenus nemo huic rei necessario quicquam debeat: nisi qui sic se animo abiiciat, ut nihil inter se ac tardam pecudem interesse arbitretur, malitq; quod proprium est quadrupedum, ac uolucrum, libidinem sequi, q; quod est proprium hominis, continendi rationem. Redarguit eiusmodi homines lyricus propheta dicens. Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus: quod nihil profecto sonat aliud, q; minime decere hominem diuino penè intellectu præditum, in desyderia carnis suis habenis belluarum more præcipitem ferri. Etenim quicumq; sese hoc pacto libidinibus deduit, tanquam pecora muta, nec habent incontinentiam pro uitio, cui repugnent, nec cōtinentiam pro uirtute, quam sequantur. Cæterum nos si recte sapiamus, si homines sumus, si uiriliter decertamus, non excidet nostris è manibus uictoria: quum nunquam defutura sit nobis gratia omnipotentis Dei, quæ ubique præsto est inuocantibus eum in ueritate. Neque id quidem aliter sperandum est. Vitiosa quidem præsumptio esset,

Psal. 18

Psal. 3

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Sap. 8

boni quippiam, nedum tam difficilem uirtutem propriis uiribus arrogat: quando id donum Dei est uel maximum. Sciu, inquit sapiens, quod aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Dat autem Deus omnibus uolentibus, ac annitentibus quantum in se est. Nulla ergo homini cuiquam, nisi aut à suo, aut à prauæ consuetudinis uitio peccandi necessitas ingruit: præsertim quum multo magis secundum naturam hominis sit celsitudo animi, atque constantia, quàm impetus, ac effrænata appetentia ueneris, quod est proprium pecudum, ac iumentorum: ut dicebam modo, quibus nec matrimonium est quo coitum rationabiliter moderetur, nec continentia ratio, qua impetum libidinis frænent.

Ut magnæ difficultatis est, ita & magnæ uirtutis continere. Cap. XXX.

Verum enim uero sicut negamus quenquam cogi uitio naturæ ad incontinentiam libidinis: ita ex professo fatemur perarduum esse, ac perquam difficile seruare continentiam. Magnum id certe opus, & perpaucorum hominum, atque (ut arbitror) omnium humanorum conatuum longe maximum. Magni ingenii est, inquit Cicero, reuocare mentem à sensibus, & cogitationem à consuetudine. Quare quum mecum ipse considero diurnitatem pugnae, libidinis stimulos, estus iuueniles, occasiones promptas, improuisos, ac inopinatos amoris congressus, quibus assidue exercemur: atque in horas oppugnamur, atque etiam dum recogito è carne nos, non ex silice natos esse, non possum non multum extimescere imbecillitatem, ac fragilitatem totius humani generis, & priuatim cuiuscunque, & meam: & propterea minus admiror esse complures, qui diffidentes quicquam arduum de se polliceri castitatis uouendæ sententiæ non subscribunt: ueritè ne sibi satis idonea uirtus sit

ad tantis impugnationibus resistendum. Non enim tantum urgent simul reliquæ uoluptates omnes, siue oculorum, siue aurium, aut odorum, seu saporum, quantum hæc uel unica uoluptates tactionum, & ueneris, quæ esse fit eiusdem generis, consorsque cum cæteris uoluptatibus corporis, attamen plus exagitat, uexatque magis uel hæc una mentem, quam cæteræ omneis. Quare uobis, qui duxistis uxorem, dum licuit, maxime parcendum duxerim: quoniam, ut scriptum est, non omnes capiunt uerbum istud, sed cui datum est à Deo. Et propterea nihil inconsulte, aut temere à quoquam promittendum est, antequam experiatur, quid roboris sibi fuerit: ut sic expertus demum sciat, quantum oneris possit suis humeris sustinere. Vnde poeta. (Versate diu quid ferre resculent, Quid ualeant humeri, cui lecta potèter erit res.) Nec constantia certe nec gratia diuina huic deseret. Et enim animus bene præparatus, & edoctus Deo propitio, modo uelit, superat omnem difficultatem. Quod quidem maxime uerum est iuxta illud peruagatum uulgo prouerbiū. Nihil difficile uolenti, Dicis ergo quantumuis difficile, quantumuis arduum continere non resisto, modo non omnino neges posse fieri, aut Dei gratiam tibi deesse contendas. Neque enim eximiū quippiam dici potest, nisi sit plurimis incommodis difficultatibusque uallatum: quibus proferat uirtutis suæ mirabilem, lucidumque splendorem. Est enim uirtus sicut ignis silice obstrusus: qui non prius incipit apparere, quàm si aliqua fuerit uiolenter excussus: tunc enim uelut circumuentus angustiis, profilit rutilans, & superata difficultate refulget. Nam sicut ex acinis uinum, ex fauis mella, ex bacca oleum, ita ex difficultate per constantiæ torcular ipsa uirtus exprimitur: atque ut rosa flos omnium gratissimus ex spinis nascitur, sic ex magnis, ac asperis laboribus, triumphus, gloriaque uirtutis. Verbum est pythaci illius sapientis, Bonum semper difficile existere. Et se.

Matth¹⁹

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

neca. Non est inquit, quod existimes ullam sine labore uirtutem. Quid quod nec uirtus ipsa, nec laudabile aliquid solet nobis attribui, si aut natura, aut sorte quadam, sine ullo nostro studio, aut labore contigerit? Nam iuxta illud. Dura imperia tolle, quid uirtus erit? Praclare ergo Apollonius Tyaneus, (ut scribit philostratus) dicere solebat, non recte sibi uideri, ut eunuchi in numero temperatorum, & continentium hominum ascriberentur: quia roasti, & uiolentia quadam compulsi continent: non labore, & uirtute constantiae: quando continentiae munus sit, esse quidem cupientem, & appetentem ueneris, nec tamen turpium titillatione libidinum superari. In eo quidem aiebat humanam quampiam inesse uirtutem, quae posset cupiditates eiusmodi subdeere rationi. Per ea ergo, quae hic in tanto certamine nos assidue exercent, sollicitant, atque fatigant: approbari sanè magis, ac corroborari debemus, quam frangi: si modo uiri sumus, & si quicquam praeter carnem sapiamus.

Quod desperandum non sit nos posse caste uiuere, & si magna sit fragilitas carnis.
Cap. XXXI.

AT uero dicat fortasse quispiam mens mea assidue quatitur, facile labascit uoluntas, acriter stimulant sensus, & caro suapte natura prona ad uenerem, aestu etiam cogitationis accensa magis maligneque appetitur: homo sum, ac molle quoddam ac tenerum in me esse sentio & ideo neque sum ad resistendum idoneus, neque ad perferendum certamen paratus. Quid agam? Vera profecto dicis, nihil contendo: idem & nos, aliis licet uerbis, proxime diximus: assiduis nanque congressibus quatimur, & crebris colluctationibus afflictamur: quando nos sacerdotes ueluti in acie cornibus locati grauiori urgemur incursum: atque caeteri

is acius oppugnamur. Veruntamen non est, quod pro-
 pterea à proposito sancto quispiam nostrum debeat ab-
 sterreri: fidelis est Deus, & ut gentium doctor Paulus af-
 firmat, non permittit tentari nos supra id, quod possu-
 mus, sed dat nobis etiam cum tentatione prouentum.
 Etenim quamuis concupiscentiae pugnam effugere non
 ualeamus, diuino tamen freti auxilio, quod ubique no-
 bis praesto est, obsistere fortiter, ac perferre constanter
 ualeamus: quoniam unus omnium, qui nouit plures de te-
 natione eripere Deus est. Castitas uero non commotio-
 ne tantum carnis, quae nobis etiam inuitis naturaliter
 excitatur, sed consensu magis, aut actione corrumpitur.
 Quam obrem licet in numeri aduersus nos hostes cir-
 cūstent: licet tentationibus undique affligamur, nihil tamē
 propterea desperandum est, quum is ipse dominus
 stet pro nobis, cui resistere neque hic in mundo, nec sur-
 sum in caelo, nec apud inferos deorsum quisquam pos-
 test. Nihil nos ergo deterreat tētionum metus, aut dif-
 ficultas certandi. Sed ubi succurrit, quā grauis sit no-
 bis aduersarius constitutus, ex templo subeat, quā impro-
 ptus, quāq; inuidus nobis sit praeparatus adiutor. Qui
 libet profecto in seipso imbecillus est, at in eo ipso sanē
 robustissimus, modo sibi dāesse nolit, spemque retineat
 & cupiat adiuuari. Clamat enim Apostolus omnia possu-
 sum in eo qui me corroborat. Si quis ergo libidinis ri-
 mulis acriter impugnetur, si periclitari nolit, hoc sibi per-
 fugium semper habeat, & infestatus ab eiusmodi concu-
 piscentiis, statim mentem, & oculos in caelum erigat, &
 inde sibi auxilium deposcat à Deo, quo adiutore nemo
 non uincit pugnans. Is quidem in hoc certamine dunta-
 xat superatur, qui dedere ignauiter sese malit, quā uiri-
 liter decertare; quique semetipsum prodens desidia, aut
 desperatione consistendi, ultro sese hosti necādum praē-
 bet. Verum ne forte nostra haec interim assertio minus
 auctoritatis habeat, quasi à nobis profecta, audiamus

V. 11. 12. 13.

1. Cor. 10

Phil. 4

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Matth. 7

01.703.

2.1114

quæso quid nos doceat in euangelio dominus, ubi parabolam facit de duobus hominibus, altero super petram altero super arenam ædificantibus. Ædificium autem quod super petra constructum fuerat, nulla unquam uiuentorum, nullis imbris, procellisve, aut torrente subuerti potuit: at quod super arena iacebat, urgente uel leuissimo cursu fluminis, effluente paulatim arena statim corruit. Vide quod ex doctrina saluatoris, non fuit uiolenta sola satis ad subuertendum firmisimum ædificium, alioqui corruisset utrunque: sed fundamentorum infirmitas in culpa fuit. Sic ad lapsum, & ruinam pudicitie, haud tanti roboris est libido: ut impetu suo sola possit dirruere inconcussam animi constantiam, atque corporis prosternere continentiam, nisi pusillanimitas nostra, effœminataque mollicies in culpa fuerit. Quamobrem si contra illicita desyderia, atque contra furorem libidinis fortes, atque inuicti stare cupimus: supra uiuam petram, qui est Christus, solida nobis iacienda sunt fundamenta, & firmisimo continendi proposito usquequaque blandis tentationum suasionibus resistendum. Ictis enim muniti presidii, ac fundamentis firmati, omnes carnis procellas, omnes libidinis insultus facile perferemus: quæ quidem quanto nos acrius impugnabunt, tanto subinde gloriosiore nobis uictoria tribuent, ac triumphum. Nam ut ait, D. Hieronymus, quanto plura sunt, quæ impugnant pudicitiam, tanto uictoris maiora sunt præmia. Nulla profecto insignis uictoria nobis in hoc mundi stadio sine forti, ac pertinaci Marte paratur. Nam sicut tranquillitatem turbines, ac tempestates cœli, marisque commendant: sic libidinis ardor, & carnis stimulus continentiam. Non est enim uirtutis: aut uoluntatis nostræ facere ut non tentemur, sed aut negare, aut præbere tentationibus consensum id tantum nostrum est, diuina tamen gratia opitulante. Quapropter nulla in eo noxa cœsenda est quod innitamur in uitium, sed qui

assentimur tētorī, ea demum culpa est. In eo siquidem
 experimur uirtutem, in hoc perdimus innocētiam: tam
 quum ui aliqua interpellante concitatur, & resistimus,
 ascribitur nobis tentatio ad gloriam: quum uero supera
 mur, nobis deputatur ad gehennam. Quando ne ad
 oscitantes, & ignauos fuit unquam triumphalis palma
 delata: aut quando pauidis, & imbellibus uictoriam
 partam legimus: Nimirum ille tantummodo Agoni
 sta coronatur, qui se prius exercuerit in theatris. & quem
 diuturnus armor ūlabor obtriuerit: nō autem ille qui ex
 tra periculum, contempto labore, domi ociose resedit.
 Extat præclara panetii illustris philosophi sententia de
 cere animum uiri sapientis inter pericula, & tumultus re
 rum humanarum positum circumspicere omnia: & uno
 dique mala ingruentia præcauere, & semper promptū
 expeditumque esse debere ad uitandos, tolerandosque,
 quicumque ueniant, insultus: et sicut athletæ solent, & ani
 mo præsentī, & brachiis elatis, & toto corpore stare pa
 ratum, ne quid omnino repentinum, aut inopinatum cō
 tingat. Itaque fratres mei non molliter, ac timide, sed
 acriter, atque audacter certare nos oportet, quicumque
 sancto castitatis proposito, uotoque addicti sumus
 nec debemus uincendi diffidentia, aut pusillanimitate:
 pugnandi hosti cedere, quem possumus, si nobis deesse
 nolimus, cum Dei gratia pugnando sine dubio supera
 re. Pugnandum est ergo legitime: quoniam potiri cœ
 lesti illa beatitudine non nisi pugnando ualemus. Scri
 ptum est enim regnum cœlorum uim patitur, & uiolen
 ti rapiunt illud. Nonne, & agricola ipse nullis laboribus
 parcens, diu noctuque agrum per æstus, & frigora, asfi
 duus colit, ut ex suo labore speratos aliquādiu fructus
 accipiat: Non ne & mercatores, & milites, ac studiosi
 literarum ad ætatem usque extremam, inter fluctus, &
 arma, ac inter gymnasia, & in magnis tempestatibus, præ
 liis, uigiliisque anxiam trahunt uitam, ut diuitias, & ho

Matth. 11

DE CONIV. ET CONTI. ASCER.

nores acquirat : & ut tandem, & gloriosi, & diuites moriantur : Quæ ergo ignauia nostra est, aut potius (ut uerius dicam) clementia nos quicquid laboriosum est, & periculis plenum, pro breuibus, commodis inuito animo perferre, at in rebus æternis, ut perpetuo delectemur, nolle tantillum, uel laboris, uel molestiæ sustineret Laborandum sanè nobis est, & contra difficultatem strenue pro uiribus oblectandum : ut breui peracto certamine, perenni æuo, in cœlo summa cum tranquillitate quiescere ualeamus. Dicis fortassis graue opus & durū, fateor, sed gloriosum: sed salutare. Legitur apud Platonem de Ico Tarentino, quod quum in Olympiæis, & aliis certaminibus frequenter pugnaret, tam artificioso circa hæc studio sit usus, ut nullā unquam in toto exertationis suæ tempore uenerem norit. Idem de Chrifto ne, & Atylo, & Dio pompo & aliis quamplurimis illustribus Agonistis refert, qui tam etsi robore, & bona ualitudine corporis proniores esse debuerant ad libidinem, quàm qui sint corpore imbecillo tamen uictoriæ cupiditate, quam consequi ex eiusmodi palestra cupiebant, continentissime uixerant: quod scirēt usum ueneris uiribus plurimum officere. Sed si huiusmodi homines ob tam fluxam spem gloriæ ita continent: longe sanè facilius erit nostris hominibus, propter spem summæ, & immortalis gloriæ idem præstare: ut pro sua continentia uictoriæ palma multo præstantiori, quàm Agonistæ donentur. Corona enim quæ consueuit dari in olympiæis certaminibus, pro qua tanti labores suscipiebantur, quidnam erat, præter lauri folia, & clamorem populari, & inanè plausum: quæ certe omnia paucis horis citissime euanescebant. At hæc corona, qua hoc certamine uictores donabimur, nihil habet corruptibile, nihil transitorium, sed totum spiritale, & perpetuum: ita ut nobis labor exigui temporis munus mercedis æternæ retribuat.

84. d. 12. 13. 14.

Multum nobis praesidii coelestis atque humani
 tus dari ad resistendum impugnationibus
 carnis. Cap. XXXII.

AD promerendam autem uictoriam contra im-
 pugnantem libidinem satis nobis praesidii Deus,
 naturaque tribuit, dum modo pro uiribus oblu-
 scari uelimus, & non ignauia, ac mollitie hosti cedere,
 nihil reluctantes. Illum, inquit Anselmus, Deus adiuuat,
 nec finit supra uires tentari, quem uidet tota uirtute con-
 tendere. At ille continere non ualet, qui non toto corde
 id appetit, ut propterea mereatur adiuuari. Sunt enim
 quidam ita imbecilles, & molles, ut non solum non repu-
 gnent uitis: sed ultro sese offerant ipsi magis: nec expe-
 ctent, sed praueuiant atque praecurant tentationem, quarentes
 occasiones peccandi. Alioqui quid est, quod dubitet quis
 quam resistere posse tentationibus: quum tantae curae
 Deo sumus, ut angelos suos mortali cuius homini mi-
 nistros, pedagogosque constituat. Nam cuiuslibet datus
 est angelus sanctus ad custodiam: qui ubique praesto sit
 nobis, & contra spirituales nequitias sedulo, strenueque
 subueniat. Vnde regius propheta Dauid. Immittitur An-
 gelus domini in circuitu timentium eum, ut custodiat eos.
 Et Apostolus ad Hebraeos. Omnes sunt administra-
 rii spiritus in ministerium missi propterea, qui haeredita-
 tem capiunt salutis. Quid est ergo cur dubites, aut dif-
 fidas tueri posse, ac seruare, quam pepigisti, perpetuo ca-
 sitatem, si uelis: quum & tali custodia, talique duce du-
 caris: Sed quid dicemus de multiplici etiam uirtutum
 praesidio quo munimur: Et, non uidens Deus hominem,
 quem formauerat, natura imbecillum, instruxit eum di-
 uersis uirtutibus, quasi armis, ut qui cum carne, & mun-
 do, & diabolo esset assidue pugnaturus. Maxima qui-
 dem uis est ad tuendam pudicitiam in eiusmodi uirtuti-
 bus posita quas nobis & Deus, & conditio ipsa huma-

psal. 33
 Heb. 1

DE CONIV. ET CONTI. ASCER.

na conciliat. Verum excitandæ sunt hæc si forte torpeant,
& expurgandæ, si dormiant: atque inde ab eis in omni
ni certamine certa præsidia nobis comparanda. Aderit
quidem tibi statim uirtutum chorus, qui nullatenus sinat
te periclitari nolentem. Eritque princeps in ea pugna te
perantia libidini ueneris maxime infesta, quæ te nihil tur
piter, fœde uere facere permittat. Hæc enim si animo adhe
reat tuo, sobrium te, ac temperantem, uerecundum, pu
dicumque reddet: hæc una quidem libidines frangat, aff
fectus temperat, furores coercet, desideria bona multi
plicat, & uitiosa castigat: omnem denique totius uitæ or
dinem concinnat, & moderatur. Non aberit insuper, &
quæ maxima habetur, uirtus animi fortitudo coelestis,
quæ te forti semper animo esse faciat, non permittens
assentiri, aut succubere illecebris cuiuspiam inhonestæ
uoluptatis: neque consentiens molliter, aut effoeminate,
aut præter decorum quicquam facere, aut præter tur
pia, quæcunque timere. Huius comites sunt magnanimitas, fidu
cia, constantia, tolerantia, longanimitas. Præsto quoque tibi
erit iustitia: quæ si obtemperaueris, non sinat mundi
ciæ & animi, & corporis, quæ Deo promiseras, abnegare,
teque turpiter dæmoni inimico prosternere: & animi cor
pori, & appetitum rationi subicere, quod per quam inli
quum est sanè, atque nefarium. Hanc sequuntur, concor
dia, pietas, humanitas, benignitas. Non longe aberit ab
hoc tam pulcherrimo comitatu prudentia, cuius partes
sunt ad rationis normam, quæcunque agimus uniuersa
dirigere: & hanc comitantur cautio, providentia, circum
spectio, quibus adiutus possis hostiles insidias præcaue
re, commoda; & incommoda præuidere, honestatem
uoluptati præferre. Aderunt insuper & aliæ uirtutes, quæ
ethnicis parum notæ fuerunt, at nobis, qui confitemur
christum uel in primis amandæ, Fidem dico, spem, chari
tatem, quæ quidem uel solæ conciliare nos possunt Deo,
& ad omnium aliarum uirtutum culmen subuehere,
atque in

et. i. 1. 1.
y. dix

atque in omni spiritali certamine inuictos reddere.
 Aderit postremo, qui nulli deest legitime decertanti, om-
 nis huius tam pulchri comitatus moderator, & rector
 Christus Iesus, qui nos potentiae suae brachio tueatur:
 quatenus profligatis demum hostibus uictoriae gloriae
 consequamur. Certum est enim neminem fore tutum à
 concupiscentiae peccato, si quemadmodum ad sugges-
 rendam libidinem, ita quoque ad compellendam uolun-
 tatem, nostrae carnis, aut daemone potestas esset: uerum
 hoc temperamentum diuinitus cuique datum est, quod
 sicut eis instigationis facultas est: ita pariter sit & animo
 resistendi libertas. Quocirca negatur quenquam nos-
 trum posse à diabolo, aut à concupiscentia carnis deci-
 pi: nisi qui hosti suo sese submittit arbitrio uoluntatis.
 Sicut enim illic pro libidine caro confligit: ita hic ratio
 pro castitate resultat. Verum tu inter haec certamina quasi
 sequester, & medius, uide utri maioris obedire: aut adhae-
 rere libentius. Illius partes, aut dependunt sensus, istius
 uero ratio, & intellectus. Suadent enim sensus uolupta-
 tem, quae cito abibit, suadet ratio continentiam, quae nun-
 quam est interitura: tu interim memor finis delibera, &
 delige quid agendum in hoc conflictu. Apud T. Li-
 uium sic consulte Scipio ille Africanus Massanissae regi
 suadet, quum captus amore Sophonisbae ferme desipe-
 ret. Vince inquit animum, caue deformes multa bona
 uno uitio, & tot meritorum gratiam, maiore culpa, quae
 causa culpae corrumpas. O praeclarum uerbum, & intus
 in insculpendum praecordiis. Maior sane culpa, quam
 causa culpae. Causa quidem culpae exaturatio libidinis est,
 quae in momento pertransit: culpa autem causa est mors
 cuius poena nunquam finitur: stipendia enim peccati mors.
 Etenim si uelimus diligenter ista pensare, non erit tan-
 ti laboris continere quanti fortassis existimant plerique
 dummodo procuremus nobis ista praesidia, quibus
 quasi firmissimis moenibus, muniamur: ac desinamus

Roma. 6

N

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

deinceps infamare naturam: quando illa quidem nos
fatis firmos, & fortes gignat, armetque uera: coelestique
uirtute, et si molles, & imbecilli nostro postea uitio igna-
uiaque reddamur. Nam quia tu modo naturam quasi uirtuti
contrariam, repugnantemque accusabas, morbus est cet-
te animi, potius quam natura: quando non esse in natu-
ra cuiusquam, sed in opinione istam impossibilitatem
fatis superque paulo superius declarauimus. Nonne uides
superbos, ambitiososque homines nullo unquam hono-
re contentos, sed semper ad altiora inflatos, & anxios
anhelare? & qui auari sunt, quanto plura congerant, tan-
to etiam audius appetere plurima? Quid nam hoc est?
Morbus certe est, & aegritudo quaedam peruersa animi
male affecti, non autem natura. Idem sane & hominibus
lasciuus, & libidinosis solet euenire, quibus nulla
unquam libido est satis: & hi tamen, quum grauissimo
laborent morbo, aegrotare se nesciunt: ex quo in dies
grauiori afficiuntur ualetudine, nec intentant interim huic
morbo quasi integri, & sani ullam prorsus adhibere medicinam.

Posse hominem & a uenere, & a quibuscunque
uitiis, quantumuis pronus ad ea fuerit per
Dei gratiam continere, sese si uelit.

Cap. XXXIII.

INique illi quidem sentiunt, qui ex eo quod homi-
nes sunt, continere se posse negant, quasi naturam ui-
tio laborent, non suo. Sed multo etiam iniquius face-
re uidentur, qui dum id de omnibus negare non possunt,
& cauendo diluere flagitium suae turpitudinis uolunt,
contendunt suo se fato aut genio, seu peculiari natura,
uiolenter ad libidinem rapi. Quamobrem conuincenda
hic est fatua eorum pernicacia, atque manibus hisce
argutis ualidissimis rationibus respondendum: ut
is error, qui eorum pectoribus inhaesit, penitus eruatur.

Quod facile sperandum foret, si nos audire uelint, & non potius uitio gaudeant ipsi suo, malintque flagitiorum sordibus contabescere, falsis opinionibus innitendo, quàm muniri, atque exornari uirtutibus, sanis monitis obtemperando. Adducatur ergo contra eos hoc loco in primis sanctum, ac præclarissimum, D. Augustini testimonium ex eo libro, quem contra Pelagium ædidi, ubi omnino negat in libidinem quenquam ulla uis posse aliunde quàm à propria uoluntate compelli quàm à libendo, id est à libitu, per derivationem libido sit nuncupata, quia quod ad libitum fit, fiat. Quod quidè maxime uerum est, atque admodum probabile. Ad id factum etiam quod. M. Tullius in eo libro, quem de fato nominauit, longa oratione disseruit: affirmans multis etiã exemplis, & iis quidem illustribus, complures homines naturæ uitium humana prudentia sustulisse, & nihil esse omnino naturæ hominis tam difficile, quod usu, & disciplina in melius emendari non possit. Ibi autem refert in exemplum stilponem Megaricum philosophum acutum sanè, atque probatum uirum: qui à suis familiaribus ebriosus, & mulierosus nõ in opprobriũ (ut fit) sed potius pro summa laude consueuerat appellari: quod uidelicet, sic uitiosa ab eo natura domita, & compressa esset modestia, & disciplina, ut nemo unquam aut uinolentum illum uiderit, aut libidinis sorde notauerit: quàm tamen facere, & habitu corporis præ se ferre eiusmodi uitia uideretur. Quid Socratem? non ne, ut ab eodem refertur, zopirus phisognomon, qui se profitebatur hominum mores, naturam que ex corpore, oculis, uultu, fronteque cognoscere, stupidum eum esse dixit, ac barbardum: addiditque etiam mulierosum. In quo uerbo Alcibiades cachinum dicitur sustulisse, qui eum continentissimum, sapientissimumque cognosceret. Idem fere iudicatum de Diogene philosopho, quem phisognomon alter quidam peritissimus intuitus, oculos corruptoris

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

puerorū habere dixit: propter quod indignati discipuli
 repēte in eū impetū fecissent p̄ceptoris suis opprobriū
 ferre æquo animo nō: ualētes: sed eorū iracundiā restin-
 xit, sedauitq; Diogenes, his uerbis. Q uiescite iuuenes,
 ad hoc p̄cliuis sum, ut oculi monēt, at cōtineo me mō-
 destia, ne labar in eā turpitudinē, quā nefandissimā semp̄
 p̄ duxi. Sed & Xenocrates hebetissimi ingenii, ac tardi-
 fuisse p̄hibetur: atq; à Platone eius p̄ceptore proinde
 & sepe, & acriter obiurgatus, dictumq; & p̄ iocū unū im-
 primis esse qui calcaribus indigeret: attamen is habitus
 est postmodum optimus philosophus, quòd in eo nat̄-
 turæ defectum suppleuerit mentis industria. Cleantem
 quòque tanta ingenii tarditate fuisse p̄hibent, ut uix il-
 lum ad se p̄ceptor admitteret, attamen ab eo tanto
 studio, & labore, exculca fuit illa naturæ sterilitas, ut ex-
 cellentis philosophi, & secundi Herculis nomē sit post-
 modū inter philosophos affecutus. Addamus etiā his
 exēplis, (si placet) Demosthenē eximiū oratorē, quē nat̄-
 tura penē fecerat elingūē: ita ut adulta iā ætate R. literā,
 more balbutiētis infantis, exprimere nō ualeret: eā tan-
 mē balbutiē sua sic expugnauit industria, ut apud græcos
 nulla faciūdiōr, nulla suauior oratio, aut p̄nūciatio q̄ De-
 mosthenis habeatur. Quinetiam idem ipse tantum cō-
 tinendo animam in dicendo est affecutus, ut una conti-
 nuatione uerborum, binas uocis cōtentiones, & remis-
 siones contra communem hominis naturam facile cō-
 tineret. Porro quam elegantissime Terentius poeta uis-
 tam hominum perinde dixit esse, quasi quum ludas tes-
 seris, ut quod iactū non cecidit, id arte corrigas. Sic sanē
 & robora, & cæteræ arbores, etsi natura aliter natæ sint,
 arte tamen ad id formantur, quod usus noster requirit.
 Facere uidetur ad hūc locum quod Anæus Seneca scri-
 bit in libello de Ira. Nihil aut est tā diffiile, aut arduū, qd̄
 p̄tinax opa, & intēta cura, & humana mēs nō expugnet,
 & quod in familiaritatē non p̄ducatur assidua meditatio.

Haud disimile est multum in hac re nobis ab eo quod in
 equis bonis, malisve solet euenire. Sunt enim quidam ita
 natura mites, & moderato ingenio nati, ut sine ullo ne-
 gocio tractabiles sint: alii contra ita rebelles: atque indoma-
 biles, ut eorum ferocitate multum insudans domitor, uix lu-
 patis, uix fuste ac calcaribus subigat, caeterum ubi parere
 didicerint, efficiuntur postremo faciles, ac caeteris mitio-
 res. Talis ergo si forte tibi natura contigerit ut sis ualde fa-
 cilis, & prorsus ad uenerem, ne spe pertinens decidas, quasi con-
 tines esse non possis, immo uim affer sensibus, & tanto ualē-
 tius insurge contra difficultatem, quanto ab ea acrius ur-
 geri te senties, atque ex eo tibi uberiores materiam au-
 gendae uirtutis oblatam esse existimes potius, quam
 sublatam, nam ubi tu semel frenum momorderis, & hanc
 ipsam difficultatem aliquando multum, grauique labore
 superaueris, ad omnia perferenda eris postmodum ala-
 crior: & quanto id difficilius consecutus fueris tanto cae-
 teris in ea ipsa re merito gratiaque praestabis. Bono tan-
 tum sis animo: quoniam si non tuo studio, saltem diuini
 non auxilio efficies in ea re, quicquid uoles. Omne quidem
 naturae uitium firma animi pertinacia facile superatur:
 atque etiam natura ipsa in ea praesertim re uelit nolit, co-
 gitur longiori assuetudine patrocinari rationi. Res ergo
 ita se habet, ut possit quisque continere, si uelit, & nemo
 peccet munitus: nullumque sit in homine tam naturale,
 tamque procliuē peccatum, quod uel auferri, uel saltem cor-
 rigi, morum disciplina non possit. At quae tamen non nega-
 mus in naturis hominum dissimilitudines quasdam, atque
 defectus inesse quandoque ita deprauatos ita insitos long-
 ga consuetudine ut nullis possint, aut studiis amoueri,
 aut ingenio corrigi, aut uel aliqua omnino cohiberi. Va-
 ria siquidem est diuersitas animorum, sicut & corporu-
 rum. Sed scire debemus iuxta philosophorum distinc-
 tiones, quod quicquid nobis natura contingit, aut à
 causis naturalibus antecedentibus, aut à subsequentibus

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

proficisci: quod autem ex antecedentibus prouenit, id negant esse in nostra potestate: nam acutos esse, aut hebetes ingenio, robustosve, aut imbecilles corpore, id non est in manu, aut arbitrio cuiusquam positum: sed ut quicquid nascitur, talem esse natura necesse est. Verum secus in eis, quæ procedunt ex causis subsequenter: ut est pronos esse ad cupiditatem, ad iram, ad libidinem, & similia. In his namque perturbationibus, quæ tuius natura procliuus simus, temperare tamen nobis possumus, & institutione, & disciplina prouehi ad meliora: dum modo ratio hominis in regni sui solio constituta, & diuino robore præmunita, appetitum, & iracundiam, & omnes libidines noxias subiugo, uel in compedibus semper habeat. Hanc enim supremus omnium rerum rector, & creator Deus imperatricem, & dominam esse uoluit, ut & animo, & corpori, sua auctoritate, ac potentia dominaretur: & omnibus sensibus imperaret. Quamobrem si secundum huius imperium uixerimus: libidinem sanè & quodcunque uitium in nobis, tum animi, tum corporis natura subortum fueris facile superabimus, nec erit quod deinceps incusemus naturam aut fatum, quasi eius culpa, & non libero potius arbitrio nostro peccemus.

Neque peccatum libidinis, neque aliud peccatum esse ex natura creati hominis, sed ex poena damnati, Cap. XXXIII.

Non erit fortassis ab re hic, quæ à nostris theologis de hac ipsa quaestione diffusus disputantur, ad propositam materiam aliquanto breuius recensere, ut exornent hunc locum, & reddant ea etiam, quæ diximus, planiora. Non enim omnes uident, non posse scilicet continere ab illicitis, non esse magis ex natura creati hominis, quam ex poena damnati. Hic autem intento opus est animo, ne si quid dictorum, uel mi

LIBER TERTIVS. 100

vim effugerit, omnia prorsus excidant. Principio concupiscentia, si forte nescias non tam à natura hominis instituta est, quam ab ea potius destituta. Natura namque humana ante peccatum nulli erat concupiscentiæ carnis obligata, nulli pœnæ debita, nulli ultioni subiecta, sed post Adæ peccatum, in ultionem culpæ, suborta carnis concupiscentia tum primum insolens facta est, spirituique rebellis: atque exinde reddita effrænis, & præceps, sæuam sibi usurpauit in homine tyrannidem. Vnde, D. Augustinus Libidinē, ait, nō formauit Deus, sed diabolus præcedente peccato. Nam matrimonium primum omnium sacramentorum ante peccatum à Deo institutum est in paradiso, sed tunc ad officium tantum propagationis, & ideo dictum, Crescite, & multiplicamini: uerum post Gene. 1
 Adæ peccatum, suborta mox concupiscentia, etiam ad remedium fornicationis concessum, ne uiolentia libidinis trahatur homo ad uitium: & cogatur contra præceptum domini peruersa uoluntate delinquere. Prima ergo matrimonii institutio fuit, ut genus hominum multiplicaretur: secunda autem ut concupiscentiæ quoque ultimum eo potissimum remedio sopiretur: & imbecillitas animi, quæ est in carne propter peccatum, adiuuaretur, remedio nuptiarum. Est autem facile uidere, quomodo concupiscentia ex uitio naturæ corrupte suborta fuerit, & non cum ipso homine nata à principio, ut cætera sensuum officia. Nam quam reliqua membra corporis, ut est pes, manus, lingua oculus, & eiusmodi obtemperant homini, & ad nutum eius resideant, & moueantur, sola genitalia non parent imperio uoluntatis: nec sedentur, aut excitantur animi arbitrio: sed ultro, ex sua libidine aguntur, æstuant furuntque proprio feruore, & furore. Quamobrem satis apparet, quod homo nullo primæ uel naturæ impulsu concupiscere cogatur, sed ab originali peccati fomite potius trahatur, ut intillantis libidinis concupiscentiam prolatur. Accusanda est igitur

N illi

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

tur naturæ corruptio, quæ prona est ad malum, non autem naturæ institutio, quæ prima in se perfecta fuerit, & ad nullum concupiscentiæ uitium inclinata. Est autem libido naturalis, non quæ adhæserit homini tunc primum ex natura, quæ fuit instituta, sed ex corruptione ipsius naturæ, quæ ei propter peccatum aduenerat: & proinde quasi esset naturalis inoleuit postea in homine, non origine, sed consuetudine peccati. Verum si quis modo, pro defensione suæ incontinentiæ causetur naturæ corruptionem, ipsamque ream agat, & non magis propriam uoluntatem: is primo humanæ naturæ institutum ante Adæ peccatum, & gratiam diuinam superadditam postea peccato attendere debet, quæ est præ sui excellentia, tam naturæ cõditæ, quàm etiam uitiatæ merito perferenda: tunc uidebit gratiæ sanè munus, quod nobis datum est diuinitus multo potius esse ad custodiendam continentiam, quàm ipsius uim naturæ corruptæ ad reflectendum animum ad turpia. Siquidem hæc gratia nobis diuinitus data, naturam illam priorem, quæ fuit ante peccatum, in nullo sibi sentit aduersam: immo in omnibus rebus habet eam sibi amicam, & communibus auspiciis secum contra naturæ corruptæ uitia decertantem. Nam iuxta illud Apostoli, ubi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Præualebit ne ergo debilis, & solus hostis, quæ est natura corrupta, aduersus tam acerrimos athletas, naturam scilicet illam priorem, & diuinam et superadditam gratiam, ut plus roboris habeat ad deiciendum carnalis impulsio, quàm ad subsistendum diuina Tectio: Minime quædè nisi intetato Marte deficere malimus turpiter, quàm repugnare uiriliter. Porro quis cunque uoluerit incedere cautæ, & decertare ualenter, absque dubio, & ui quadam naturæ pristinæ, & nouæ gratiæ præsidio communitus omnem libidinem noxiam, & simul cuncta uitia foeliciter superabit. Quo citius desinat, si quis uictus forte ceciderit, aduersus naturam

Roma. 5

uanis quærelis insurgere, quasi inuitus illius impulsu de-
 derit, neque rursus Deum incuset, quasi is sua gratia des-
 stiterit adiuuare. Quin potius seipsum redarguat, uel quod
 sibi ipsi plus æquo confidens temere certauerit, uel quod
 pusillanimitate perterritus ultro sese hosti dederit, uilipen-
 dens auxilium desuper implorare. Certum est enim cum
 eos mortales faculis patere libidinis, & assidue ex quo
 sunt homines, proteruis rætationibus impetu, scuto tamē
 præpotentis gratiæ semper, & ubique defendi. Et quis
 est, ut interrogat idem Augustinus, usque adeo sapiens,
 ut contra libidines nullum habeat omnino conflictum?
 Votis ergo instandum est, & subsidium diuinæ gratiæ
 piis precibus die noctuque desuper exposcendum, quod
 & Paulum gentium doctorem, dum eiusmodi quatero-
 tur luctamine, exposcere solitum legimus, & idem nos
 suis ipsius exemplis, & eloquiis edocemur. Video, in-
 quit, aliam legem repugnantem legi mentis meæ, &
 captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris
 meis. In fœlix homo, quæ me liberabit de corpore mor-
 tis huius? num angelus? num homo? num egomet?
 num alia creatura? Quis autem id sibi denique præstare
 re posuit, subsequenter his uerbis ostendit. Gratia in-
 quit Dei per Iesum Christum dominum nostrum. Con-
 cedimus ergo allegantibus pro natura corrupta, oppu-
 gnari nos quidem ex ea occasione etiam inuitos: nec
 subsistere per nos met posse, atqui asserimus tamē posse
 se nos per uirtutem naturæ conditæ, quantacunque ea
 sit, reparata iam per lauacrum regenerationis, & per gra-
 tiam nobis semper assistentem, & præualere libidini &
 tentamenta carnis uincere si uoluerimus ita tamen, ut
 qui uicerit, uictoriam non propriæ uirtuti, sed gratiæ di-
 uinæ ferat acceptam: sciens, quod qui nostra sponte ce-
 cidimus, non nisi per gratiam resurgemus, ita planè ut
 in casu culpam nostram, in erectione Dei gratiam sem-
 per agnoscamus. Cesset itaque iam omnis quærela ad-

Roma. 7

Ibidem

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

uersus instam hominis naturam, & omnem culpam ex
uitio deprauatæ uoluntatis in nosmetipsos cōferamus:
& neutique naturæ corruptæ tantum imputemus, quan-
tum etiam nostræ uoluntati facili ad malum, & sua ipsi-
sus sponte ruēt: quandoquidem nobis ipsis desumus,
& torpori, desidīæque seruimus. Dissertit eleganter pal-
ladius auctor græcus in dialogo de uita beati Io. Chri-
stostomi præceptoris sui, triplicem esse distinctionem do-
norum Dei: quædam communia, uidelicet ut est sol, lun-
na, cœlum, aer, & eiusmodi, priuata alia, ut aurum, argen-
tum, & omne metallum, ac omne lignum: adde & ter-
ram, fluenta, & lacus, quæ olim & ipsa communia fue-
rant: sed postquam auaritia, & habendi rabies peccatoribus
humanis insedit, in partitionem cesserunt. Ponit ue-
ro & tertia dona, quæ neque proprie communia sunt,
neque priuata prorsus, ut est uirginitas, & castimonia, nō
enim omnis est, qui cupit assequitur, ut uirgo sit, & cas-
tus, sed cuiusque ex dono specialis gratiæ cōceditur,
& qui ad huc cœlebs est, ut liberum ei sit continere, si ue-
lit: nam qui iam matrimonio coniunctus est, etiam si
huius rei desiderio teneatur, quum fuerit præoccupatus
coniugio, uoti sui compos esse non potest. At hoc est li-
berum sacerdotibus, qui possunt continere si uelint, &
si eadem gratia, qua uocati sunt ad sacerdotium, fulciam-
tur ad seruandam etiam castitatem, quæ ipsi annexa est
sacerdotio. Quandoquidem, ut idem auctor asseuerat,
ipsum etiam sacerdotium, neque commune est, neque
propriū cuiusq̄, ut plerique male existimant: sed eorum
tātū, quàm sunt digni, & idonei, & uocati a deo. Quod
si secus fit, male. Vnde Apostolus. Nemo honorem sibi
affirmat, nisi qui uocatur à Deo tanquam Aaron, qui
non seipsum clarificauit, ut pontifex fieret, sed inuitatus
cœlesti uocatione ad hoc munus accessit.

neb. 5

LIBER TERTIVS 102

Quid sit, quod sicut in sanguine Christi per baptismum deletur omnis culpa, non deleantur & incendia libidinis: quæ ex ipsa met culpa prouenerant.

Cap. XXXV.

Explicanda est hoc loco questio, quare post baptismi gratiam, remanserit poena illa peccati: hoc est fomes libidinis: qui (ut paulo ante dicebam) indutus fuerat per peccatum: quum per lauacrum sacramentale, culpa illa originalis tollatur, & reparatur gratia, quæ fuerat ante peccatum. Ad hæc dicendum id, quod à multis theologis scribitur: quod sicut Christus pro morte suam non sustulit poenam mortis, sed uitam per futuram resurrectionem restituit: sic non amouit fomitem peccati, sed super induxit innocentiam, quæ obstaret peccato. Cur uero noluerit Deus omnes erumnas, quæ per peccatum introductæ sunt, per regenerationis quoque lauacrum tolli. D. Augustinus in libro quæ de ciuitate Dei inscripsit, quæ est in ordine tertius decimus, multas nobis rationes adduxit quas ite persequitur. D. Thomas Agnænas libro contra gentiles quarto: ubi de hac ipsa questione diffuse, ac subtiliter ab eo multa dicuntur. Siquidem (inquit Augustinus) regenerationis sacramentum continuo sequeretur immortalitas corporis, ipsa fides eneruaretur, quæ tunc est fides, quando expectatur in spe, quod in re nondum uidetur. Fidei autem robore, in certamine, in maioribus duntaxat ætatibus, etiã mortis fuerat superandus timore, quod in sanctis martyribus maxime enitet cuius profecto certaminis nulla esset uictoria, nulla gloria, quia nec ipsum posset esse omnino certamen: si post lauacrum regenerationis, iam sancti non possent mortem perpeti corporalem. Hæc ibidem Augustinus. Sed & in libris de trinitate. Quamuis (inquit) & ipsa mors carnis de peccato primi hominis

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

originaliter uenerit, tamen bonus eius usus gloriosissimus
mos martyres facit. Ideo non solum mors ipsa, sed omnia sa-
culi huius mala, dolores, scilicet laboresque hominum, quae de pec-
catorum, & maxime de peccati originalis meritis ueniunt,
unde facta est & ipsa uita uinculis mortis obstricta, ta-
men remissis peccatis ea remanere debuerunt, cum qui-
bus homo pro ueritate certaret, & unde exerceretur uir-
tus fidelium: & unde nouus homo per testamentum no-
uum, inter mala huius seculi se nouo seculo praepararet.
Profunt etiam eiusmodi mala, quae fideles pie pro in-
firmita patiuntur, uel ad emendanda peccata, uel ad exer-
cendam, probandamque uirtutem, uel ad demonstra-
dam huius uitae miseriam, ut uita illa coelestis, ubi beatitudo
certa est, atque perpetua, & desideretur ardentius, & in-
stantius inquiratur. Haec, D. Augusti. Beatus uero Thoma-
mas. Congruenter, & utiliter inquit factum est, ut sub-
iuncta culpa poena remaneat, quatenus conformitas fidelium
ad Christum agnoscat, sicut membrorum ad caput. Nam
quae admodum Christus multa prius passus ita ad immor-
talitatis gloriam peruenit, sic decuit, & fideles, per multas tri-
bulationes, & aeternas ad illam ipsam immortalitatem peruen-
ti, quasi portantes insignia passionis Christi. Sicut dicit
Apostolus ad Rom. Heredes quidem Dei, quo heredes autem
Christi, si tantum compatimur, ut & simul glorificemur. Adde-
dit: & alias rationes parum dissimiles ab his quae dictae sunt
quocirca non operae precium fore duxi hic eas amplius
referre. Pertransire autem non possum id quae de hac ipsa
re per acute Iacobus Valentia super psalmos in ultima
sua questione differuit. Gratia inquit baptismalis tollit cum ca-
eteris peccatis et concupiscentiam, non ut non omnino sit, quia
remanet: sed ut ille fomes, qui remanet, non imputetur ad
peccatum, nisi animus suggestioni consenserit. Quid enim
neceffe fuerat concupiscentiam magis quam iram tolli, quam
peccati poenam: quam necessario competere hominibus
utrunque uideatur: nec, nisi ab effectu, irasci, aut concupiscentiam

Roma. 8

LIBER TERTIVS. 103

re, uel bonū, uel malū possit appellari: Nam q̄ hæc, aut ad odium, aut ad intemperantiā homini famulētur, certe ma iū est: uerū quia neq̄ posteritatis successio sine cōcupiscētia reparatur, neq̄ emendatio, aut sæuera castigatio sine iusta ira constare potest, necessariū utrunq̄ uidetur, ac propterea nō esse malum, sed iustitig, ac propagationis ministerium. Hæc ille. Sed de hoc satis nos cætera prosequamur, per quæ, ea ipsa quæ diximus, multo gratiora, atque etiam planiora reddantur.

Cur tanta libidinis titillatio, & tanta uoluptas homini data fuerit, si bonum erat ei mulierem non tangere. Cap. XXXVI.

Restat quoq̄ respondere & his, qui propter feruorem libidinis, & uehementiam uoluptatis: calumniantur castitatem: detrahentes nequiter religioni, quæ hanc mandauit. Quid tanta (inquiunt) uoluptas rationum à Deo hominibus naturaliter data est, si futurum erat, ut esset aliquando multo sanctius sese ab his abstinere, q̄ frui. Haud magni profecto negotii esset eiusmodi obiectioni, calumniæ uel potius respondere, ac etiā satisfacere: modo uelint patiēter audire, & causas noscere, quas uel ipsi nesciunt: uel potius simulant se nescire: quemadmodum illi, de quibus dictum est. Et noluerunt intelligere, ut bene agerēt. Principio ergo, si forte nesciāt, tantum abest, ut uoluptas ista ueneris sit aliquid propriū, atque præcipuum in homine, ut nihil prorsus homini cōtigerit habere cum brutis communius q̄ uoluptatē: usq̄ adeo ut quū in cūctis actibus homo pecudibus antecellat, i eo solū bestiis cōparat: q̄ auerisimè, sicut ille, fetat ad coitū. Si q̄dē cōmune est omnium animātū, tū de fiderio p̄creationis innato, tū uoluptatis ipsius impulsu, libèter ad cōcubitū ruere. Ex quo sanè constat uoluptatē hanc ueneris, nō esse humano generi p̄ singulari quopiā

Psal. 38

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

munere datam, sed communicatam potius cum omni genere brutorum: neq; tam datam, q̄ potius subortam, post præuaricationem primogenitorum unâ cum aliis perturbationibus repugnantibus rationi, ut supra diximus. Absit inquit, D. Augustinus in libris de ciuitate dei, ut suspicemur in ea foelicitate rerum, ante peccatū, non potuisse prolem fieri, sine libidinis morbo. Nam quum eo uoluntatis nutu mouerētur ea membra, quo & cætera membra corporis, sine illecebroso ardoris stimulo, & libidine coeundi, cum tranquillitate animi, & corporis, nulla corruptione integritatis, ad officium propagationis coiretur. Vel in propagandis hominibus id euenisset nobis, ut de apibus legimus, quas non libidine, & cæterorum animalium procreatrice uenere generari certum est: sed paulatim, ut stipatæ sunt, per mella uiscere: ut sole omnium nō foetus ædāt, sed faciant, atq; ex opere nascatur suo. Hactenus ille. Factus est ergo ex tanti uiri sententia, uiri mulieriq; congressus post peccatum, nam antea in paradiso quasi angeli permanebant, nullis cōcupiscentiis flagrantes, nullisq; animi affectionibus infestati: nec ullis (ut dicit Chrysostomus) naturæ necessitatibus obligati, utpote incorruptibiles, & immortales conditi. Quare eos ad suscipiendam sobolem uoluntarius usus, non libidinis impetus, utrunq; sexum caute, absque corruptionis labe, & absque uenerea uoluptate iunxisset, & ad pariendam maturitas partus absq; ullo dolore foeminea uiscera relaxasset. Cæterum post præuaricationem data est uoluptas hominibus, sicut & cæteris animantibus, & ad propagandam sobolem, & ad leuandos dolores partus: qui tot menses uentrem disterpunt, & in partu pene exanimant parientem. Factum est ergo eo interuentu uoluptatis ut tam hominū, quam cæterarum animantium genus ab interitu præseruetur, atq; ea illecebra, ueluti fomentis quibusdam, quæ dura, & aspera tolerata sunt in matrimoniis, blandiuscule mor-

videntur. Nam auctore Lactantio, quis ederet, aut biberet, aut procreandis liberis operam daret, nisi esset in his præpotens aliqua delectatio, quæ ad id hominem, quibusdam blandimentis attraheret? Scire quidem, atque verissime. Quis nam diu perferat furētis uxoris rixas, liberorum curas, alendæ familiæ impensas, regendæ, servandæque molestias, iminentisque semper cladis cuiuspiam assiduam, sollicitumque pavorem? Quis inquam ferat? nisi tot incommoda, illecebræ huius uoluptatis, & quotidiana eiusmodi blandimenta lenirent? Quæ nã quæso mulier tam perditæ mentis: ut experta grauescētis uteri molestias, passaque semel intolerabiles penè dolores partus, subeat iterum eadem mala gratis? nisi dolores, quos parturiens sensit, concipiens obliuisceretur? atque futura discrimina, præsentis uoluptatis illecebris compensaret? quæ ideo maior eis quam uiris dari existimatur, ut cui pluris constant, suavius etiam saperent uoluptates. Quamobrem manifeste apparet, uoluptatem istam ipsam ueneris non esse natura ita necessario humanis rebus admixtam, ut ab homine per seipsa expetatur: alioqui is à sue, & pecude nihil different, sed datam potius uel in pœnam peccati, tanquam morbum aliquem, & defectum, uel ut ea ipsa incommoda, (ut diximus) quæ inuexerat nobis peccatum, leuiora aliquanto redderentur huius accessione uoluptatis. Nisi ergo dolor partendi, & reliqua tædia educandæ sobolis, in ultionem peccati data fuissent, uoluptas in concipiendo non foret.

Datam fuisse homini concupiscentiam carnis,
 ut uirtus continentiae appareret.

Cap. XXXVII.

Accedit ad hoc causa nihilo minus probabilior superioribus, quæ est, ut appareret in homine uirtus cōtinentiæ. Nam ociosæ quidem essent uiro

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

tutis in nobis, nisi pariter inessent vitia uirtutibus aduersa
santia, quæ ab eis expugnarentur: quoniam ubi uirtutum
fomenta non sunt, ibi nec experimenta uirtutum haberi
possunt. Ne uirtus ergo nostra torpesceret, data est ei
aduersaria uoluptas, nec qua superata, possit hæc, cuius
sit nitoris, atque firmitatis, agnoscere. Sicut enim honestæ
uirtutis est iracundiæ impetum moderari, & cupiditatē
ab alieni appetitione frænare, ita quoque magnæ uirtu-
tutis est se continere à libidine, & ueneris uoluptatibus
uiriliter repugnare: quibus in rebus si uoluptas abesset
sua, nullus esset continentia locus. Indiget enim castus
rebus, in quibus actione sua aliquid possit insigne casti-
tatis præferre, quo constet, quomodo castus merito sit
habendus: sicut de forti, & de liberali cōstare uidemus:
qui quidem, nisi res habeat, in quibus & liberalitatem, &
fortitudinem suam exerceat, nunquam eius aut fortitudo,
aut liberalitas apparebit. Sic ergo se habet ad castita-
tem uoluptas ueneris, ut ad fortitudinem iracundia ani-
mi, quæ à Peripateticis cotes fortitudinis appellatur.
Quid est enim (si fas est pro ornamento dicendorum
hic aliquid ex gentiliū fabulis meminisse) quod dicas
tur Iuno Herculem maximis quibusque obiciisse pericu-
culis: nisi ut illius uirtus illustrior redderetur: atque eū
poetæ diuinis honoribus ornarent: & dignum cœlo
facerent: Nec ob aliud quidem dominus suum illum
præstantissimum athletam sobum iniquo Sathanæ om-
nibus modis uexandum præbuerat, & Habraham tam
admirabiliter tentauerat, nisi ut posteros erudiret exem-
plis, atque simul uterque, ille patientiæ, hic obedientiæ
ampliora præmia reportaret. Consueuerunt namque im-
peratores uirtutem militum in maximis experiri pericu-
lis, quibus eos sapius de industria obiciunt, ut eorum
uirtutem aliquo experimenro cognoscant, æquo eos
postea ad sublimiora militiæ munera euehant. At non
sic Deus, cui omnes noti sumus, etiam antequam
nati: sed

LIBER TERTIVS. 107

nati: sed iccirco nos his exerceri permittit, ut nos ipsi no-
 bis noti simus: quatenus fragilitate nostra cognita, depo-
 sito arrogantiae tumore, nihil quicquam tribuamus meo-
 ritis nostris: sed & laudem, & gloriam, & omnem victo-
 riam ei referamus acceptam: exhibentes scilicet Deo,
 quod suum est, & in nobis solum nostrum agnoscetes
 peccatum: quoniam hoc tantummodo nobis est pro-
 prium. Non enim uult Deus nos securos & absque ullo labore
 ad illam coelestem beatitudinem peruenire: iccirco statuit
 pugnam inter carnem, & spiritum, ut illa pro uoluptate,
 & libidine: hic ei pro castitate & continentia repugnaret,
 & inuitam (ut par est) obaudire compelleret imperio ra-
 tionis. Nulla namque uictoria consistere potest, ubi pugna non est:
 ardor sane libidinis probatio est castitatis, & quo quis-
 quis grauius affligitur, eo speciosius coronatur. Vnde 2. Cor. 12
 Paulus apostolus. Virtus inquit, in infirmitate perficitur.
 Tunc quidem quum imbecillitas nos oppugnat, si per-
 sistimus impolluti pudicitiae corona donamur. Multum
 profecto uel hoc ipso in Deum delinquit, quicumque libi-
 dinis usum datum putat, ut eo suo quisque arbitrato uo-
 luptuose fruatur, & non potius ad procreandam de se
 prolem, de quo ethnicus poeta Vticensem Catonem
 laudat dicens. Et ueneris maximus usus, progenies. Num
 quid & diuitiae ad luxum tantummodo, & non magis
 ad usum necessarium, liberalitatemque exercendam ho-
 minibus datae sunt? Nunquid iram ad ultionem, & ad
 trucidandum se inuicem homini duntaxat innatam
 existimatis? & non potius ad castigandos, & corrigendos
 subditorum excessus? Num uox homini praestita,
 & amatorias cantilenas decantet? & non po-
 tius ut interiora, animi sui pandat arcana, & laudet Deum,
 & benedicat nomini sancto eius? Pari quoque impuden-
 tia dicere poteris. Cur sunt mulieres? cur est amor?
 At ego pariter dicam, cur sunt adulteri, cur fornicatio
 carni, si sint uxores? Ita etiam dicas non sit uenter,

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

ne fiat crapula: atqui uenter non inducit crapulam; sed improba ingluuies: sicut neque uinum ebrietatem, sed intemperantia, iuxta uulgatum illud. Nam nullum crimen uini est, sed culpa bibentis. Pari ergo ratione, nec libido sola causatur fornicationem, nec uoluptas sola parit incontinentiam, sed luxus mollities atque supina negligentia. Nam sicut nec edere, nec bibere, nec etiam irasci malum est, si adsit molestia: ita nec frui uoluptate, peccatum, si rite, ac legitime; cui licet, cum uxore comunicetur. Concupiscere quidem (haud inficior) naturale est: neque enim amoueri penitus potest ab animo innata appetentia ueneris, neque à carnis stimulus uoluptatis: at male concupiscere, & agere libidinosè, uoluntatis nostræ est, & proprii uisus cuiusque arbitrii: quum non tam propter humanam infirmitatem, quàm propter negligentiam: in lubrico scedæ concupiscentiæ decidatur. Quamobrem annitendum quantum in nobis est, & assidue à Deo supplicii oratione poscendum, in hoc tanto certamine peremus, nam huius auxilio, concupiscentias quamuis acris, quàmuis molestas omnino superabimus, & erit postea facile, quod impossibile antea uideuimus. Minime ergo mirum est (ut huic quæstioni tandem finem imponam) si homini uoluptas data sit quando eam, non ut in concupiscentiam pronus ruat, (ut satis probauimus) sed ad incitationem procreationis ac in solamen laborum, & ad experientiam uirtutis, constet esse concessam. Cæterum quoniam iam satis arbitror parere, ex his, quæ hæcenus dicta sunt, cuncta uitia, ad quæ quis plus, minus uel ex naturalibus causis inclinatur, & si sit difficile, tolli tamen posse gratia Dei, studioque & disciplina uolentis: ac iustis de causis uitiorum fomites post lauacrum regenerationis in homine permansisse: restat modo, ut quorsum, & quomodo eiusmodi inclinationes deflectendæ sint, dicere aggrediamur.

LIBER TERTIVS. 106

De triplici amore, & triplici uenere.

Cap. XXXVIII.

Quoniam ergo ad amorem, & uenerem defle-
 cti, atque inclinari natura, aut sideribus desuper
 arbitrantur sese plæriq; (ut pauloante dicebam)
 conducere uisum fuit, ut quæ uenus, & qui amor ex ea
 inclinatione sequendus sit, iuxta Platoniorum discipulis
 nam, hoc loco referamus, non tamen subtiliter, sed filo
 planè simplici, ac pingui (ut aiunt) Minerua: ut facile om-
 nis lector intelligat, quid sibi in ea re sit agendū. Etenim
 ferunt hi geminas esse Veneres, cœlestē uidelicet, & ter-
 restrem. Veneris utique cœlestis partes dicunt esse, ali-
 licere humanum intellectum ad desyderium illius pul-
 chritudinis perfruendæ, quæ comprehenditur animo
 per contemplationem: & hinc amorem exoriri cœles-
 stem, cuius proprium est attrahere hominem per con-
 temptum terrenorum ad amanda cœlestia, atque hu-
 manam mentem desyderio illius supernæ pulchritu-
 dinis inflammare. Veneris autem terrestris officium
 esse dicunt, accendere non hominem solum, sed etiam
 pecora, ferasq; ad libidinem coeundi: atq; ex ea alterum
 amorem gigni, quem uocant terrestrē cuius facibus ac-
 cendimur ad concupitam formam, ut ei per uoluptatē
 sensuum, & præcipue tactionum in unitatē carnis iunga-
 mur. Et hinc dicunt ipsum hominem, absq; ullo iudicio
 rationis, ex quadā ægritudine animi, modo in hos, mo-
 do in illos improbos, & meretricios amores impinge-
 re. Hunc nero amorem liccirco cæcū pharetratū, puerū,
 uolucrum, nudum ingeniosi poetæ finxerūt: qm̄ re uera,
 præceps est, ferox, incōstās, dubius, & absq; ullo pudore
 quæ omnia intelligi sub ea fictione uoluerunt. Amore
 igitur ambæ Veneres gignunt, & utraq; sui similē ex eo
 alterum appellamus amorem diuinum, alterum impro-
 bū, & terrenū: Nitūtur aut̄ hi gemini amores p̄ uiribus
 uterq; suis, alter nos altius ad supna leuare, alter inferius

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

ad ima delicere. Quoniã uero uterq; forma, & aspectu pulchrorũ maxime delectat: unus obiecta qualibet speciosa forma, per eam mox à terrenis sese recipiens, intendit ad illius diuinã, atque cœlestis forme pulchritudinem contemplandam, ut nihil quicquam, aut decorum esse, aut præterea diligendũ putet. Vnde fit, ut is ex pulcherrimis quibusq; formis, quas hic uidet, ad amandam illam diuinam, atque cœlestem pulchritudinem quam non uidet magis magisq; accendatur. At uero alter qui terrestris, & mūdanus dicitur, ab ipso statim intuitu pulchrorum, uictus specie, ad concupiscentiam statim lasciuæ rei concitatur. Et ita sicut amor diuinus, quo mouetur homo contemplatiuus, ex templo ab aspectu deducitur ad mentem: sic contra terrenus, qui est uoluptuosus, repente ab aspectu excitatur ad sensum. Sunt qui adiciant his & territum amorem, qui, & si cœlestis omnino non est, ut ille, tamen non improbus, ut iste, sed medius. Is enim conciliatur homini, non tam per speciem formæ, q̃ etiam per opinionem uirtutis, aut paritatẽ amorum, aut similitudinem studiorum, aut denique per cõmunem generis & cognationis affectum. Hinc etiã naturalis pietas parentum in filios, ac rursus filiorum in parentes, necnõ necessitudo fratrum cognatorum & necessariorum, atque etiam charitas amicorum inter se uicissim amãtium, quæ in uita dirimi sine detestabili scelerẽ, crudelissimaque perfidia non potest. Tres ergo referuntur diuersi amores, qui & tria diuersa nomina, ab eo, quod quisque efficit, sortiuntur: Cœlestis uidelicet, Terrenus, Humanus. Primus quidem seruit Spiritui, secundus sensui, tertius opinioni, & naturæ. Primus igitur reddit nos spirituales, secundus bestiales, postremus animales. Huc etiam uidetur spectare, quod Cicero in eo libro: qui de natura Deorum inscribitur, plures Veneres memorat: unam Cœlo scilicet & die natam, aliam spuma maris, tertiam Ioue & Dione, quæ uulcano nupsit,

addidit quartam Syrio Cypriacq; conceptam, quæ Adonim dicitur adamasse formosissimum puerum: quam possumus interpretari esse nefandissimam Sodomitarū uenerem: de qua superius satis dictum est, ut addi præterea nihil necesse sit.

Adhortatio ad diuinum amorem
Cap. XXXIX.

Quoties ergo ad uenerem, & ad amorem procliuius, atque propensius inclinari te senseris, quasi in tua genesi Venus & Mercurius congressu, conspectuque mutuo coniuncti fuerint, quo sidere gentos procliuiiores solere esse ad amorem astronomi suis commentis fingunt, audi quid tibi agendum sit sine offensione Dei, & sine pernicie dānoq; salutis. Inclinaris tu forte tua natura ad Venerem, & ad amorem: parcē dum est tibi, hic nondum aliquid mali est, immo multū boni, modo tu ad eam tantum intendas Venerem: quæ ex Cælo orta est, & cœlestis dicitur, & quæ cœlestem ac diuinum amorem ex se parit: uel si id, quasi nimis arduū, præstare omnino non potes, ad huc saluæ res sunt, aliud tibi remedium restat: habes alteram Venerē, quā sequaris: quæ Ioue nata nuptiis gaudet legitimis: hanc adire potes, & dum licet, matrimonio copulari, quod Deus instituit legitimum, & sanctum, & impudicam illā Vulcani uxorem, una cum Adonis amica uitare. Verū nos qui coelibem uitam ducimus, ad illam cœlestem tantum Venerem, & ad amorem illum supernum totā debemus aciem mentis attollere: & quum quid usquā oculis arridet, pulchri, actutum nos recipere introrsus ad animum, & hanc eandem speciem, quæ tantopere oculis placet, quærere extra corpus: quatenus mens nostra, per ea quæ arrident oculis, statim ad contemplandam inuisibilem speciem illius diuinæ pulchritudinis

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

erigatur. Hoc enim modo amor ex humano coelestis redditur, qui solus semper, & ubiq; foedo, atq; terreno illo amore contēpto, à nobis est præ cunctis rebus opotandus. Nam quid ulterius quærendum nobis erit, ubi Deum ipsum habuerimus: qui unus est pulchrorū omnium longe pulcherrimus, cuius pulchritudinem, ut ille ait, sol. & luna mirantur. Is est, in quo mens humana perpetuo sine torpore quiescet, & animus suppeditatione omnium bonorū sine saturitate replebitur: semper absq; ullo interuentu mali in sola ipsius Dei fruitione beatus. Ad hunc ergo perfectum amorem toto feramur affectu: eiq; cathenatis nexibus hæreamus. Ab hoc autem amore quicumque capitur, tum maxime liber est, quum maxime captiuus. Non sit ergo nobis hæc terrena species, & corporalis pulchritudo lenocinium carnalium uoluptatum: sed exhibeat potius nobis supernæ illius pulchritudinis exemplar: ut ex eo aspectu pulchrorum, pulchritudo illa coelestis, tanquam ex speculi repercussione relucens, ad sui amorem nos prouocet. Est enim præscriptus ordo naturæ, ut ab his, quæ sensibus patent, euehamur ad ea, quæ non nisi mentis agitatione comprehenduntur. Ideo Paulus apostolus, Inuisibilia Dei, inquit, per ea, quæ facta sunt, à creatura mundi intellecta conspiciuntur. Et maximus ecclesiæ doctor Gregorius, Cælorum, ait, regnū ideo terrenis rebus simile esse phibetur, ut per ea, q̄ animus nouit, surgat ad incognita, quæ nō nouit. Cuncta ergo, secundū Apostoli sententiā, ex uisibilibus ad inuisibilia, & à corporalibus ad incorporalia, & à manifestis ad occulta, & à terrenis deniq; ad coelestia referenda sunt. Quid q̄ eiusmodi notiones, non solum in creaturis omnibus habeantur, sed etiam in sacris literis ubiq; pro certa spiritali intelligētia deprehēdantur. Nā tam in prophetis, quàm etiam in apertis historiis occulta quædam mysteria per formas, & imagines rerum uisibilem undique, sese nobis ostendunt, quæ

Roma. 1

diuino tantum spiritus, & non humanae doctrinae scientia ualent explanari. Scribit Pythagoreus Archytas eum nullo pacto debere censerī sapientem, qui à Deo ad res creatas cogitatione non transeat: atque ab his ipsis rebus ad Deum rursus eiusdem cognitionis admīniculo non ascendat. Sapientissime sanè dictum: nam impossibile est profecto homini adhuc in carne uiuenti, quicquam de arcanis, atque coelestibus contemplari, nisi per imaginem, & similitudinem, aut umbram rerum uisibilium, quas ita creauit ille summus opifex Deus, ut in his disciplinam quandam poneret rerum inuisibiliū. Socrates p̄p̄ea (ut legitime apud Platonē) fateretur se p̄p̄tissimū omnīū esse ad amorē, & t̄n̄ unus omnium ab omnibus perhibetur amauisse legitime. Is enim etsi per omnem uitam palam, sine ulla prorsus dissimulatione, in castris cupidinis uisus sit militasse, nunquam tamen ab ullo notatus est, quasi minus pudice dilexerit. At qui potius quicquid formosum in multis reperiēbat sparsum corporibus, paruipendendo cuiusque speciem, id totum in unam ueluti formam perfectam coagmentabat, & auocans sese à corpore, id ipsum ad illam coelestem pulchritudinem referebat. Porro si nouerat facere id ethnicus, quanto magis christianus: qui Deum toto corde tota anima, & omnibus uiribus, ex diuinæ legis p̄cepto tenetur. Et id quidem merito: nam sic dilexit nos prior, ut pro nobis filium suum unigenitum daret, qui quum esset Deus fieret nobiscum homo, nobiscum pateretur, nobiscum habitaret: ut uel sic per uisibilem hominis formam disceremus amare inuisibilem Deum. Quid enim mirandum est, si natura ad amorē inclinamur: quū in dilectionis p̄cepto, Dei uidelicet, & p̄ximi, p̄deat tota lex, & p̄phetā, & ipsius legis p̄fectio tota in dilectione cōstituat̄. Quin tāta est uis amoris, ac tā late patet, ut et diligere inimicos oporteat: dicēte dño, Diligite inimicos uestros, & bene

Luc. 6

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

facite his, qui uos oderunt. Amare itaque & natura, & præcepto cogimur. Amemus ergo, sed legitime, sed pudice, sed honeste. Et enim ista inclinatio sic dirigenda est, ut ordinatam habeat dilectionem, & diligat quod diligendum est, nec plus, minusve quam diligendum est, aut æque, quod plus, minusve est diligendum. Ea ergo amoris ratio est habenda, ut uniuersos affectus, quibus prae in terrenis rebus utimur, temperemus, & in Deum totis feramur habentis. Concitationes quidem animorum, quibus trahimur ad amorem, bigæ, aut quadrigæ similes esse perhibentur, ubi aurigæ moderantis est uia scire, non equorum trahentium, atque ad eum ipsum rectorem pertinet statuere qua sit eundem, non ad equos uectores. Quandiu enim arte moderabitur, quantumlibet concitatus feratur, non offendet: sed si moderato ris inscitia deerrauerit à recta, quantumuis placide, aut leniter eat, in abrupta corruet, uel incōfragosis uexabitur, uel certe, quominus opus fuerit, deferretur. Sic planè est cursus uitæ huius, quæ affectibus quidem semper uelut equis pernicipibus trahitur: sed refert qua uia, & quo moderamine feratur. Dirigendi quidem sunt amoris affectus semper ad dilectionem Dei, & proximi propter Deum: atque omnis cura nostra adhibenda est, ut in ipso, & cum ipso, & per ipsum omnia diligamus: ita ut ne nos quidem ipsos, nisi per Deum amemus: quando & ipse quoque dilexit nos per nos, & propter nos miseratus est nostri. Ecquid Deus non fecit, ut à nobis merito præ omnibus amaretur? quid non adinuenit? quid omisit? Quin uel ex hoc uno nosce quæso, quàm uehementer nos amauit: qui ob admirabilem amorè suum in nos nullo nostro merito comparatum, de cælo descendens factus est homo, inops, humilis, subditus, contemptibilis, abiectus, passibilis, & tristis denique usque ad mortem crucis. O bone Iesu, qualia, & quanta sustulisti pro nobis? quibus nos affecisti meritis, indignos

ullis m
donast
ergo e
præfer
libero
nesve
ma no
disim
omnib
gratia,
ritate
ter, tu
dicere
ptor, &
tus, qu
amat
amat
dulcis
has &
omni
sagit,
tantur
omni
gis, tu
bitate
Tu pl
isti dic
rerum
tes cla

S
udo

illis muneribus tuis? Quas culpas, quas iniurias con-
 donasti nobis miseris, atque immerentibus? Quem nã
 ergo ex omnibus mortalibus conferre merito, nedum
 præferre tibi in amore poterimus? Num uxorem? num
 liberos? aut amicum? num parentes? cognatos? affi-
 nes? aut alium quempiam necessitudine aliqua maxi-
 ma nobis, siue officiorum, siue meritorum causa coniu-
 ctissimum? Tu sanè omnibus præcellis beniuolenti-
 omnibus præis forma, & decore, omnibus antecedis
 gratia, omnibus antecellis meritis, omnibus præstas cha-
 ritate. Tu unus omnibus factus es omnia: tu nobis pa-
 ter, tu frater, tu dominus, tu amicus, tu (quod uix ausim
 dicere) compar minister, tu seruator, ac denique redem-
 ptor, & remunerator largissimus. O ergo nimium ingra-
 tus, qui te non toto corde amato multo ingrator, qui
 amat quicquam extra te: o ingratisimus omnium, qui
 amat aliquid plusquam te. Ad te nunc ergo currimus
 dulcissime Iesu, ut tu, qui omnia trahis, quum uelis, tra-
 has & nos ad te. Eia bone Iesu trahe nos, ita ut obli-
 omnium, quæ in mundo placent, & quicquid terrenum
 sapit, te solum diligamus, tibi tantum seruiamus, de te,
 tantum meditemur. Trahe quæso pie Iesu tu, qui es
 omnia, & à quo omnia, & in quo omnia. Tu naturã re-
 gis; tu sideribus imperas, tu fata dirigis, mutasq; tuo ar-
 bitratu: quum tu tamen maneat semper immutabilis.
 Tu plus sanè trahis quàm natura, plus exhibes q̃ (quod
 isti dicunt) fatum, plus inclinas quam sidera: plus nites, q̃
 rerum omnium pulchritudines. Ecce domine ad te flē-
 tes clamamus, saluator mundi salua nos.

Solutio ad id quod dicitur, crescite & multi-
 plicamini. Cap. XL.

Sed hæcenus de inclinationibus ad amorem: nunc
 respondere aliis argumentis oportet, quæ restant
 & quia de multiplicatione, & repletione terre, in
 udo oris semper lasciuus hominibus innatat, non est per

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Gene. 1

mittendum id diutius fluctuari in incertum: sed quomodo id intelligi debeat, dilucidius explicandum. Dixit Deus, Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Ecce dicunt hi in initio statim mundi præcepit Deus non castitatem, quæ inducit solitudinem: sed multiplicationem generis, & frequens sobolis incrementum. Crescere autem, & multiplicari, nisi per maris & fœmine commixtionem non poterat, quod est à castitate ualde diuersum. Callidi argumentatores, & patroni fallaces, quidam student præuaricari controuersias, actionesque causarum, etiam ipsum ius sua interpretatione subuertunt: & ad fallendum iudicium, ex incongruis exemplis, uanas & dolosas coniecturas obliciunt. Hi quidem suo arbitratu, & pro sua sententia locum istum interpretantur, non ut re uera sonat: ut infra dicemus, & propterea falluntur. Etenim à uero sensu scripturæ argumentandi ratio tibi est eruenda, si uerū uis esse, quod affirmas, quod esse non potest, nisi talis sensus charitati, pietatique conueniat: à qua ab errare, uel tantillum, diuinam scripturam posse, negatur. Benedixit utique Deus illis (sic enim scriptum est) atque postea dixit, crescite, & multiplicamini, & replete terram. Quod quidē uerbum est afferre causam, cur fœminam maremq; potissimum matrimonio copulauerit, non autem interdicare castitatem. Nā quū cōstituisset Deus hominū multitudinem mutua inter se opera propagari: atq; iccirco uirū fœminamq; recenter de limo formatos, coniugli uinculo copulasset: ut dicit scriptura, benedixit eis, & dixit, Crescite & multiplicamini. Nō p̄cepit ergo Deus, ut audis, sed tātūmodo benedixit: quod propriū est nuptiarū, ut bonis oībus auspicietur. Vnde scriptum est benedixit, quod si licet sonat (ut more hominū loquar) bene præcatus est, & in primis liberorū frequentia, & generis multitudinē, pp̄ quod eos recenter creauerat, & ita matrimonio copulauerat. Nec enim dixerat hoc, ut hominibus præciperet, aut imperaret.

Gene. 1

ret, ut sobolē coeūdi libidine ppagarēt, & sic crescerēt, quū nemo sit q̄ propria uirtute, nec quū uoluerit qdē, possit generare: quoniā non est in aliculus hominis potestate id facere: sed summi illius opificis Dei est, & dare, & eripere liberos. Hic, n. sic cōiunxit primos illos homines, ac deinceps reliquos, nō ut singulis, sed in uniuerso illis gignēdi facultatē tribueret, q̄ alii alios ppagarēt, essetq̄ eis neq̄ potestas, quū uoluerint, neq̄ necessitas, quū noluerint generādi: sed ex nutu Dei possibilitas parēdi: & p̄ arbitrato suo libera facultas cōtinēdi. Impartit sanē, & aufert q̄bus uult Deus munus hoc fœcūditatis, uerū benedictionē multiplicādi, & crescēdi, quā tūc in principio præbuit, nunq̄ ab uniuerso hominū genere tollit, nec tollit, usq̄ ad cōsumationē sæculorū. Cōstat q̄ de hoc uerbū de multiplicādo, dictū esse in uniuersale, & propterea nō tenetur quilibet p̄stare de populo, sed satis est, ut in cōmuni p̄stetur. Multa enim sunt uni populo necessaria, quæ nemo p̄ se efficere solus potest, nec et tenetur: sed à multitudine efficiēdū est, ut aliud aliis annitatur, & præstet. Erat autē totus mūdus replendus, quū iis, q̄ se corporaliter exercerent, & res priuatas, & publicas agerent, tū iis, q̄ rebus sacris, meditationi, contemplationiq̄ uacarent, liberi his prorsus curis, quæ præmunt illos, qui & liberis, & uxoribus dat operam. At quū enim fuerat eo tēpore dominū de corporali prius multiplicatione statuere, & subinde de spiritali: quādo genus hominum ex tam exiguis initiis esset paulatim immensum numerum multiplicandum, ut indeforent post modum ex ea multitudine, & q̄ cōtēplatiuā uitā agerēt, & q̄ aliā multo sanctiorē multitudinē, nō carne, sed spiritu ppagarēt. Nā quid quæso nouo illi populo fuerat tunc potius exoptandum, q̄ multiplicatio, & humanæ sobolis incrementum: quandoquidē ob id, & homo ipse sit primo factus, & ex eo potissimum matrimonium institutum. Cui nam ergo uideri mirum debet, si ille effector muno

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Gene. 8

di, & molitor Deus tunc à primordio, in tam uasta solitudine uniuersi orbis, & in tam pusillo hominum numero, benedixerit sic nuptiis, dicens. Crescite, & multiplicamini, & replete terra. Per necessaria quidem fuerat eius modi multiplicatio: ut tam latum orbis spacium rationabili simul semine repleretur, quod mox erat & animalibus brutis opplendum: ne scilicet homines paterentur terram manere incultam, & numerosa copia bestiarum, ac uastissima solitudine imaniter effèrentur. Quò ob rem post diluuium quoque quum uniuersum pene hominum genus esset aquis deletum, dictum rursum fuit, Noe filiis. Crescite, & multiplicamini super terram. Quid est quòd mandat crescite super terram, nisi ut sit populus, & is maximus, unde postea ueluti ex seminario quodam, & uirgines, & coelibes secernerentur: qui incorruptis moribus uiuentes, alios edocerent recte uiuere: ut una secum postea repleant paradysum: Sylua plantanda est, ut crescat & ut sit, quod inde ad opus melius excidatur. Vineam quoque & ipsa plantatur, & crebra suffosione uberius propagatur, ut inde frequentes botri, & dulcia musta profluant, multo sanè potiora, quàm amoenitas umbræ & opacitas foliorum. Sic & in matrimonio, ubertatis proprius fructus est continentia, in qua quidem plures saluantur, quàm in delectatione, & amoenitate nuptiarum. Sed terra modo satis oppleta est, nihil necesse est, ut foecunda libidinis irriguitate luxuriet: & malis etià seminibus occupetur, sterilitatis metu. At quò magis opus est, plusquàm expedit ut ex sua tanta ubertate aliquot fructus pariat, qui eximantur ad maius opus, quàm ad solam propagationem carnalem, quicquid de carne quæ sint, uiuant tamen spiritu præter carnem.

Non esse opus nunc propagatione carnali: quicquam contra legem agere, & quò iam nimis repletus sit mundus hominibus, Cap. XLI.

LIBER TERTIVS. III

ET si matrimoniū (ut id tibi concedam) uideatur
 ob necessitatem propagationis in principio mun-
 di habuisse præceptum: attamen multiplicato po-
 stea genere hominum, quo ad eos, qui meliora non uo-
 uerint, indulgentiam tantum habet, & remedium forni-
 cationis, non autem præmium, neque præceptum: alio-
 qui transgressor legis foret, quicumque caste uiueret, &
 mire matrimonium contemneret, quod planè constat
 esse uanissimum. Sed quid iam quæso opus est hac ho-
 minum multitudine? quid tu eam tanti facis? Vix nos
 capit orbis circuitus, de terminis quotidie litigatur, inq̄;
 fines inuicem irrumpimus alienos: ut uel super possesso-
 rio, uel de finibus, eriscundæq̄; familiæ causis assidue
 perstrepet iudiciale tribunal. Hæc una contentio forum
 tenet, exercet, ditatque causidicos: committitque inter
 sese cognatos, affines, ciuitates, prouincias, & re-
 gna. Iam intantum quidem creuimus numerum,
 ut nisi immaturus occidentium decessus, sub na-
 scentibus locum daret, nosque absorberent Maria, labo-
 res immodici consumerent, noui morbi subtraherent,
 crapula, ingluuietque necarent: & plus hominum fere
 gladius, bellaque, quàm naturalis fatorum conditio rap-
 perent, iamdiu certe in tam lato orbe, hominibus ipsis
 commorandi locus non esset, minusque pascendi. At
 rursus ingeminant hi. Crescite & multiplicamini, & re-
 plere terram. Quidnam hæc multiplicatio ad nos, in
 quos fines seculi iam aduenerunt? quibus scriptum est:
 Tempus breue est, reliquum est, ut qui habent uxores,
 tanquam non habentes sint. Neque sanè modo popu-
 lus tam propagandus est carnali propagatione, quàm
 recensendus spiritali reformatione: quoniam iam instat
 dies domini, & omnia finientur breui. Pro uarietate qui-
 dè temporum uariabilis quoque esse debuit dispositio
 conditoris: ut de testamento ueteri factum fuisse uideo-
 mus: quum tamè is ipse conditor Deus ppetuo stabilis

DE CONIV. ET CONTI. SACBR.

absq; ulla mutatione pmaneat. Siquidem & Abrahæ. Il-
cui ancillæ habere concubitum, nec secus evenit nepoti
eius Jacob, qui dñ Racheli, & Lie. uxoris obtēperat,
genuit eis liberos ex ancillis: Verum sicut non est dādus
uitio eiusmodi hominū pellicatus, ita quoq; non est in-
exemplum trahendus: quando ex diuina dispensatione
contigerit. Eo quidem tēpore, ac illis moribus, nō libidi-
nose quicq; ab his fiebat, q̄uis ea facerent, quæ hac tēpe-
state, nisi libidinose fieri nullo modo possint. Sunt enim
ea quæ tunc re ipsa fiebant, figurate, & pphetice interpre-
tāda, & nō imitāda: utpote tūc facta, ut essent posteris p-
digia, & significationes futurorum. Quamobrē multo
maioris meriti eos fuisse propterea apud Deū cēsendū
est, q̄ illos, quibus secūdū ueniā concedit Apostolus car-
nalē cū suis uxoris cōsuetudinē, ne labātur interim in
fornicationis peccatū, propter intēperantiā. Id enim qd
secundum ueniam conceditur, fieri sine culpa non pote-
rat, quum non propagandæ tantummodo sobolis cau-
sa, sed exaturandæ potius libidinis gratia fieret: quod illi
ueteres patres neq; uxoris, neq; concubinis admitti
quæsierāt. Nam sicut ualde frugi, & moderatus homo
in cibo, & potu, non nisi salutem, & substantiam corporis
quærit: ita illi sancti patriarchæ in eo concubitu, non
nisi filiorum propagationem quærebant, quæ erat ei tē-
pori necessaria: quando exigua pars orbis existerat tūc
Dei populus, qui in immensum fuerat & corporaliter,
et spiritualiter, propagandus. Quippe et Athenienses
olim quum bellis, et lue exhaustam ciuitatem noua so-
bole reparare statuissent, decreuere singulis, quibus facul-
tas alendæ familiæ esset, duas uxores duci, urbanam, et
agrestem: ex quibus liberos uberius ppararēt. Quod
tunc et Socrates ex imperio legis fecisse putandus est, q̄
alioqui nullā fuerat fortasse ducturus. At modo nobis
longe secius agendum est, quibus nulla talis propagandæ
necessitas inest, et quibus dictum est, Spiritus est, qui ui-

Ioan. 6

nificat, caro non prodest, quicquam: quibusq; datae sunt
 repromissiones spirituales, non carnales. Sed quid iam
 pluribus uerbis instamus: si tam bonum, et honestū est,
 ut isti autumant, terram quoquo modo per opera car-
 nis, nulla habita honestatis ratione, ubiq; hominum mul-
 titudine repleri, quid iam pudicitia est opus; quid ma-
 trimonio: quid foedere nuptiarum: siquidem cer-
 tior foecunditas, atque frequentior soboles potest ex
 incontinentia, quam ex pudicitia provenire. Nam quis
 pudor: quaeve ratio obstabit: ex istorum sententia,
 quin iam Semiramidis illius reginae impudicae coeun-
 di promiscue lex rursus inducatur, et simul e com-
 mentitia ciuitate Platonis, illa tanta rerum omnium so-
 cietas, ut et mulieres uiris, et uiri mulieribus sint com-
 munes, et denique foeminae maribus misceantur gregas-
 tim, et publice, in uis, ut greges, et armenta in pascuis, si-
 cut Zeno, et Crisippus, et Diogenes, et alii huiusce tan-
 tae communitatis auctores improbe philosophati sunt.
 Quem morem Agathyrsos et Scitas ac Massegetas le-
 gimus obseruasse: quodque sua etiamnum aetate. D. Hie-
 ronymus scribit, Scotorū nationē facere solitā. q. ut cuiq;
 libitū est, pecudū more, in quocunq; obuia fiat insultātes,
 sine ullo pudore lasciuūt. Videte q; multa infanda susci-
 piēda sunt uobis, si impetraueritis (ut uelle uidemini) ge-
 nus hominū, nulla habita ratioe pudoris, esse. quocunq;
 modo multiplicandum. Procreationi sanē filiorum ope-
 ra danda est, quis negat: at legitime, at honeste, at hu-
 mano more, & rite in foedere matrimonii: non au-
 tem improbe, inuerecunde, pruritu canino: et ut im-
 pudici uolunt, illegitime, & usu promiscuo foemi-
 narum. Male ergo interpretantur scripturam mali:
 quando ex eorum peruersa interpretatione tanta mox
 cōfusio uitae, & morū subuersio cōsequatur: quod si fiat,
 omnem religionem, fidem, pudoremque tolli neces-
 se foret. Desināt ergo mali agere puerse, & fallae interpō-

DE CONI V. ET CONTI SACER.

uilitationis nube obtegere improbos, & impudicos mores: subuertentes inique in exitium uirtutum, & patrocinium uitiorum, quæ ad salutem humani generis scriptura commemorat.

De multiplicatione spirituali in tanta hominum multitudine quærenda. Cap. XLII.

Gene. 1

Quanto uero satius sit spiritualem deinceps propagationem in tanto numero hominum exoptare, quàm carnalem, nemo sanè mentis ignorat: quum iam longe præstet fecunditati uirginitas, & magno interuallo castitas connubio præferatur, usque adeo ut idè qui in primordio rerum dixerat crescite, & multiplicamini, & replete terram, modo suadeat in hæc ætate nouissima coelibatum, & consulat continere, & spadonum more sese castrare, ut non iam terra carnali propagatione, sed cælum spirituali sobole compleatur. Dedit enim genus hominum belluarum more numero, & mole tantum corporis crescere, & non potius uirtutibus, & spiritu rationabiliter ampliari. Huius autem duplicis propagationis, spiritualis, scilicet & corporalis figura nobis oblata fuit in duobus patribus ueteris testamenti, tãquàm duobus seminariis totius humani generis. Adam uidelicet, & Noe, quibus benedixit Deus eadem benedictione uerborum: ut crescerent, & multiplicarentur. Prior namque benedictio propagationis, quæ est ab Adam, qui terrenus interpretatur, terrenam, & corporalem generationem præfiguratur, quæ tandem propter carnis uulnere, cui totam sese tradiderat, uniuersali est submersa diluuiio. At altera, quæ est spiritualis regeneratio, in Noe benedictione cognoscitur, qui interpretatur quiescens: & portat formam spiritualis regenerationis: cuius est proprium continue diuinæ contemplationi uacare, quod tunc præcipue præstamus, quum pacatissima & animi
& corporis

& corporis tranquillitate quiescimus. Non enim in carnalibus hominibus, quales erant diluuii tempore, habitabat Deus, Deo ipso dicente. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Sicut ergo illa prior generatio ob suam libidinem submersa est in profundum, ita hæc contra propter suam continetiam exaltanda est sublimis ad cœlum. Ex duplici quoque promissione Abrahamæ uidetur idem manifestissime figurari. Abrahamæ namq; primo dictum fuit à domino. Leua oculos tuos in directum, & uide in loco, in quo nunc es, ad Aquilonem & Meridiem, & Occidentem, omnem terram, quam cõspicis, tibi dabo, & semini tuo usque in sempiternum: faciamque semen tuum sicut puluerem terre. Fuit rursus eidem secundo cœlitus noua sponso propagandi similiter generis repetita, his uerbis. Suspice cœlum, & numera stellas, si potes: sic erit semē tuum. Prior itaq; repromissio quæ fit ex pulueris comparatione, ex qua caro nostra facta est: carnalis planè generatio demonstratur: altera uero quæ stellarum numero comparatur, spiritalis propagatio dici potest: quæ secundum interiorē hominem de cœlo est: quoniã qui cœlesti uirtute præditus est, & diuinis contemplationibus uacat, is iure meritoque cœlestis habetur. Hoc aut̃ promissum in Christo credimus euenisse: qui secundum carnem, semen est Abrahamæ: in quo per adoptionē & nos quidē Abrahamæ semen efficimur, & promissionis filii, in fide, non in carne renati. Christi namq; euangelium in uniuersum orbē diffusum, in numerā hominum multitudinem, in unius Dei cultum, per conceptionem uerbi, & baptismi partū regenerat: de quibus scriptū est. Qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt, sic & Apostolus confirmat. Nam etsi, inquit, decem millia pedagogorū habeatis in Christo, sed non multos patres, nam in Christo Iesu per euāgelium ipse uos genui. Idem rursus, Filii mei quos

Gene. 6.

1. Cor.

Gene. 13

Gene. 15

Ioan. 1

1. Cor. 4

P

E CONIV. ET CONTI. SACER.

Gal. 4

Iac. 1

Et. 315D

21. 315D

Matth. 3

1. 11201

4. 103. 1

iterum parturio, donec formetur Christus in uobis. Et de ista generatione Iacobus Apostolus genuit nos, inquit, uerbo ueritatis. Iste ergo est conceptus, iste est partus ista sunt sancta connubia, quæ conueniunt, & apta sunt sacerdotibus: ex quibus propagatio illa spiritalis diffundatur, & multiplicetur ad immensum numerum multitudinemque stellarum. Possitan hic aliquis dicat, quid futurum si nemo uxorem ducat: quando, sicut dicis, tantum præstat matrimonio cœlibatus? Quid futurum, rogas? Ad quid quæro de eo quod futurum nunc quam est, tanquam futurum sit, quærere? Nunquã enim deesse poterunt qui non malint uxores, et quod laudabilior sit cœlibatus. Quod autem matrimonium bonum sit, satis, superque diximus, & iccirco eo quod matrimonium sit, nulli omnino interdicitur, sicut nec cœlibatus, qui licet melior sit quam matrimonium non tamen cuique præcipitur, præterquam his ipsis, quibus datum est, ut possint, uelintque continere: alijs uero dicitur. Habeat unusquisque uxorem suam: & quæ non potest continere nubat: de quo supra satis diffuse diximus. Sed quis nam modo est tam perditæ frontis homo, qui sibi tantum arroget, ut diffidat sine sua ope propagari genus hominum possit & uereatur propterea integrum præstare cœlibatum? Nil est quod uerearis potens est dominus (sicut legitur, in euangelio) semen Abraham etiam de lapidibus suscitare: siue ut ranas, & cicadas ex humo pluuiisque in uentibus: aut quemadmodum mures, quibus circa Ægyptias Thebas post magnos imbres æstibus torrodis uniuersa arua replentur: uel ut ethnicorum fabulæ perhibent, ex formicis, siue iactis seminibus ex terra. Nonne Deus, (ut me tandem expediam) eadem potestate, qua creauit primos homines & quæ quotidie nouas animas creat creare possit innumeros. Seruare ergo continentiam & ducere uitam cœlibem, non est quod propter sobolis iacturam temere quisquam damnet: quum deesse nunc

modo possit, qui ultro subeat officium mariti, & gratis adeat onera nuptiarum, & posset Deus solo uerbo si uellet absque opera hominum, non tantum unum sed mille mundos hominibus replere. Atqui iam (ut arbitror) satis probatum est, satisque constat, nihil necesse fore ad sobolem multiplicandam sacerdotum coelibatum solui: quando iam satis propagati simus: sed in tanto numero hominum spiritualem propagationem deinceps quærendam esse potius: quam carnalem.

Duo esse genera Christianorum, sacerdotum: scilicet & laicorum. Cap. XLIII.

Quod autem Deus totam hæc futuram Abrahamæ generationem, alios pulueri, alios stellis asseruit, non est absque mysterio. Quid enim aliud id sibi uult: quod significare ex cuncto populo christiano, alios quidem perfectos & quasi cœlestes esse debere, qui inter cæteros instar stellarum fulgentium in his tenebris micent: de quibus legitur. Hæc est casta generatio cum claritate: alios uero minus perfectos, ac terrestres, & propterea pulueri comparatos, quippe qui, & terrena sapiant, & mundanis intendant rebus animum: de quibus Apostolus dicit. Et tribulationes carnis habebunt eiusmodi. Quocirca hi pulueri, illi stellis merito comparantur: attamen bene agitur cum utrisque: modo custodire Dei præcepta non negligant. Quo nam pacto potuisset agi melius cum uniuerso genere hominum, quod alii sobolis gratia, qui nequeant continere, nuptiis intendant: alii contemplationi dediti ab omni uoluptate contineant: & quatenus utrosque, opere licet diuerso, ueluti in familia rite disposita, dum suum quisque officium facit par administrationis suæ gratia prosequatur. Siquidem sacerdotis proprium est uiuere contemplationi: & non, qua natura homo est, tantum uiuere. Non

Sap. 4

1. Cor. 7

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Roma.8

enim oportet hunc curare humana, etiam si sit homo nec mortalia, etiam si sit mortalis: sed potius, quantum fieri potest, & mente, & animo annexum, sursum ad supernam immortalitatem ascendere: & secundum id, quod est in homine optimum, Deo uiuere: & spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Id enim habet homo commune cum angelis: illud etiam cum brutis animantibus: quocirca huic muneri aptus esse non potest, quicumque male afficitur curis, & sollicitudinibus coniugiorum: atque assidue amore, metuque liberorum torquetur. Eiusmodi enim homines qui his perturbationibus affliguntur, uitam uiuunt erumnosam, & terrenam: propterea decet hos administrare, Remp. liberos educare, familiam gubernare, rebus domesticis prouidere, commercia exercere, aduocationes prestare, callere medendi artes, agros colere, belli, pacisque expeditiones obire, & reliqua negotia curare: ut laicis hominibus conuenit. At homini contemplanti, & sacris officiis dedito, longe diuersa uitae ratio debet esse: quum nihil horum ei sit opus curare, plus æquo, quod impediatur, ac deturbetur animum à contemplatione diuina: cui ex officio uel in primis sacerdoti ipsi quanta ualeat attentione, uacandum est. Quamobrem certum est illud totum, quod de multiplicatione legis, allegorice de his ipsis interpretandum esse, & non de propagatione carnali. Quod et Origenes sic & ipse se elegantissime est interpretatus. Interior, inquit, homo noster ex spiritu, & anima constat, masculus quidem spiritus dicitur, foemina uero anima. Hæc autem duo si concordiam inter se habeant, crescunt, & multiplicantur, generantque legitime filios, qui sunt sensus mortificati, & intellectus bonus & cogitationes utiles, quibus terra repletur. Hæc est enim firma copulatio, & effusa multiplicatio hominis spiritualis, ut aia iuncta spiritui, & ei quasi coniugio copulata fugiat carnalia desideria, & corporeas uo-

nuptates: monitisque salutaribus, & affatibus diuinis (ut
 bona uxor) fideliter & in cunctanter obtemperet: alioq
 auerfa impudenter ab eo, audiet illud de se propheticu
 dici. Frons mulieris meretricis facta est tibi, & sine pudore
 effecta es ad omnes. Est & alia desponsatio spiritua
 lis hominis, qua desponsatur anima Christo, Apostolo
 dicente. Volo autem omnes uos uni uiro uirginem ca
 stam exhibere Christo. In hoc sancto connubio concipit
 anima de Christo, & nascitur generosa progenies,
 quæ est iustitia, timor Dei, pudicitia, mansuetudo, dilec
 tio, charitas, sapientia, fortitudo, temperantia, & innume
 rabilis cæterarum uirtutum proles, de qua propheta. Fi
 lii tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Hæc
 sunt ueræ nuptiæ, hæc uera progenies sacerdotis, & ho
 minis spiritualis, sine incomodis, sine solitudine, sine
 corruptione. Verum quia & ipse spiritualis homo, quod
 tenus corpus est, indiget etiam externis bonis, ut tranqui
 le uiuere possit, expedit ei, ut suppetent sibi alimenta, &
 cæterarum rerum usus conueniens, & moderatus quo
 libere, absque cura possit sacrosanctis mysteriis, & diuina
 contemplationi tota mente uacare. Nulli autem uir
 deri mirum debet, genus hominum uniuersum ita par
 titi: quando etiam membrorum corporis, & ipsorum
 quoque sensuum officia dispartita sint. Non enim sensus
 quilibet alterius sibi sensus officium uendicat, neque
 quoduis membrum arrogat sibi membri alterius ope
 ram: sed suum est cuique corporis membro officium, &
 pro diuersitate operum diuersim exercitium, pro ut ri
 te cuique sua ipsius natura dispertit. Vnde Paulus apo
 stolus. Si totum, inquit, corpus oculus, ubi auditus? si tot
 tum auditus, ubi odoratus? Omnes ergo unum corpus
 sumus, & diuersa membra, sed omnia uni corpori ita ne
 cessario sibi inuicem cohærentia, ut alterum sine altero
 commode se habere non possit. Hoc idem quoque ex
 admirabili Dei misericordia accidit &, uniuerso corpori

Hier, 3

2. Cor. 11.
ambrosi

Psal. 127

1. Cor. 12.

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

ecclesie: quod sanè multis gratiarum donis, quasi com-
pagibus, ad gloriam Dei rite compositum, atque firmis-
ter compactum est. Usque adeo ut bene sit cuique secun-
dum domini præcepta uiuenti, siue is matrimonii soci-
dere, siue castitatis professione censeatur. De hoc autem
corpore idem Apostolus. Omnes, inquit, nos in unum
corpus baptizati sumus. Nonne uidemus, & in exerci-
tu perpulchrum esse, & ad consequendam uictoriã op-
pido necessarium, ut milites unanimiter diuersa inter se
militiæ munera obeant: & quum fortes, & strenui om-
nes esse non possint non ne eligantur? & imbecilliores
una cum robustis, ut acies ipsa non tantum uiribus, sed
& numero quoque formidabilis hostibus fiat: attamen
omnes & gradum, & ordinem, pro sua quisque uirtute,
& anima fortiantur. Desinamus ergo mirari uel etiã cali-
niari, quã diuino scimus cõsilio factũ esse, ut ex omni nu-
mero hominũ, partim deo deputetur, ut rebus diuinis in-
seruiat: partim mũdo, ut filios educet, & quotidianũ uictũ,
ac res priuatas, publicasque pcurat. Quid quod eandẽ parti-
tionem et de terræ frugibus fieri uidemus: primitiã si-
quidem, ac decumã superis immolantur, atque in usum
sacrorũ templis, & sacerdotibus offeruntur: reliquus uer-
o puentus, & dominorũ, & agricolarũ usui pseruatur.
Ita profecto humanæ res se habet, ut cuncta opera, ac mi-
nisteria hominũ quibusdam uelut uinculis sint cõnexa:
ut alia aliis egeant, & res altera opẽ sibi poscat alterius.
Quod si secus fiat, collabi ac interire omnia necesse est.
Facere mihi uidetur ad hanc partitionem illud Pytha-
goræ Samii scitum, præclarumque cõmentum de multis
plici uiuendi genere ac diuersa uia hominũ. Dicebat, n-
simile sibi uideri uitam hominis mercato, quã in Olympia
maximo ludorũ, & rerũ omniũ apparatu celeberrimus
habebatur. Nã illic alii corporibus exercitatis gloriã, &
uictoriæ coronam expetunt: alii uel uendendo, uel
emendo, uel etiam rapiendo, quæstus, & lucra se-
111 9

111 9

Ibidem

111 9

111 9

LIBER TERTIVS. 66

stantur: alii uero, qui magis ingenui sunt, & nobiles, nec plausum, nec lucrum curant: sed solo discendi, & uisendi studio intersunt: ut & quid agatur uideant, & ad discant: & iucundissima earum rerum, contemplatione liberi, & sine cura fruuntur. Haud multo ferè secius nobis uidetur euenire, qui in hunc mundum, ceu in quandam celebritatem mercatus uenimus, alii enim gloriæ student, & aure populari: alii pecuniæ & lucris inhiant, alii procreandis liberis licite ex suis uxoribus: alii turpiter ex alienis, siue ex concubinis operam impèdunt: alii deniq; q multo rariores sunt & neglectis omnibus, uni Deo uacantes, cõtèplationi diuinæ, sacriscq; rebus, & animarũ salutis deseruiūt: & hunc qdè interpretamur præcipue ordinẽ clericorũ & sacerdotũ: quorũ interest uacare diuinis, & inherere cõtèplationi, & parũ nihil uè curare, q̃ hic in hac frequentia homines anxie, curioseq; faciant.

Quid sit maledictum sterilitatis. Cap. XLIII.

Quod uero in sacris literis damnentur qui non reliquerit semen in Israel, nihil propterea uerendũ est nobis, q̃ liberis, atq; uxore caremus: nam in eisdem literis etiam scriptum est. Maledictus qui peperdit in ligno: attamen Deus noster Christus de salutari ligno crucis pendens sustulit omnem maledictionẽ: quæ ab illo ligno uetito iam à principio germinauerat. Vnde Paulus apostolus. Christus, inq; nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Sed sciendũ est eiusmodi maledictiones nõ esse, q̃ faciãt hominẽ execrabile, & superis inimicũ, sed quæ tunc uulgo homines reddebant infames & inuisos, ita ut istud maledictũ hic opprobria interpretanda sint, nõ crimina. Steriles nanq; & affixi crucibus, ideo olim apud maiores maximo probro fuerant: & tunc sicut nec crucis, ita nec uirginitatis mysteria noscerẽtur. At nobis longe diuersa ratio est: qm̃

Gal. 3

Gal. 2

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

hæc eadem, quæ apud eos dedecori, et opprobrio fuerant, modo apud nos honori sint, & salutis. Suo namque testimonio, et exemplo docuit nos Christus Iesus, & relinquere uxores propter se, & crucem ferre post se, si vere ipsius effici discipuli cupimus. Sed iam (ut puto) satis probatum esse censemus, (quicquid impudici quidam garriant) professionem coelibatus nullo pacto iniuriæ, aut maledicto patere: quando sicut per matrimonium carnaliter, ita per coelibatum spiritualiter in adoptionem Abrahamæ, & filiorum Dei multiplicamur. Sed de hoc satis iam ad reliqua pergamus.

Non purgari, aut leuari peccata, propterea quod multi sint, qui peccent. Cap. XLIII.

Nunc uero illis est respondendum, qui animati numerosa societate peccantium, pertinaciter in iniquo suo proposito perseverant: & quum tueri alia ratione se nesciant, malorum sese consortio defendunt, & turpitudinem flagitii, exemplorum frequentia, & consuetudinis licentia deprecant, inique recti loco ducentes, quicquid vulgo committitur. Sed compello te modo, quisquis te sic insipienter, friuoleque defendis. Quidnam quaeso ad rem, si multi peccent: num tu si quid contra legem à multis agatur, impune feres, si cū aliis pecces: Quinimmo eo magis tibi uerendum est, quasi in te tandem statui debeat animaduersionis exemplum ut sumpti iam de te supplicii metu alius deterritus peccare formidet. Quis nam te in eā turbam improborum magis quam bonorum coniecit: cur cum bonis non mauis esse, etiam si pauciores sint, quàm cum malis: Responde precor: quando hic inter nos uerbis tantum contenditur, non pugnis. Taces, satis laudas. Scio, tua te ducit ad malum concupiscentia, teque ad hos trahit morum similitudo, quæ est tibi in malo cū eis. Quid

est qu
cufes
bis ni
autem
Extat
res m
recte
quod
que la
ut no
uno p
te, qua
tur. ni
rari g
quãt
ria sur
omne
quod
come
effici
honest
ri diff
tur. D
ster L
est, m
agitur
tur: te
genus
tisim
nomen
conti
palm
terun
runt,
miis

est quod ex multorum consuetudine vitium tuum excules: quum & vitia fatearis esse, que sequaris, & à nobis nil nisi bonum, & salutare querendum sit. Quod autem multi sint mali, id probe mihi tecum conuenit. Extat sapientis uiri Biantis dictum satis uulgatum. Plures malos. Id sanè nulli mirum uideri debet: quoniam recte facere rarum, & per paucorum hominum est. Quid quod ex illis quoque antiquis Romanis, qui tantis ubique laudibus efferuntur, adeo rari semper probi fuerint, ut non ridicule magis: quàm serio dixerit scura quidam, uno posse à nullo bonos omnes includi. Sed obsecro te, quæ nam uirtus esset pudicitia, quæ maxima habetur nisi ei laudem raritas daret. Rara profecto uirtus, rari quædam præclarum est: ac unum quodque tanto inuèto rarius, quanto dignius aut difficilius est: factu sola uicia uulgaria sunt, & obuia ubique, & in promptu omnibus. Etenim omnes natura ad deteriora faciles sumus, & eo magis, quod in his, neque dux unquam deest cuiquam, neque comes. Non enim uoluit natura ipsa quicquam magnū effici facile, uel à pluribus: sed in arduo posuit quicquid honestum est: atque admiscuit præstantissimo cuique operi difficultatem, ut merito illud Solonis uerbum celebretur. Difficilia honesta omnia. Vnde & Firmianus noster Lactantius, Bonorum, inquit, natura in arduo posita est, malorum in præcipiti. Nunquam sanè tam bene agitur cum rebus humanis, ut honestiora plures sectentur: uel placeant optima pluribus: quum solent id uitæ genus in primis uulgo probari, quod facile, quod uisatissimum sit: & nihil habeatur magis populare, quàm nomen uoluptatis. Contra autem uidemus ad uirtutem continentie paucos aspirare, paucos anniti, quia uirtutis palma teres est, & ardua, & raros habet ascensores. Ceterum quanto rariores sunt, qui ad hanc metam percurrunt, tanto illi maiori admiratione, & præstantioribus præmiis digni sunt, ex malorum namque comparatione, bono

Et. oxā

A. lidē

DE CONIV. ET CONTL. SACER.

rū decus clarius elucescit. Quid est enim q̄ quidā tam
topere de castitatis uirtute laudant: nisi q̄ multi de impu
dicitia uitio cōdēnantur: Splēdor q̄dē diurnę lucis tūc
maxime dignoscitur, quū obscuritas noctis supuenerit:
propterea de Noe scriptū est: q̄ esset iustus, & p̄fectus
in generationē sua. In quo uerbo (ut interpretatur Orige
nes) ostēditur nō fuisse Noe ex integro p̄fectū, sed in ge
neratione illa sua puerla ex cōparatione cæterorū iusti,
atq̄ p̄fectū fuisse. Idē quoq̄ de Loth intelligendum esse
dicit: q̄ quāto in dies Sodomitæ deteriores fierēt, tāto
ille iustior apparebat. Eminēt quidē quæ rara sunt, & ad
comparationem sui contrarii illustriora, atq̄ admirabilio
ra redduntur. Non enim est admirationi proceras arbor,
et si uertice minetur cœlum tangere, quum tota ferme
sylua eadem proceritate succreuerit, sed quæ sola eo lo
co p̄cera sit, aut admodum rara præ cunctis emineat.
Quid ergo mirum si in tam peruersis, ac improbis mo
ribus hulus nostræ tempestatis, probi, & casti uiri, ueluti
fulgentia sydera inter tenebras noctis, præclarissima uir
tutis suæ luce resurgant? Quis inter tot sordes homi
num castitatis mundiciem non commendat: non ad
miretur: non colat: quum etiam apud improbos ho
nor semper sit habitus probis, & honestis moribus.
Nunquam enim in tantum conualecet nequitia: nun
quam sic contra uirtutes coniuurabitur, ut castitatis no
men non sit uenerabile, & sanctum, etiam improbis.
Quamobrem totis uiribus & neruis (ut aiunt) opera
danda est, ut sequamur bonos, & raros, educentes nos
prorsus è turba, & præstantes aliquid de nobis exi
mitum, quo secernamur à uulgo, & inter cœli ci
ues mereamur ascribi. Ideo in Exodo legitur. Non
sequaris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio
plurimorum acquiesces sententiæ, ut à uero deues.
Item & Apostolus, Omnia, inquit facite, sine murmur
tione, & hæsitatione, ut sitis irreprehensibiles, & simi

Exo. 23

Phil. 2

plures, sicut filii Dei, immaculati in medio nationis pravae, & peruersae, inter quos luceatis, ut luminaria in mundo.

Fuisse semper & bonos, & malos: necesse tam raros probos, ut quidam arbitrantur.

Cap. XLV.

Verum et in uero quanquam bonos, & castos raros esse non negem, non tamen propterea raros esse concesserim, quam plerique forsitan sibi falso persuadent esse. Nam difficile quidem est confirmare id de plurimis, at mihi certum est, quid de multis respondeam quos scio continentissime uiuere. Verum sic nescio quo modo, ut optima quaeque quasi occulta sint: mala uero, ac foeda facta, ita late pateant, ut plusquam opus sit, ab omnibus agnoscantur. Nec mirum nam auri uenae penitus abdite sunt, & gemmae, & praeciosissima quaeque terrarum latebris altissime reconduntur: sed uitrum, aes ferrum, & id genus uilia, passim, & ubique nobis obuia sunt. Idem ferme accidit in moribus hominum: quando nemo ferè est, qui non acutius semper uitia, quam quae recta sint uideat. Et propterea saepe accidit, ut lateat probitas, tanquam sterili compressa solo, & uitium uelut semen uberi satum gleba, ubique propagetur, & (ut de malis herbis dicitur) altius surgat, & magis magisque conspicuum reddi soleat. Consueuerunt omnes ferè natura quicquid rectum est, & laudabile, quasi inuidiosum quidpiam continentibus oculis pertransire, mala uero, ac turpia perspicaciores Lynceo longè, lateq; prospicere, ac prospecta ubique palamq; proferre. Iniquum est sanè in quolibet ordine bonos malosq; indiscrete confundere, atq; improbis cõiunctis

ESTAM

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

in eodē iudicio bonis quoq; odiū, inuidiāq; constare,
Siquidem hac ratione uel angelorū constantiā: detrahi
posset, nedum hominum fragilitati, si malorum angelo
rum, qui ceciderant, superbiam uel ad accusandam bo
norum perfectionem, in testimonium angelicæ prauita
tis adducere. Porro boni & casti multi sunt, & agnoscu
tur etiam à multis, recte, & sine uitio intuentibus: quod
nisi mihi compertum, exploratumque fuisset, puderet al
ferere. Perspecta est sanè ubiq; locorū complurium sa
cerdotum continentia: ita ut id nisi ab impudentissimo
nebulone negari non possit. Nam etsi aliqui in ecclesia
Dei reperiantur improbi, & profani, nihilo minus tamē
redolet adhuc in ea pura, & sincera castitas multorum, q
tenorem priscae continentiae seruant: atque gratia eius,
qui pro se crucifixus est, ab omnibus illicitis uoluptati
bus sese abstinēt. Quod autem nunc multi reperiantur
improbi, & impudici mirabile nō est, neque monstrum,
ostentumve aliquod nouū: quum semper ab initio mū
di fuerint per mixta uirtutibus uitia: ut nullus unquam
ordo hominum fuerit tam sanctus, in quo improbus qu
piam non sit inuentus. Nulla unquam profecto erit hic
tam munda leges, qua cum non sit innatum simul & lo
lium, quousque ueniat (ut scriptum est) qui habeat uenti
labrum in manu sua, & purget aream, & congreget tritici
cum in horreum, & quisquiliās, & lolium igni combu
rat. Nihil ergo diffidendum est inter lasciuos, & impro
bos sacerdotes, & clericos, ac cuiusque generis tam reli
giosos, quàm laicos, inesse commixtos castos & pro
bos complures, nam & inter tribulos, & lapas emicant
rosae, uernant uiolae, & lilia consurgunt. Vidit & Iere
mias propheta in uisione sibi à Deo demonstrata, ficus
bonas, & malas: Bonas quidem bonas ualde: Malas au
tem malas ualde. Similiter de sacerdotibus dicendum.
Si boni, boni ualde: si mali, mali ualde. Natura autē com
paratū est, ut bona malaq; cōmiscantur: & non nisi inter

Matt. 3.

uentu malorum bona, ex deteriorum cōparatione no-
 scantur. Quinimmo neque Deus (ut asserit D. Augstius Iere. 24
 nus) ullum hominem crearet: quem malum esse futurū
 sciret, nisi pariter nosceret, quibus eum bonorum usibus
 accommodaret: atque ita ordinem sæculorum, tāquam
 pulcherrimum carmen, ex quibusdam quasi *ἀντιθέσι*
 id est oppositis, honestaret. Nam sicut in dicendo, con-
 traria inter se cōposita, cōciniore orationē saepe reddūt,
 ita quoq; nō uerborū, sed rerū diuersarū cōcinitate, mū-
 di pulchritudo, admirabili dispositione cognoscitur. 1. Cor. 13
 Chrysippus philosophus, ut scribit Gelius, assererat nō
 hui esse prorsus imperitius his, qui opinantur bona esse
 potuisse, si non essent itidem & mala: quū bona malis
 contraria sint, & utraque inter sese opposita, quasi mu-
 tuo suffulta nixu consistant: quando contrarium sine al-
 tero suo contrario esse omnino non possit. Quoniam 2. Cor.
 pacto quæso iustitiæ sensus esse posset, nisi esset iniqui-
 tas: quove modo fortitudinis uirtus rite percipere o-
 tur, nisi ignauitiæ uitium ei foret aduersum: & qua si-
 militer ratione continentia discerneretur, nisi ea ipsa uir-
 tus per contrarium suum, quæ est intemperantia nosce-
 retur: Proinde, homines stulti cur hoc etiam non re-
 quirunt, ut ueritas sit, & non sit mendacium: Hæc Chry-
 sippus per quam sapienter. Semper itaque & ubiq; fue-
 re boni, & mali, casti, & impudici, alterum nanque pen-
 det ex altero, ut si sustuleris alterius nomen, utriusque si-
 mul auferas necesse sit. Quis nostrum ausit optare om-
 nes sacerdotes integros, & innocentes: quum lex, ut
 ait Apostolus, constituerit sacerdotes eligi ex hominib;
 bus infirmitatem habentibus, ut possint, sicut pro sua, ita
 etiam pro populi infirmitate offerre sacrificium. Non
 sunt ergo sacerdotes, qui omnino peccare non possunt:
 sed qui peccare omnino non debeant. Non tam ergo
 mirandum si quis eorum peccet: quàm letādum si quis
 castus, & iustus inueniatur. Nec ille quoq; omnino cō-

DE CONIV. IET CONTI. SACER.

remnendus est, qui ubi forte ceciderit, statim surgit, & agit poenitentia: atq; ex eo, qd ceciderit, quodq; ipse peccator fuerit, suae ipsemet conscius infirmitatis, discit pauidus cauere sibi: & alterius misereri: & alienis infirmitatibus parcere. Est uidere in uniuerso genere hominum ita contingere, sicut in qualibet magna, ac instructa domo, ubi non solum sunt uasa aurea, & argentea, ut ait Apollolus, sed & lignea, & fictilia, quaedamq; in honorem, quaedam etiam in contumeliam. In principio statim mundi inter filios primos. Adae unus extitit fraticida: inter filios Noe, unus impius peccauit in parentem, & accepit maledictionem: inter duodecim Christi Iesu discipulos, fuit proditor Iudas: inter septem primos diaconos, recessit a fide Nicolaus. Adde figuram de ueteri instrumento, qd in castris Gedeonis duo millia & amplius armatorum fuerant, & nisi trecenti electi sunt, qd bibentes non flexo poplite, sed manu ad os aqua e fluuio stantes proiicerent. Et hi tam, uel tam pauci sic electi, de centum & uigintimillibus Madianitarum, & Amalechitarum caesis gloriosissimam uictoriam reportarunt. Sed quid attinet admirari inter mortales improbos reperiri copiosos: quando & Deus, ut legitur, in angelis suis repererit prauitatem: & illa sincera, & coelestis natura per superbiam suam ab illa naturali, & propria bonitate defecerit: si modo & detraheatur opere religionis, & sacerdotio: si quis ex eo ordine sordidus sit, & minus honeste sese habeat: quandoq; dem ex omni genere hominum semper malos esse necesse est, sicut & bonos. Sed utri modo plures boni, uel maliue sint: nec attinet hoc loco discutere, nec meae partes sunt iudicare. Cadendum tamen est, ne quis eo errore ducatur, ut sibi licere existimet, quod multi, uel ex his, qd honoratissimi habeantur, improbe fecerint, sic forte intrasit, dicens. Id quod facere praecipitur, nemo ferè praestat, aliter uiuitur, exoleuit probitas antiquorum: alius est praesens mos, aliud nunc praelati nostri agere consueuerunt. Ne quae so, propterea quicquam statim

ps. 37. 2

2. imo. 2

Iud. 6

Matth.

redu
cerib
lis, id
bus c
quod
gnis,
ta, &
na, qu
storu
stulte
dibus
ac spu
id pau
paucis
Multi
ni, non
quid, &
sacri g
maior
fos sci
in om
culis, u
suas cu
fecto r
Noe, e
bus m
la cuag
malor
gntur,
mittit
igne, h
non or
quinqu
quis fu
inauer

rectum putes, uel quod multi, uel quod quidam est ex pro-
 ceribus facere non erubescant. At tu si sapias, nec falli ue-
 lis, id tantum existimato rectum, quod moribus, quod legi-
 bus consentaneum est: quod ecclesiae placitis constat: &
 quod obseruatum est a maioribus, quorum uita & in ma-
 gnis, & in honestis rebus semper perspecta fuit, & iudica-
 ta, & habita innocētissima. Nihil te moueat clara nomi-
 na, quum isti ipsi re ipsa sordeant, sintque uilissima omnium ui-
 storum mancipia. Verum super omnia caueas, nec unquam tibi id
 stulte persuadeas, neminem esse pudicum, & mundum ab his sor-
 dibus ut nup̄ dicebam: sed si tam pusilli animi sis, ut sperare,
 ac persuadere ipse tibi non possis id esse in pluribus: saltem
 id paucis concedito: teque existimato debere esse unum ex
 paucis, atque ex electis Dei: quoniam ut ipsa ueritas dicit,
 Multi sunt uocati, & pauci electi. Quod autem rari sint bo-
 ni, non est haec nostri tantum aui quarelatio: nam iuxta illud Anti-
 quum, & uetus est, alienum Posthume lectum Cōcutere: atque
 sacri gentium cōtinere fulcri. Hoc antea questi sunt nostri
 maiores, hoc nos querimus, hoc posterius querentur: euer-
 sos scilicet in peius mores, regnare nequam, res humanas
 in omne nefas labi. Sed quod mirum est, quum in omnibus sae-
 culis, ut inquit Cicero, pauciores uiri semper reperiuntur, qui
 suas cupiditates, quam qui hostium copias uicerint. Sic se pro-
 fecto res habet, semper fuerit & boni, & mali: nam & arca
 Noe, quae ecclesiae simulacrum gesit, ex cunctis animalibus
 munda simul, atque immunda seruarat. Sagena quoque il-
 la euangelica, ex omni genere piscium, bonorum uidelicet
 malorumque: referta, ad litus trahitur, at boni duntaxat eli-
 guntur, mali autem foras mittuntur. Sic & lolium crescere per-
 mittitur cum tritico usque ad messem, ut tunc demum illud in
 ignem, hoc autem in horreum recodatur. Decem propterea uirgines
 non omnes ingrediuntur cum sponso ad nuptias, sed
 quinque tantum: quae & uirgines & prudentiores reli-
 quis fuerant. Quod nihil sibi plane uult aliud, quam
 inuere mundum uniuersum oppletum esse & bonis,

Matth. 20

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Matth. 15

& malis, sed in fine tandem admittendos esse tantum bonos ad uitam eternam, malos uero in ima tartara reilicie ndos, ad supplicium sempiternum.

Multo satius fore nos saluos esse cum paucis, quàm cum multis damnari, atq; bonos sequi, quàm multos. Cap. XLVI.

EXoptare quidem unusquisq; debet se saluum esse, ac beatum fieri cum omnibus: si id non datur, cum pluribus, si ne id quidem, saltem cum paucis. Satis enim & abunde foeliciter eueniet ei, qui saluus fiet, etiam si solus ipse saluus fiat. Alioqui malus fuit Loth ille iustus cum ciuibus suis una commorando perire, quam ab eis fugiens, uel solus à Sodomorum incendio liberari. Etenim quicunq; proficere cupit in uia. Deum non est ei quod plerique multi factitant intuentum, sed quod boni, & iusti faciunt, neque rursus quod pluribus placet, sed quod melioribus, quodq; per se sit bonum, & constantissime ab his ipsis bonis seruatum. Optimum quidem est bonorum exemplis in melius instituire uitam suam: atque non tam quod multi egerint, quàm quod optime actum sit, sibi ad imitandum proponere: in his praesertim, quæ seniorum consiliis, & sanctorum decretis, atque conciliorum placitis immota per tot saecula constiterunt: quorum auctoritati non credere, & quod etiam peius est, contradicere, nefarium certe est, atque summe impium. Verum quia fieri nequit, ut quod optimum est laudetur uulgo ab omnibus, uincat apud nos, atque sit potior sententia, quæ est magis pia, & quæ magis bonis placet, etiam si pauciorum calculis comprobetur. Pulcherrimum haberi solet uictoriae genus: quando multitudo paucioribus, utpote melioribus, cedit. Sit ergo nobis potissimum ad imitandum, non quod uulgo, sed

LIBER TERTIVS.

go, sed id tantum quod à bonis probatur: ne temere ues-
tigi grex balantium pecudum demisso capite præcæti-
uestigia, quocumq; uanus culuis ducis sibilus deduc-
xerit, prosequamur. Pythagoræ illius antiquissimi philo-
sophi symbolum legimus. Ne per uiam publicam am-
bules. Quod, D. Hieronymo interprete sonat, Ne uulgi
sequaris errores. Viam, inquit Comicus, q; nescit ad ma-
re, amnem quærat comitem sibi. Viarum siquidem am-
bages uiatorem fallere plerumq; solent, sed fluuius, & si
longis, & obliquis sinibus deducat, certo tamen itinere
defluit ad mare quo omnia flumina necessario deferun-
tur. Qui ergo recte uiuendi rationem cupit edoceri, nõ
quærat nugas, & insomnia uulgi, & argumeta inania eo-
rum, quos ignorat: sed eos sibi proponat imitandos, quo-
rum uita laudatur: & quorum iter certo scitur tẽdere ad
cælum. Non est enim nobis qua eatur tantum modo,
sed etiam quam tuto, quoue perueniatur diligenter aspi-
ciendum: ut non stulte, & temere secundum uulgus, sed
innocenter iuxta leges, & honeste moderateque pro ra-
tione uiuamus.

Apud inferos poenam esse non leuamen habere
socios in ærumnis. Cap. XLVII.

Verum ne quis forte sibi blãdiatur: palpetq; sese,
& sicut cum multis peccat ita etiam sit puniend-
us cum multis, quasi aliquod afferre miseris so-
latium possit societas in tormentis, audiat quæso quid-
de hac ipsa re, D. Augustinus nobis per pulchram simi-
litudinem paucis uerbis expresserit. Non minus inquit
est arsurus, qui cum multis, q̃ qui solus ardebit immo
multo acrius: quandoquidem magis inualefcere ignis
soleat, quo magis in eum fuerint ligna, atque sar-
menta coniecta. Iccirco diues ille euangelicus Abra-
ham poscebat, ut Lazarus ad fratres suos ab infer-

Luc. 16

Q

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

ris mitteretur, quillo edoceret, ne & ipsi uenirent aliquan-
do ad ea loca tormentorum, perpetuis secum flammis
arsuri. Quid ita; nisi quod ille satis exploratum haberet, ac-
cessu eorum, se non leuandum esse poena, quam sustine-
bat, magis magisque affligendum. Vide obsecro quid
commodi assequatur, quicumque existimat se plurimorum
flagitiis excusari, quum ex eo atrociores ibidem apud
inferos sit poenas daturus. Longe ergo satius fuerit flagi-
tiosam perditorum hominum consuetudinem asperna-
ri, atque procul fugere, quam imitari, seque malle saluari
cum paucis, quam cum multis damnari.

Quae exempla continentiae nobis prae-
nenda sint. Cap. XLVIII.

ET ne ignores interim, qui tibi praecipue in hoc ge-
nere uitae sint imitandi, aliquot uirorum sanctorum
exempla proponam, a quibus rerum omnium, quae
optime integritati uitae conueniunt, recte argumenta
sumantur. Nam quemadmodum pictoribus, a quibus
imago ab altera imagine effingenda est, conuenit saepius
ad exemplar respicere, ut ueram similitudinem reddat,
ita sane & studioso castitatis, ad uitas sanctorum tanquam
ad simulachra quaedam spirantia, frequenter, & assidue
respiciendum est: ut ad eorum similitudinem non faciat,
sed mores formet, & in omni uirtutum genere, & praeser-
timum in obseruanda continentia, reddat sese omnibus
numeris absolutum, In eorum autem numero, quos
imitemur, ut taceam reliquos, qui sunt pene innume-
rabiles, erit in ueteri testamento Loth: qui pudicus
inter nefarios Sodomae ciues solus inuentus est, quicquid
quid postmodum per ebrietatem imprudens filiarum
fraude, commiserit. Habemus & Samuelem, qui
unus inter sceleratos Heli filios sanctus, ac innocens
a flagitio fornicationis semper abstinuit, Habe-

mus Ioseph, qui educatus inter Ægyptiorum lasciu-
 uias: & ab hera primo blanditiis, atque pollicitationi-
 bus ad libidinem inuitatus, moxq; minis, ac ui etiam
 tentatus, fugiens pallium, quum nequiret aliter euadere,
 in illius manibus reliquit: quod asserendæ calumniæ cõ-
 tra immeritum iuuenem, esset postea iniquæ fœemine ini-
 quū patrociniū allaturū. Satius quidem duxit pudicissim-
 us adolescens se damnari innocētē, q̄ impudicū extol-
 li: maluitq; subire falsi criminis suspensionem sub iniqua
 accusatione, q̄ sub simulatione integritatis, nefariū occul-
 tare adulterium. Cõnumerandus cum filio suo Ioseph
 est summus ille pater Iacob, qui pro Rachele spõsa ser-
 uuit quatuordecim annos, & quum illam tam uehemē-
 ter arderet, atq; una secum eodē tecto uersaretur, nunq̄
 tamen tetigit eā, quousq; à parentibus in suos amplexus
 post tot annorū seruitiū traderetur. Addas Iosue, addas
 Heliam, q̄ licet illis temporibus fuere, quādo esse absq;
 matrimonio uix liceret, tamen p̄petuo uirgines p̄manse-
 runt. Sed ut ad nostros christianos transeamus, quē nō
 moueat Aniceti martyris cõstantia: qui quū esset toto
 corpore arctissime colligatus, & à petulantissima mere-
 trice, uerbis, osculis, amplexibus, & omnifariā illecebris,
 sollicitaretur ad coitum, uinctus, ut erat, & resupinus ex-
 cogitauit pudicus iuuenis, quomodo eam à se pestem
 repelleret: nam quum aliter ab illata ui tueri sese non
 posset, præcisam mordicus linguam in faciem infestan-
 tis puellæ (uisu horribile) conspuit. Exhorruit respersa
 cruore fœemina, & perterrita, ac pudefacta recessit, & sic
 ea tanta uis ardoris, quæ pene insuperabilis uideretur,
 unico remedio, quo ipse uti tātū poterat dolore scilicet,
 & horrore repulsa ē. Christophorus & ipse martyr Chri-
 sti æque uictus eādē ferme uim à duobus meretricibus
 passus est, atq; eā fœlicius nullo uulnere, sed pia tātū p̄ca-
 tione summouit: nō minoris flagitii fore ratus, si earum
 libidini cõsensisset, q̄ si Christū negasset, p̄ quo mori pa-

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

ratus erat. Quid Crisostomum? Quid Thomam Aquinatem? Quid reliquos & ueteris, & noui testamenti integerrimos quosque referam, qui in ipsis penè sordibus, purissimi sine ulla prorsus sorde uixere? quique pudicitiam ipsa uita habuerunt potiore? Macharium hic transire non possum: quod inter Christi eremitas præcipuus habetur: is ob amorè castitatis post celebratū nuptiale conuiuium, quum uesperis thalamum esset ingressurus, domo egressus, relicta sponsa, pariterque & patria, & parētib; transmarina petiit deserta, & coniugii solatia postposuit heremicae solitudini. Beatus itidem Alexius uocatus eadem gratia de medio nuptiarum, sponfam aspernatus, ut erat incorruptus, & mundus, secutus est Christum. Pertransio innumerabiles pene alios, quos recensere longum esset, ac pene infinitum. Hi ergo nobis sunt imitandi, non ignaui, & lasciuu homines huius improbae tempestatis. Fallitur uehementer sanè quisquis turpiter per exempla multitudinis tueri sese malit, quàm bonos diligenter attendere, atque laudabiliter imitari. Neque enim desunt nobis quorum possumus exempla sequi, et casti, & honesti homines. Clamat nobis pius. Imitatores mei estote. Clangit euangelii tuba Paulus, & ad sui imitationem nos prouocat, dicens. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Et rursum. Uolo uos omnes esse sicut me ipsum, uirginē scilicet, ut Anselmus interpretatur, qui ait. Absit ut suspicemur Paulum habuisse coniugem, sic enim à pueritia feruebat spiritu, ut nullam huius rei curam haberet, & adolescentulus à gratia Dei esset anticipatus: ideo uult omnes homines esse uirgines sicut & ipse. Hæc ille. Arduum ergo tibi uideatur imitari Christum, imitare Paulum, imitare sanctos, & si imbecillior es, quàm ut Apostolos, aut sanctos imitari ualeas, imitare saltē bonos, moratos, religiosos, pudicos. Stultum est enim non optima quæque sibi ad imitandum proponere. Non sunt quidem attendenda uitia uulgi, sed uitanda: eorum præsertim, qui sub nomine religionis

2. Cor. 1

nis gentilem, & Epicuream vitam degunt, magis quam Christianam: aliud uita, aliud professione testantes: & q, ut ait Apostolus, ore confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Vani profecto est hominis malle se place re pluribus, quam melioribus, & ut multos æmuletur, peiores sequi. Nō enim ut in iudiciis, ita & in moribus, plurium calculus uincit: nā ibi maior pars præualet, hic melior. At qui nec sæculum istud quidem nūc est adeo sterile uirtutum, ut non & multa, & bona, & sancta exem pla prodeant: quæ imitari possimus: modo eligere, & se ctari meliora uelimus. Idē nimirū uigor animi ferme oī bus, una eademq; ratio uiuendi, & moriēdi. Adē, Euxq; (ut dicitur) progenies omnes sumus, iisdem que semini bus, ac eodem cœlo, cœnoque geniti: & si fortuna nos uariat, natura non uariat, quæ ex una nos omnes radice produxit, & ex uno trunco recidit. Nemo ergo diffidat imitari posse quos uelit: quando ita certe natura consti tutum sit, ut qui sectati malos potest idem quoque & bonos possit.

De ethnicorum continentia tam in sacris, quam in aliis negociis habita. Cap. XLIX.

Sfficere quidem poterat, quod hactenus dictum est, ad ostendendum quantopere sacros homines atque quicumque Leuitici ordinis censentur, omnis profus ueneris libido dedecet: uerum quia omnia quæ facere uidentur ad hunc locum accuratius prosequi in animo est, pro quibusdā cōrentiosos adiiciamus etiā summam, & admirandam ethnicorum tam uirorum q̄ mulierum in ea re castimoniā: si quos forte externa hæc exempla magis moueant, q̄ nostratia: ut qui Apostolorum, atque aliorum sanctorum, tanquam nimis duram ad imitandum disciplinam deterriti reformidant, saltem ethnicorum, & gentilium castimoniam facilius & sine

DE CONIV. ET CONTI SACER.

excusatione se tentent, simulque, ut qui per scripturas sacras erudiri non possunt, uel ab ethnicis historiis allecti, fiant eorum documentis minus impudentes. Quid enim potest esse in causa hac nostra firmitus, quam quod omnes, ac etiam aduersarii nostri fateantur, approbentque uerum esse, atque æquo, & bono ubique, & semper habuerint? Quo docendi more, Deum quoque ipsum alii quando usum pagina sacra demonstrat. Dixit enim Iudæis, ad exprobandam eorum impietatem. Transite in insulas Cethim, & uidete: & in Cedar mittite, & cognoscite: si gentes mutauerunt deos suos, & ipsi tamen non sunt dii. Quin ad bruta quoque animalia quadoque pro eruditionis exemplo mittimur. Sic, n. scriptum est pigro. Vade ad formicam piger, & rursus. Vade ad apem, & discite quomodo operatrix est. Diffidentibus autem atque nimium anxiiis de futuro dictum est. Respicite uolatilia cœli, & bestias terræ, quæ neque serunt, neque congregantur in horrea, & pater uester cœlestis pascit illas. Liceat ergo & nobis in hac re exemplis, & ritibus tui externorum & gentilium. Nam plerumque & gentes quæ legis sunt faciunt honestatis instinctu: & quum Dei legem non norint, opus tamen legis exercet. Et ut de iudæis interim taceamus quibus (ut dictum est) ne in castris quidem retere uel per somnium pollutis licebat, ne dum in templo, uel spontanea libidine sordidatis. Quin etiam tam abominabilis erat libido in sacris, ut etiam enutes in Hierusalem ad solennitatem diei festi: quousque reueterentur domum ab omni coitu, & ab uxoribus continerent: quod ut facilius præstarent mulieres cum pueris seorsum à uiris incedere solitæ erant: unde factum ut pueri Iesus in scis parentibus remanserit in Hierusalem. Sed id fieri à ueri dei cultoribus minus mirandum inest. At ualde mirabile uideri debet falsorum quoque deorum cultores alioqui superficiosos, & uanos amauisse tantopere castitatem, ut arcerent procul à sacrorum aditu & ipsi

Hiere. 2

1. Cor. 1

1. Ier. 2

uereas uoluptates: poeta sic dicente. Vos quoque
 abesse procul iubeo, discedat ab aris. Cui tulit hester
 na gaudia nocte uenus. Casta placent superis, pura cū
 ueste uenite. Et manibus puris sumite fontis aquam.
 Lex quoq; apud eosdem fuerat, quæ iubebat adiri cas
 ste deos: cuius Cicero meminit in eo libro quem de legi
 bus inscripsit. Ad diuos, inquit, adeo onto caste, pietate
 adhibento, opes amouento, ð qui secus faxit, Deus ipse
 se iudex est. Hastenus ibi. Extrat & Pytagore præceptū.
 Dils semper cum laudibus, amictuq; candido, & casto
 corpore, honores adhibendos. Et. A. Gellius. Tempora
 inquit, & delubra, non uulgo, ac temere, sed cum castita
 te cærimoniarque adeunda, & reuerenda, & reformidan
 da sunt magis q̄ uulganda. In templo Epidaurici Esculap
 pii inscriptum fuisse tale distichon legimus, castus sit tē
 pli quisquis pia limina adibit. Et castus q̄q; religiosa sa
 pit. Galli Cybeles sacerdotes adeo infano superstitione
 illius sectæ amore ferebantur, ut studio castitatis, ne quis
 quam de ipsorum integritate ambigeret, seipos lamia
 testa p̄ciderēt. Hierophantas quoq; Atheniensū postq̄
 in pontificatum electi fuerant, cicuta sorbitione castrari
 solitos auctor est. D. Hieronymus contra Iouinianum.
 Gimnosophistas uero indorū nudos perhibetur in spe
 luncis philosophari, & perpetuo cohibere sese a uolu
 ptatibus ueneris. Cæteris item sacra nisi per matronas
 castas, aut uirgines fieri summū fuerat. Romanis nefas.
 Ideo poeta. Annua uenerunt cerealis tēpore sacri. Ses
 cubat inuacuo sola puella toro. Nouem quoq; die
 bus, q̄ Isidi sacra facerēt, abstinebāt pr̄sus a cōcubitu. In
 sacris itidē Bonæ deæ, q̄ a uirginib; p̄ populo fieri mos
 fuerat, adeo execrabilis ueneris uoluptas erat, ut ea nisi
 summotis inde uiris: ac picturis aīaliū masculorū prius
 oblectis, fieri nō liceret. Vñ in satyra iocat poeta. Et testi
 culi sibi cōsciūs ide fugit mus. Cheremō stoicus uir elo
 quētissimus narrat (ut. D. Hieronymus refert) Ægyptios

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Sacerdotes depositis sæcularibus rebus, assiduos dege-
re in templis solitos, naturas rerum, causasq; ac rationes
siderum contemplantes, & nunquam se mulieribus cõ-
miscentes. Et Iosephus in secunda Iudaicæ captiuitatis
historia, & in libris antiquitatum contra Apionẽ, tria de-
scribit dogmata Iudæorum: Phariseorum scilicet, Sadu-
ceorum, Esseorum. Hos autem nouissimos miris effert
laudibus, q; à mulieribus semp abstineant. De his quos
que ex Philone iudeo christianus Eusebius in sua euangeli-
ca præparatione multa disseruit: atque eos dicit, pro-
pterea quod altius, quàm iudei ceteri speculentur iudeo-
rum philosophos esse habitos. Et præter alia quæ ipsi
sapientissime, simulq; religiosissime obseruabant, in pri-
mis castitatem seuerissime consueuerant custodire, ita
ut seniores qui absque liberis & femineo commercio,
naturæ cessissent, scellicissimos prædicarent: id de scæ-
minatum ingenio, & moribus prudentissime opinâtes,
quod expertissimus quisq; horit. De eisde reor Pliniũ
in sua naturali historia intellexisse: quum dixerit. Ab occi-
dentali littore Esseni sunt, quos fugitant usque quaque
nocentes: gens sola, & in toto orbe præter cæteros mis-
ra, sine ulla foemina omni uenere abdicata, sine pecunia,
focia palmarum, in diem ex æquo cõuenarum turba re-
nascitur: longe frequentantibus, quos uita fessos ad mo-
res eorum fortunæ fluctibus agitât. Ita per sæculorum
milia, incredibile dictu, æterna est, in qua nemo nascitur
tam scæcunda illis aliorum uitæ poenitentia est. Hacten-
us Plinius. De his ipsis Solinus quoque ex Plinio, nullo
la facta huius auctoris mentione, ut eius moris est, ita reser-
fert. Interiora Iudææ, quæ occidentem contuentur, Esseni
tenent: qui præditi memorabili disciplina recesserunt
à ritu gentium uniuersarum, maiestatis (ut reor) prouidẽ-
tia ad hunc morem destinati. Nullæ ibi foemina: uenerunt
re se penitus abdicauerunt: pecuniam nesciunt, palmis
uictitant, Nemo ibi nascitur, non tamen deficit hominũ

multitudo. Locus ipse additus pudicitia est: ad quem plurimi licet undique gentium properent nullus admittitur, nisi quem castitatis fides, & innocentiae meritum prosequatur. Nam qui reus uel leuis culpa, quavis summa ope adipisci ingressum uelit, diuinitus sum mouetur: ita per Immensum spacium saeculorum, (incredibile dictu) aeterna gens est cessantibus puerperiis. Hac ille. Sed & Stoici quoque philosophi castitatem similiter consecretantes, docebant nequaquam expedire sapienti ducere uxorem. Adiciam insuper (quod magis mirandum est) tanti olim castitatem fieri solitam ab ethnicis, ut dicerent castos etiam poetas esse oportere: Catullo dicente. Castu esse decet pium poetam, eius uersiculos nihil necesse est. Et Tibullus. Salue cura Deu casto nam rite poetae. Phoebus cum Baccho, Pieridesq; fauent. Quintilianus quoque in suis institutionibus ad confirmandam uocem, orationibus ueneris abstinentiam praecipit: Horatius etiam caeteris dicens. Abstineat uenere, & baccho, qui Pychia cantat. Mos erat etiam Histrionibus, ac scenicis hominibus, ne ad recitationem fabularu inepti usu ueneris redderentur, praeputium sibi fibula aenea argenteaue ab utroque latere glandis consueuere, ut uel sic a coitu sese comprimerent. Idem obseruatum in gymnasticis certaminibus, de quibus Apostolus ait. Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: ille quidem ut corruptibilem coronam accipiat, nos autem in corruptam. Nam & agonistae quum se pararent ad agonem, diu ante laminis plumbeis renes in frigidare solebant quo foedorum humorum naturalem etiam sisterent fluxu: ne qua uel per somnium fortuita uenere polluerentur. Cur ergo si Athletae nullis exculti legibus, ob id solum, ut luctando, & currendo caeteros uicerent a uenere prorsus abstinent, non poterimus & nos sacerdotes, uel quicumque alii coelibatui destinati, & addicti sumus, pro adipiscendo aeterno premio, & immortali glo

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

ria facilius abstinere. Quam coronam est quos seu lauream
seu quoniam sit ea, quam donatur eiusmodi Athletarum, ceterum pos-
test coronam celestem, qua donantur continentes. Sed quod
morosum in dicendo de Athletis usque adeo necessarium ac de-
centem esse castitatem in omnibus officiis censuit Columella
egregius auctor rusticationis, ut & uillicum, qui ruralibus
rebus proficiendus esset, deligi non nisi castum uel-
lit. Villicus inquit cui rerum agrarum cura mandanda
est, sit ueneris rebus maxime auersus: quibus si se dede-
rit, non aliud quicquam poterit cogitare, quam illud quod diligit:
nam blandiciis eiusmodi plectus animus, nec primum
iucundius, quam fructum libidinis, nec supplicium grauius,
quam frustrationem cupiditatis existimat. Quam scite uene-
ris curas hic auctor breui oratione perstrinxerit, uide. Sed
quid mirum de uillico, & Athletis, ac etiam histrionibus
quoniam tantum semper ceditati eiusmodi libido illis ipsis eth-
nicis fuerit, ut magni uiri, & non obscuri scriptores, quibus
cura fuit pistores, & coquos, & cellarios suis ser-
uitis instituire preceperint, eos, qui harum rerum officia
exerceant, castos, continentisque esse omnino debere: qui
dicant administrari pocula, aut ferula contrectari non nisi
aut ab impubere, aut certe ab abstinentissimo ueneris ul-
lo pacto licere. In quibus si quis forte fuisset operatus,
uel uir, uel foemina, debere eos dicebant, aut stumme,
aut pereni aqua priusquam contingerent penora abluui. Pli-
nius quoque tradit trecentas non amplius esse famulas in
Arabia: quae per successiones colligendi thuris sibi
uendicent: sacrasque uocari ob id: nec ullo congressu fo-
minarum, quum incidat eas arbores, aut metant, pollui.
Ex quo sane constat quantopere arcenda sit aris libido:
quando nec thus quidem, quod offertur aris, ethnici ipsi
non nisi a castis colligi fas esse ducerent. Apibus etiam
(ut Palladius scribit) castus duntaxat, & purus adhiben-
dus est custos. Nec iniuria, si animal, quod absque ullo con-
tactu ueneris foetificat, ueneris sordes natura oderit, &

præsertim quum ab his careus liquor stipetur, q̄ & ipse
 aris sacrandus sit. Idem & de agno dici pat̄, q̄ græce
 sonat castum, eo q̄ esset hostia per pura, & immolatio
 nibus aptissima. Tantū aut̄ studium castitatis fuisse semp̄
 hominibus in sacrificiis minus mirabile uideri facit Ele
 phantorum natura in hoc ipso admiratione dignissima.
 De Elephantis enim Solinus de mirabilibus mundi in
 ter cætera hoc narrat. Venerem, inquit, ante annos decē
 foemina: mares ante quinos nesciunt. Biennio coeunt,
 quinis nec amplius in anno diebus: non prius ad grega
 lium numerum reuerturi, quāuis aquis abluantur. Sed
 quid ego hæc refero confessorq̄ singula: quasi non sa
 tis constet honestissimam semper rem atq̄ mundissimā
 omnibus sæculis, ac gentibus castitatem fuisse: contra
 uero immundam, foedamq̄ uenerem. Verū enim uer
 ro si ethnici tanto studio in suis falsis superstitionibus ab
 dicare sese ab ea foeditate consueuerunt, quæ uenia dam
 da est, aut quæ excusatio admittenda eorū, qui ueri Dei
 sacris inseruiunt, si se permittant eiusce modi libidinibus
 conspurcari: & ex purissimis membris Christi, putrida,
 & impura membra effici corruptissimæ meretricis: De
 his enim sic scriptum est. Computruerunt ut iumenta in
 stercore suo. Sed iam quis non uidet, quæ confusio ma
 gnet per hæc impudicos christianos, q̄ non idem apud
 eos ueri Dei cultus efficiat, quod apud gentes, quæ
 Deū nō norāt, falsorū deorū supstitio: Nepe q̄ ratio po
 terit tueri inconstantes: si tātis iā propositis præmiis, & ita
 patefacta cœlitus à Christo ueritate, nō idem uero Deo
 hi ipsi præstent, quod illi decepti fallaci religione diis
 falsis, siue potius dæmonibus præstiterunt. Nam &
 dæmones ad similitudinem ueri Dei, non nisi abstinen
 tes ueneris imagos audiunt: quum scribat Augustinus
 Porphyrium ualde admirari solitum: q̄ il attractatum
 re ueneria non audiāt p̄cātē: quū ipsi ad nefandissimos
 incestus inducere hoies soleāt. Nulla ergo uenia nulla

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

excusatio erit sacerdotibus lasciuis: quando ab uniuersis
accusantur, fidelibus & infidelibus & barbaris: qui præ
stitierunt, quum oportuit, semper suis in officiis castitate
Et si tantopere magi, urilegæ, athletæ, coqui, pistores,
uillici, & huius generis, uel uilissimi quicq; homines, etiã
profani officii causa mundos sese custodiant à libidinibus:
ne: quid faciendum est ueri Dei ministris, & sacrorum præ
positis: quibus spiritualia mysteria tractanda sunt: quosq;
oportet mente, & corpore interius exteriusq; nitescere
Corpus quidem pollutum lauacro abstergi cito potest,
sed mens iue libidinis infecta nullis lustrari fullonibus,
nullo uel amne ablui recte potest. Quare excutiendum
tempestiue à nobis quicquid resederit foeditatis, & om
nis labes peccata lachrymarum profusione penitus abluen
da. Tales enim ministros sibi dominus quærit, qui man
di sint, & imaculati in conspectu suo. Qui enim sunt Chri
sti (ut ait Apostolus) carnem suam crucifixerunt cum pas
sionibus, & concupiscentiis suis.

Gal. 5

Quam puri ab omni prorsus libidine esse debeant
qui uelint sacrosancta mysteria sancte suscipere.
re. Cap. L.

Exo. 19

Quo nam ausu quæso debet quispiam pollutus
libidine præsumere sacris altaribus astare & sac
rosancta Christi sacramenta contingere: quando
in lege ueteri ubi tanta esset propagationis intentio san
ctificari uolentes ab opere coniugali sese continent.
Vnde in Exodo legimus ex Dei præcepto uetasse Moy
sem populo appropinquare monti synai nisi prius es
sent sanctificati à pollutione ueneria dicens. Estote para
ti in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus uestris.
Eundem quoque in Leuitico, ubi tantum modo um
bra, & figura fuerat ueritatis, implures & cõtaminatis ho
minibus, ita legimus comminari. Anima quæcunq; con

Leui. 7

mederit de carnibus sacrificii salutaris, quod est domini, in qua est immundicia peribit coram domino. Verum quæ immundicia maior, aut foedior, quàm sordes libidinis: quæ grauior corruptio, quàm corporum foeda commixtio: sed neque Achimelech sacerdos Dei sanctificatum panem David, & iis qui cum eo erant dare prius uoluit, quàm exploratum habuerit mundos esse omnes à mulierum congressu: quum cibos sacros dari non nisi castis deceat. Quamobrem suadet Beatus Gregorius ut etiam qui cum uxore propria coerit non nisi aqua lotus præsumat ingredi templum, aut sacris interesse mysteriis: non quòd coniugium culpa sit: sed quòd admixtio illa coniugii sine foeditate uoluptatis esse omnino non possit. Hic precor lector attende: nec sit graue reputare id tecum sæpius ac dicere. Quid enim si tanta cura castitatis Hebræis fuerat uel in pane illo propositionis uel in audienda lege: uel in adeundo templum quanta modo puritas, quanta mundities nobis Christianis conuenit: qui Dei templum efficitur: qui sub panis & uini specie, non panem litamus, aut uinum, sed sacratissimū corpus, & sanguinem Christi usque adeo impudicitiam prohibentis ut non perpetrata tantummodo reprobauerit fornicationem (ut Moysi lex) sed uel sola etiam cō
 Matth. 5
 ceptam mente uetaris: O quales ergo decet esse manus tantarum rerum ministras, o qualem linguam, quæ sit operatrix tanti mysterii. O quam mundam, sanctamque animam: cui sub uisibili specie uisibilis elementi, sese totum inuisibiliter Christus uiuus, uerusque communicet. Etenim ibi tunc credere dignum est, cum Deo suo astare angelos, atque archangelos: & totum templū Thronis, Cherubin, & seraphin, & uirtutibus cœlestibus adimpleri. Quomodo fieri potest, ut non pudeat ministrū interesse tanto spectaculo sordidum: ac tali mensæ pollutum, ac putidum ministrare, ubi Deum ipsum, & angelos, & uirtutes cœlorum habeat spectatores: Memen-

1. Cor. 1.
 1. Reg. 21

Matth. 5

1. Cor. 1.

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

tote quaeso fratres, mementote inquam membra uestra ita consecrata Deo esse, ut nullo prorsus pacto debeat fœdis libidinibus pollui: ac incestuosis impudicitis profanari. Non enim digne capitur, quod sanctum est, loco profano, & polluto. An nescitis quia membra uestra templum sunt, qui in uobis est. Et alibi. Iam non estis hospites, & aduenæ spiritus facti: sed estis ciues sanctorum, & domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum, & prophetarum, in ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in domino, in quo & uos coædificamini in habitaculum Dei, in spiritu. Dicite quæso quis nam uestrum suscepturus amicum, non præparat, ornatque domum, atque exportandam inde non curat omnem immundiciam: Tunc (ut satyricus poeta canit) uox domini fremit: Verre pauimentum, nitidas ostende columnas: Arida cum tota discedat aranea tela, Ergo miser trepidas ne perfusa luto sit porticus, & atria displiceant oculis uenientis amici, & illud non agitas tecum potius ut suscepturus æternum principem Deum, te ipsum mundes, ut ille ingrediens sanctam aspiciat, & sine labe domum, uitioque carentem: Humani nempe cordis aula sacrandæ est Deo: atque in primis curandum, ut deterfis undique sordibus niteat. Abstergenda itaque conscientia, purgandæ interius præcordiorum latebræ, & quicquid ibi latet sordium eliminandum, ut sub tali sacramento tantus hospes à nobis digne pieque suscipiatur. Probet (inquit Apostolus) se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Quanta autem in sacris & corporis, & animi mundicies requiratur, uel ex eo maxime potest cõici, quæ Mosem supra lect

1. Cor. 5
Eph. 2
1. 3. 1. 1.

2. Tim. 2

4. Cor. 11

gimus
macu
sio b
libidin
turpiu
corpe
res ma
conter
seca n
literis
turba
tes del
mund
rex ille
tinenti
sistant
ne ferr
lorum
stri, atq
tate, C
quoque
pro ui
argum
tinenti
sicut h
per fu
re per
rum C
detur
dus sa
legem
tiam i
ctione

gimus uoce monitum (ut est in Leuitico scriptū) ne quā
 macula quāpiam affectus Deo panem offerret. Quod Leuī. 21
 si ob corporalem maculam arceatur quis aris, quid de
 libidinis maculis sordibusque animi dicendum: quæ
 turpius sanè inficiunt, atque ægrius absterguntur, quàm
 corporis. Interiores proculdubio sordes p̄ illas exteri
 res maculas Deus uolebat intelligi, quæ quidem multo
 contemptibiliorem sibi reddunt hominem, quàm extrin
 seca naturæ uicia corpori hærentia. In hisdem quoque 4. Reg. 20
 literis legitur, quod rex Babylonius ex omni captiuorū
 turba adolescentes aspectu decoros, & forma præstan
 tes deligi iusserat, qui mensæ regię ministrarent, & quo
 mundiōres forent, eunuchos effici uoluit. Quid modo
 rex ille noster Christus: O quanto puriores, atque con
 tinentiores ministros atq; eunuchos quærit, qui sibi as
 sistant suæque sacratissimæ mensæ deseruiant: & qui si
 ne ferro, & uulnere seipos castrent, propter regnū cœ
 lorum. Hi sunt profecto Deo gratissimi, uerique minis
 tri, atque discipuli Christi: qui sicut officio atque auctori
 tate, Christum referunt, dum rem diuinam faciunt, ita
 quoque perfectione castitatis, dum uiuunt, Christum
 pro uiribus imitantur. Facessant ergo iam omnes uanæ
 argumentationes, quas improbe quidam aduersus con
 tinentiam machinantur, & castitas ministrorum Dei,
 sicut hætenus in bonis sacerdotibus ab initio sem
 per fuerat, sic in suo deinceps robore, ac teno
 re permaneat. Sed hætenus de castitate ministro
 rum Christi toto hoc libro disputauimus, restare uis
 detur modo ne quis ignoret, qua sit poena afficien
 dus sacerdos fornicarius, transferre huc ad uerbum
 legem, quæ de purganda fornicatione per pœnitent
 iam in decretis patrum, octogesima secunda distin
 ctione continetur.

DE CONIV. ET CONTI. SACER.

Decretum ex concilio Gangrensi. lxxxii. dist.

Cap. L I. contra sacerdotes fornicarios.

PResbyter si fornicationem fecerit, quanquam secundum canones apostolorum debeat deponi, tamen iuxta auctoritatem beati Siluestri, si in uitio non perdurauerit, si sua sponte confessus, adiecit ut resurgat, decem annis in hunc modum poeniteat. Tribus quidem mensibus, à cæteris remotus pane & aqua à uespere in uesperam utatur, tantum modum diebus dominicis, & præcipuis festis, modico uino, & pisciculis paucis, & leguminibus recreetur, sine carne, sanguine, ouis, & caseo utatur. Sacco indutus humi adhæreat: die noctuque misericordiam Dei omnipotentis imploret. Finitis tribus mensibus continuis exeat, tamen in publicum non procedat, ne grex fidelis in eo scādalum patiatur. Neque enim debet sacerdos publice poenitere, sic ut laicus. Postea aliquantisper uiribus resumptis, unum annū & dimidium in pane & aqua expleat, exceptis dominicis diebus, & præcipuis festiuitatibus: in quibus uino & sanguine, ouis, & caseo iuxta canonicā mensuram uti poterit. Finito primo anno & dimidio, corporis, & sanguinis domini, ne indurescat, particeps fiat, & ad pacem ueniat, psalmos cum fratribus in choro ultimus canat. Ad cornu altaris non accedat, iuxta beati clementis uocem, minora gerat officia. Deinde uero usque ad expletionem septimi anni, omni quidem tempore, exceptis paschalis diebus, tres legitimas ferias, in unaquaque hebdomada in pane, & aqua ieiunet. Expleto septimo anni circulo, si fratres apud quos poenituerit, eius congruam poenitentiam laudauerint, episcopus in pristinum honorem iuxta beati Calixti papæ auctoritatē eū reuocare poterit. Sanè sciendum quod secundam feriam unū psalterium canendo, aut unum denarium pauperibus dando, si opus est, redimere poterit. Finitis autem septem annis deinde

deinde usque ad finem decimi anni sextam feriam nulla interueniente redemptione obseruet in pane & aqua. Hæc de fornicatione simplici: sed maiore poenitentia diluitur fornicatio, si cum spiritali filia contingat. Quare ut intelligat unusquisque, quæ poenitentia huic flagitio à legibus præscribatur, hoc quoque decretum præscriptis uerbis in medium proferamus: quod habetur in sanctis patrum decretis, trigesima quæstione prima.

Alterum decretum per coelestinum papam

xxx. q. i. Cap. LII.

Siquis sacerdos cum filia spiritali fornicatus fuerit, sciat se graue adulterium commisisse: iccirco foemina si laica est, omnia derelinquat, & res suas pauperibus tradat, & conuersa in monasterio Deo usque ad mortem seruiat. Sacerdos autem, qui malum exemplum dedit hominibus, ab omni officio deponatur, & peregrinando duodecim annos poeniteat. Postea uero ad monasterium uadat, ibique cunctis diebus uitæ suæ Deo seruiat. Hæc tenus decretum. De his uero qui contra naturam, aut cum uirginibus sacris peccarunt, quomodo etiam grauius puniantur superius suis locis dictum est. Discant modo impudici sacerdotes, quam graue sit hoc peccatum, quod à legibus tanta poena plectatur: nec quod fornicantur plerique impunes, & pauculis psalmis, aut præcursibus absoluantur, legis poenas irrideant, quasi antiquata, & mortua: quoniam Deus non irridetur, & si quis forte ut paulo ante diximus temporariam poenam eludet, certe non euadet æternam. Nolite errare, inquit Apostolus, o Corinthii, neque fornicatores, neque adulteri, neque molles, nec masculorum concubitores regnum Dei possidebunt. Sed iam expediti à falsis, & foedis cauillationibus lasciuorum, ueluti euecti è difficillimis scopulisque cotibus, pacatiore æquore deinceps, quo secundum uentum zephiri, ductore spiritu sancto uela faciamus, & de coniugatorum molestiis, quæ collecta magis quam intellecta à nobis sunt deinceps sequenti libro referamus.

R